T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİK BULUNTULAR EŞLİĞİNDE ŞAMAN RİTÜELLERİNDE KULLANILAN NESNELER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Oya ÇETİN

ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI

Ankara 2025

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİK BULUNTULAR EŞLİĞİNDE ŞAMAN RİTÜELLERİNDE KULLANILAN NESNELER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Oya ÇETİN

ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Yusuf ALBAYRAK

Ankara 2025

ONAY SAYFASI

Oya Çetin tarafından hazırlanan "Arkeolojik Buluntular Eşliğinde Şman Ritüellerinde Kullanılan Nesneler" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ		Kurumu	İmza
Doç. Dr. Yusuf ALBAYRAK		AYBÜ İnsan ve Toplum Bilimleri Fak. Arkeoloji	
Kabul ☒	Red ☐		
Prof. Dr. Bahattin ÇELİK		AYBÜ İnsan ve Toplum Bilimleri Fak. Arkeoloji	
Kabul ☒	Red ☐		
Dr. Öğr. Üyesi Didem DEMİRALP		Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fak. Arkeoloji	
Kabul ☒	Red ☐		

Tez Savunma Tarihi: 12.05.2025

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Muhammet Enes KALA
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü V.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 12.05.2025

İmza

Oya ÇETİN

TEŞEKKÜR

Bu teze başlarken beni bilimsel düşünceyi ön plana çıkarmamı sağlayan Yüksek lisans sürecimde beni her zaman destekleyen sayın danışman hocam Doç. Dr. Yusuf ALBAYRAK'a teşekkür ederim. Ayrıca manevi desteğiyle her daim yanımda olan sevgili aileme teşekkür ederim.

ÖZET

Bu çalışma, Şamanizm'in tarihi, temel ilkeleri, ritüelleri ve şaman objelerinin kültürel ve coğrafi yansımalarını ele almaktadır. Şamanizm, tarihsel süreç içerisinde farklı coğrafyalarda ve kültürlerde farklı şekillerde gelişmiş ve uygulanmış bir inanç sistemidir. Çalışmada, Şamanizm'in tarihçesi, temel inançlar, ritüellerin önemi, ritüel objeler, şaman kıyafetleri ve semboller gibi başlıklar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca, şaman objelerinin sergilendiği bazı müzeler üzerinden bu objelerin tarihsel bağlamı ve işlevleri tartışılmıştır. Özellikle şaman giysileri, müzik aletleri, tılsımlar, totemler, amuletler ve kutsal objeler gibi şaman kültürüne ait materyallerin kültürel ve ruhsal işlevleri analiz edilmiştir. Çalışma, Şamanizm ve onun objeleri üzerine yapılan önceki çalışmaları inceleyerek, bu alandaki bilgi boşluklarını doldurmayı amaçlamaktadır. Çeşitli müzelerde sergilenen objelerin özellikleri ve işlevleri de tartışılarak, şaman objelerinin günümüz toplumları üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şamanizm, Ritüel, Şaman Objeleri, Müzeler

ABSTRACT

This study explores the history, fundamental principles, rituals, and cultural and geographical reflections of shamanism and shaman objects. Shamanism is a belief system that has developed and been practiced in various ways across different regions and cultures throughout history. The study delves into topics such as the history of shamanism, core beliefs, the importance of rituals, ritual objects, shaman clothing, and symbols. Additionally, shaman objects displayed in certain museums are examined in terms of their historical context and functions. Specifically, materials related to shaman culture, such as shaman garments, musical instruments, talismans, totems, amulets, and sacred objects, are analyzed for their cultural and spiritual functions. The study aims to fill gaps in knowledge by reviewing previous works on shamanism and its objects. The features and functions of objects exhibited in various museums are also discussed, and the impact of shaman objects on contemporary societies is assessed.

Keywords: Shamanism, Ritual, Shaman Objects, Museums

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI ..... **i**
BEYAN ..... **ii**
TEŞEKKÜR ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **vi**
ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
1. GİRİŞ **1**
1.1. Konu 1
1.2. Amaç 5
1.3. Kapsam 6
1.4. Yöntem 10
2. ŞAMANİZM **11**
2.1. Şamanizm Nedir? 11
2.2. Şamanizm'in Tarihçesi ve Gelişimi 20
2.3. Şamanizm'in Temel İlkeleri 28
2.4. Şamanizm'de Ritüellerin Önemi 34
2.5. Şamanik İnançların Coğrafi ve Kültürel Yansımaları 43
2.6. Ritüel Nedir? 51
2.7. Ritüel ve Objeler 56
2.7.1. Ritüel Objeleri Üzerine Yapılan Çalışmalar 60
2.8. Şamanik Kıyafetler ve Semboller 65
2.9. Şamanizm'in Kültürel ve Coğrafi Yansımaları 72
3. ŞAMAN OBJELERİ **79**
3.1. Şaman Giysileri ve Aksesuarları 79
3.2. Şaman Davulu ve Müzik Aletleri 81
3.3. Tılsımlar, Totemler ve Amuletler 83
3.4. Ruhsal Yolculuk Araçları ve Kutsal Objeler 88
3.5. Ateş ve Duman Objeleri 90
4. BAZI MÜZELERDE SERGİLENEN ŞAMAN OBJELERİ **92**
4.1. Anadolu Medeniyetleri Müzesi (Ankara) 92
4.2. Etnografya Müzesi (Ankara) 93
4.3. Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi (Ankara) 95
4.4. İstanbul Arkeoloji Müzeleri (İstanbul) 97
4.5. İzmir Arkeoloji Müzesi (İzmir) 99

4.6. Eskişehir Müzesi (Eskişehir) 100
4.7. Müzelerdeki Objelerin Özellikleri, İşlevleri ve Tarihsel Bağlamı..……102
5. SONUÇ 104
KAYNAKÇA 111
EKLER 119

EKLER LİSTESİ

Resim 1: Manyak Kıyafeti
Resim 2: Şaman davulu
Resim 3: Buryat şaman kadını maskesi ve Buryat şamanı Borto'nun maskesi
Resim 4: Şaman davulu örneği
Resim 5: Hayat Ağacı Figürü
Resim 6: Hakas davulunda Tanrı Ülgen'in kızlarını gösteren çizimler
Resim 7: Şaman kıyafeti
Resim 8: Ritüellerde körlük sağlayan şaman başlığı
Resim 9: Bakır Maskeli şaman kıyafeti
Resim 10: Mars tipi davullar
Resim 11: Tezim tipi davul
Resim 12: Şaman tokmakları
Resim 13: Şaman başlığı
Resim 14: At başlıklı şaman asası
Resim 15: Kartal Tasviri
Resim 16: Dolgan Şaman elbisesi
Resim 17: Şaman sembolleri
Resim 18: Buryat Şaman Giysisi Ekleri
Resim 19: Şaman sembolleri
Resim 20: Sibirya Şaman Muskaları
Resim 21: Sibirya şamanlarına ait geyik boynuzu biçiminde başlıklar
Resim 22: Şaman kıyafeti kartal motifi
Resim 23: Mançurya, Aynalı Şaman Giysisi
Resim 24: Ritüellerde körlük sağlayan şaman maskesi
Resim 25: Şaman figürleri
Resim 26: Şaman Giysileri Arka Tarafı

1. GİRİŞ

1.1. Konu

Bu çalışmanın özgün değeri, Şamanizm inancına dair ritüel objelerinin ve kıyafetlerinin Anadolu coğrafyasında ve diğer Türkî ülkelerdeki örneklerinin incelenmesine dayanmaktadır. Şamanların ritüel esnasında kullandıkları objeler ve kıyafetler, yalnızca fiziksel anlamda değil, sembolik ve metaforik anlamlarıyla da değerlendirilmektedir. Bu objeler, şamanların ritüellerine hizmet eden araçlar olup, şamanın transa geçmesine, ruhani iletişim kurmasına ve ritüelin inandırıcılığını artırmasına yardımcı olmaktadır. Çalışma, bu objelerin sergilendiği müzelerde yapılan incelemelere dayanarak, Şamanizm inancındaki bu unsurların kültürel ve dini önemini ortaya koymayı hedeflemektedir. Türkler açısından şamanlığın önemli bir yere sahip olduğunu da anlarız. Eski Türk tarihçiliğinin temel eserleri olarak kabul edilen çalışmalar içinde, Şamanizm'e bir inanç hüviyeti veren kimseler de yok değildir. Bunların en önemlisi Abdülkadir İnan olup çalışmasında "Eski Türkler, şüphesiz ki Şamanist idiler." gibi oldukça kesin yargı içeren bir cümle dahi sarf etmektedir.

Bu objeler arasında en dikkat çekici olanlardan biri, şamanların ritüel kıyafetleridir. Şamanik kıyafetler, sadece bir giysi olarak değil, aynı zamanda şamanın ritüel sırasında üstlendiği ruhani rolü sembolize eden birer araç olarak görülmektedir. Bu kıyafetler, genellikle hayvan sembollerini, mitolojik figürleri ve kozmolojik desenleri barındırır. Örneğin şamanların giydiği kaftanlar üzerinde yer alan demirden yuvarlaklar ve mitsel hayvan figürleri, şamanın ruhani gücünü artırmak ve onu korumak amacıyla kullanılır. Bu tür semboller, şamanın doğaüstü güçlerle iletişime geçmesine ve ruhani yolculuklar yapmasına yardımcı olur.

Şamanik ritüellerde kullanılan bir diğer önemli obje ise şaman davuludur. Şamanın davulu, ritüelin en kritik anlarında çalınarak, ritüelin amacına ulaşmasına katkı sağlar. Davul çalma eylemi, şamanın ruhlar âlemine yaptığı yolculukta bir nevi rehberlik görevi görür. Şamanın ritüel sırasında söylediği veya mırıldandığı sözler, davulun ritmiyle birleşerek, ruhlar dünyasıyla kurulan bağlantıyı güçlendirir. Bu bağlamda, şamanın davulunun üzerinde yer alan semboller ve çizimler, şamanın ruhani deneyimlerini yansıtan birer ifade aracı olarak değerlendirilebilir. Şaman, bu sembolleri ve desenleri, kendi ruhani yolculuklarına

dayanarak davuluna işler; böylece her davul, şamanın kişisel ve ruhani yolculuğunun bir yansıması hâline gelir. Şamanlar davula vurdukları zaman çıkan seslerle ruhlarla iletişime geçtiğini düşünürler. Davulların bazılarında kemik görünümlü desenler vardır. Diğer âlemdeki ölümlü ve ölümsüz ruhlara bir gönderme şeklinde yorumlanmaktadır. Bu desenler sembol olup daha sonra trans esnasında da resmedilebilmektedir. Davulların üzerindeki renkler genel olarak siyah, beyaz ya da kırmızıdır. Her rengin bir anlamı vardır. Siyah yer altı dünyasını, kırmızı gök dünyasında yaşayanları simgeler. Bunların arasında en önemli olan simgeler ise Güneş, Dünya ve Ay ağacı olanlardır. Şaman Giysileri Şaman kadın kostümleri kendilerine özgü sembollerle bezelidir. Bunun yanı sıra, şamanların ritüel sırasında giydikleri maskeler de önemli bir yer tutar. Maskeler, şamanın ruhlar âlemine geçişini kolaylaştıran ve onun kimliğini geçici olarak değiştiren bir araç olarak görülür. Örneğin Tadıbey Samoyedlerinde ("Tadıbey" terimi, Samoyed dilinde "şaman" anlamına gelir. Samoyedler, Sibirya'nın kuzeyinde yaşayan etnik gruptur ve bu insan topluluğu şamanlara "Tadıbey" denir. Şamanlar, ruhlarla iletişim kurabilen, hastalıkları iyileştiren ve topluluklarına rehberlik eden liderlerdir. Bu terim, Samoyed dilinde şamanı tanımlamak için kullanılan özel bir ifadedir.) Şamanlar, gözlerini bağlamak için kullandıkları mendillerle ruhlar âlemine yalnızca içsel ışıklarıyla girebilirler. Bu durum, maskenin şamanik ritüellerdeki önemli rolünü ve şamanın kimlik değişimindeki katkısını gözler önüne serer. Maskeler manevi güçlerle hazırlanmıştır şamanların esrik yolculuğunda şekil değiştirme yeteneğini göstereceğine inanırlar.

Şamanik kıyafetlerin ve objelerin sergilendiği müzeler, bu kültürel ögelerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından büyük bir öneme sahiptir. Müzelerde yer alan bu objeler, ziyaretçilere Şamanizm inancının derinliklerini ve bu inancın ritüel objelerinin taşıdığı sembolik anlamları sunar. Aynı zamanda, bu objelerin sergilenme biçimi, onların orijinal anlamlarını yitirmeden nasıl korunabileceği konusunda da müze yöneticilerine yol gösterici olabilir. Özellikle Anadolu coğrafyasındaki müzelerde yer alan şamanik objeler, bu kültürel mirasın en iyi şekilde sergilenmesi ve korunması için önemli bir referans noktası oluşturur. Kadın erkek kıyafetleri hakkında da bilgi verir. İnanışları, hayvanlara yükledikleri anlamları ve yaşamlarındaki önemi de belirtir. Şamanların giysisinde aşağı ve yukarı âlemlere ait semboller, hayvan ve kuş postlar, Tanrı tarafından zırh rolündeki çanlar vardır. İlah tarafından çekilmiş oklar ve yaylar, güneşi ve ayı temsil eden demir levhalar ve ayırt edici tokalar vardır.

Şamanların ritüel kıyafetleri ve objeleri, onların ruhani dünyayla kurdukları bağlantıyı güçlendiren unsurlar olarak, yalnızca fiziksel birer araç değil, aynı zamanda ruhani yolculuklarının sembolleridir. Şaman, ritüel sırasında bu objeleri kullanarak, kendisini ruhani dünyaya daha yakın hisseder ve bu dünyayla kurduğu iletişimi güçlendirir. Bu nedenle, şamanik kıyafetler ve objeler, şamanın ritüel deneyiminin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca bu objelerin taşıdığı sembolik anlamlar, onların sadece birer ritüel aracı olmanın ötesine geçerek, Şamanizm inancının temel ögelerini temsil ettiğini göstermektedir. Şamanizm inancına dair ritüel objelerinin ve kıyafetlerinin incelenmesi, bu inancın derinliklerinin anlaşılmasına katkı sağlayan önemli bir çalışmadır. Şamanların ritüel sırasında kullandıkları bu objeler, onların diğer alemle kurdukları bağlantıyı güçlendirirken, aynı zamanda bu dünyadaki rollerini ve görevlerini de sembolize eder. Bu nedenle, şamanik objelerin ve kıyafetlerin müzelerde sergilenmesi, onların orijinal anlamlarını yitirmeden korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından büyük bir önem taşımaktadır. Güç gösterisi aracı olan kıyafetler genel olarak diğer alemle de bağlantılıdır. Kostümler manevi güçlerle hazırlanmıştır ve giysiyi giymek şamanların esrik yolculuğunda şekil değiştirme yeteneğini göstereceğine inanırlar.

Çalışmanın sonuçları, sadece antropoloji ve dinler tarihi alanında değil, aynı zamanda sanat tarihi, müzecilik ve kültürel mirasın korunması alanlarında da yaygın etki yaratma potansiyeline sahiptir. Şamanizm inancının ritüel objeleri ve kıyafetlerinin sembolik anlamları üzerine yapılacak bu derinlemesine araştırma, ilgili alanlardaki literatüre katkıda bulunacak ve bu kültürel ögelerin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Aynı zamanda, çalışmanın sonuçları, müze ve kültürel miras yöneticilerine, bu objelerin sergilenmesi ve korunması konusunda önemli bilgiler sunacaktır. Ayrıca Şamanizm inancına dair ritüel objeler ve kıyafetler, sadece müze ve kültürel miras yöneticilerine değil, aynı zamanda eğitimciler, kültür politikası geliştiriciler ve genel kamuoyu için de önemli bilgiler sunma potansiyeline sahiptir. Bu çalışmanın bulguları, kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği konusundaki farkındalığı artırarak, bu alanlarda yapılacak yeni araştırmalar ve projeler için ilham kaynağı olabilir. Özellikle Anadolu coğrafyasında ve diğer Türkî ülkelerdeki Şamanizm ritüellerine dair detaylı bilgi sağlayacak olan bu çalışma, bu kültürel ögelerin gelecekte daha geniş bir kitle tarafından anlaşılmasına ve takdir edilmesine katkıda bulunacaktır.

Çalışmanın antropoloji ve dinler tarihi alanındaki etkileri, Şamanizm inancının farklı coğrafyalardaki uygulamalarının karşılaştırmalı analizine olanak tanıyacak ve bu alandaki literatür boşluklarını dolduracaktır. Şamanizm'in ritüel objeleri ve kıyafetleri üzerine yapılan bu inceleme, şamanik ritüellerin sembolik ve metaforik anlamlarını daha derinlemesine kavramamıza yardımcı olacaktır. Bu anlamda çalışma, Şamanizm inancının yalnızca dini bir uygulama olmadığını, aynı zamanda bu inancın kültürel ve sosyal bir yapı taşı olduğunu vurgulamaktadır. Bu da antropologlar ve dinler tarihi uzmanları için Şamanizm'in farklı kültürler üzerindeki etkisini daha iyi anlamalarına yardımcı olacak bir kaynak sağlar. Etkileşimi de güçlü bireylerdir ve talepte bulunan ve bunları gerçekleştiren kültürlerin birleşmesidir. Bireylerin etkileşimi tartışmasını sağlayan ve fikir birliklerine de olanak tanıyan, özerk alanları birbirine bağlayan kamusal alan Habermas'a göre "güç elde etmeyi değil, talepte bulunabilmeyi ifade eder"[1].

Sanat tarihi açısından, Şamanizm inancına dair ritüel objelerin incelenmesi, bu objelerin sanatsal değerinin ve tarihi öneminin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Şamanların ritüel sırasında kullandıkları objeler, sadece ritüel araçları olarak değil, aynı zamanda estetik ve sanatsal değer taşıyan eserler olarak değerlendirilmektedir. Bu objelerin yapım teknikleri, kullanılan malzemeler ve üzerlerinde yer alan semboller, o dönemin sanat anlayışını ve kültürel değerlerini yansıtmaktadır. Çalışma, bu sanat eserlerinin detaylı bir analizini sunarak, sanat tarihçilerine ve bu alanda çalışan araştırmacılara yeni bakış açıları kazandırabilir. Bourriaud'ın "Baskın ideoloji, sanatçının yalnız olmasından yanadır, onu bir başına ve irredantist olarak hayal eder: 'Hep yalnızken yazarız', 'İnsan kendini dünyadan koparmalıdır'" söylemiyle de anlaşılıyor ki sanatçı ve şaman aynı dönüşümü geçirmiş, nesnelerin anlamlarını farklı söylemlerle gündeme getiren özel kişilerdir[2].

Müzecilik ve kültürel mirasın korunması alanında ise bu çalışmanın etkileri oldukça geniş kapsamlı olabilir. Şamanik objelerin ve kıyafetlerin müzelerde sergilenmesi sırasında, bu objelerin orijinal anlamlarını yitirmeden nasıl sunulabileceği konusunda müze yöneticilerine rehberlik edecek önemli bilgiler sağlayacaktır. Aynı zamanda, bu çalışma, müzelerde sergilenen objelerin korunması ve restorasyonu konusunda da önemli ipuçları sunabilir. Örneğin şamanik kıyafetlerin ve objelerin zaman içinde bozulmasını önlemek için

[1] Dacheux, 2012, s. 19
[2] Bourriaud, 2005, s. 131-132.

hangi koruma yöntemlerinin kullanılabileceği konusunda yapılacak öneriler, müzecilik alanında önemli bir boşluğu doldurabilir.

Çalışmanın kültür politikası geliştiricileri üzerindeki etkisi de göz ardı edilmemelidir. Şamanizm inancına dair ritüel objelerin ve kıyafetlerin korunması ve bu kültürel mirasın sürdürülebilirliği, kültür politikalarının önemli bir parçası hâline gelebilir. Bu çalışma, kültürel mirasın korunması konusunda politika yapıcılara yol gösterici olabilir ve bu alandaki farkındalığı artırabilir. Özellikle Anadolu coğrafyasında yer alan kültürel mirasın korunması ve bu mirasın gelecek nesillere aktarılması konusunda yapılacak çalışmalar için bir referans noktası oluşturabilir. Mirası korumak milli gücümüzdür, kültürel miras ilaçtır. Korunmayan miras devasız derttir. Yusuf Has Hacib, 11. yüzyılda yaşamış önemli bir Türk şairi, düşünürü ve devlet adamı olarak anılır ve ünlü eseri Kutadgu Bilig'de "ister tabip getir ister kam, ölmekte olana hiçbir fayda vermez." ve "Açgözlülük, ilacı ve devası bulunmayan bir hastalıktır, onu bütün dünya kâhinleri bir araya gelse yine tedavi edemezler" sözleri bunu doğrulamaktadır.

Çalışmanın genel kamuoyu üzerindeki etkisi de önemlidir. Şamanizm inancına dair ritüel objeler ve kıyafetler hakkında yapılacak bu derinlemesine inceleme, genel kamuoyunun bu kültürel ögeler hakkındaki farkındalığını artırabilir ve bu mirasın korunması konusunda daha duyarlı bir yaklaşım geliştirilmesine katkıda bulunabilir. Bu çalışma, Şamanizm inancının ve bu inanca dair ritüel objelerin, sadece bir kültürel öge olarak değil, aynı zamanda insanlık tarihinin önemli bir parçası olarak görülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Böylece, bu tür kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması konusunda toplumsal bir bilinç oluşturulabilir. Türk toplulukları ilk şamanın adeta bir peygamber olma ihtimaline götürdüğünü, nitekim Kırgızların, şamanianna 'Allah'ın Peygamberi' anlamına gelen 'Faghinunun' adını verdiklerini vurgulamışlardır.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı, Şamanizm inancına dair ritüel objeleri ve kıyafetlerin Anadolu ve diğer Türkî ülkelerdeki kullanımını incelemektir. Araştırma, bu objelerin sembolik anlamlarını ve ritüel sırasında şamanlara sağladığı ruhani desteği analiz ederek, Şamanizm inancının derinlemesine anlaşılmasını sağlamayı hedeflemektedir. Çalışmanın önemi, bu kültürel ve dini öğelerin günümüz müzeciliğinde ve kültürel mirasın

korunmasında nasıl değerlendirileceğine dair öneriler sunmasıdır. Şamanların ritüel sırasında kullandıkları objelerin, onların ruhani deneyimlerini temsil ettiğini ve bu objelerin, şamanın trans hâline geçişini kolaylaştırdığını belirtilmiştir.

Bu çalışmanın bir diğer önemli amacı, Şamanizm inancına dair ritüel objelerin ve kıyafetlerin, bu inancın gelişim sürecindeki rolünü ve bu objelerin tarihsel bağlamını daha iyi anlamaktır. Şamanizm, tarih boyunca farklı coğrafyalarda ve kültürlerde çeşitli formlarda karşımıza çıkmış ve her kültürde kendine özgü bir ritüel yapısı geliştirmiştir. Bu çalışmada, özellikle Anadolu ve diğer Türkî ülkelerdeki şamanik ritüel objelerinin ve kıyafetlerinin bu kültürel çeşitlilik içerisindeki yerini anlamak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, ritüel objelerin ve kıyafetlerin tasarımı, üretim süreçleri ve ritüellerdeki kullanım biçimleri detaylı bir şekilde incelenecektir. Bu süreç farklı coğrafyaların bir bütünü şeklinde kendini gösterir. Simgesel sistem oluşturduğu gibi diğer yandan da kutsanmışlığı nedeni ile manevi güçlerle yani ruhlarla donatıldığını da söylenebilir.

Çalışmanın bir diğer amacı, Şamanizm inancına dair ritüel objelerin ve kıyafetlerin, şamanların ruhani yolculukları üzerindeki etkilerini analiz etmektir. Şamanlar, ritüel sırasında bu objeleri ve kıyafetleri kullanarak, ruhlar dünyasıyla kurdukları iletişimi güçlendirirler. Örneğin şamanların giydikleri kaftanlar, onların ruhani koruyucuları olarak kabul edilen hayvanların sembollerini taşır ve şamanın bu hayvanların ruhlarıyla birleşmesine olanak tanır. Bu durum, şamanların ritüel sırasında ruhsal bir dönüşüm geçirmesine ve ritüelin amacına ulaşmasına yardımcı olur. Bu bağlamda, araştırma, şamanik ritüel objelerinin ve kıyafetlerin, şamanların ruhani deneyimleri üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik önemli bulgular sunmayı hedeflemektedir. Şamanların giydikleri kıyafetlerle insanlar üzerinde önemli görevleri bulunur. İnsan ruhlarının yol göstericisi değil, hayvanların ruhlarının da yol göstericisi olduğunu gösterir.

1.3. Kapsam

Araştırmanın önemi, sadece Şamanizm inancına dair ritüel objelerin ve kıyafetlerin incelenmesiyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bu objelerin günümüz müzeciliğinde nasıl korunması ve sergilenmesi gerektiği konusunda da öneriler sunmasıdır. Müzeler, kültürel mirasın korunmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, müzelerde sergilenen şamanik objelerin ve kıyafetlerin orijinal anlamlarını

yitirmeden nasıl sunulabileceği konusunda çeşitli zorluklar bulunmaktadır. Bu çalışma, müze yöneticilerine ve kültürel miras uzmanlarına, şamanik objelerin ve kıyafetlerin sergilenmesi ve korunması konusunda yol gösterici bilgiler sunmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın bir diğer önemi, Şamanizm inancının kültürel ve dini boyutlarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamasıdır. Şamanizm, sadece bir dini inanç sistemi olmanın ötesinde, aynı zamanda bir kültürel ifade biçimidir. Şamanik ritüel objeleri ve kıyafetleri, bu kültürel ifadenin somut örnekleri olarak karşımıza çıkar. Bu objelerin ve kıyafetlerin incelenmesi, Şamanizm inancının derinliklerine inmemizi ve bu inancın farklı coğrafyalardaki etkilerini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

Araştırmanın bir diğer önemi, Şamanizm inancına dair ritüel objelerin ve kıyafetlerin tarihsel süreç içerisindeki evrimini ve bu objelerin kültürel miras olarak nasıl korunması gerektiğini ortaya koymasıdır. Şamanizm, tarih boyunca birçok değişime uğramış ve bu değişimler, ritüel objelere ve kıyafetlere de yansımıştır. Bu çalışmada, şamanik objelerin ve kıyafetlerin tarihsel gelişimi ve bu süreçte karşılaştıkları değişimler detaylı bir şekilde ele alınacak ve bu objelerin kültürel miras olarak korunması için yapılması gerekenler tartışılacaktır. Bu nedenlerle, çalışma, Şamanizm inancına dair ritüel objeler ve kıyafetlerin sadece bir inanç sistemi içindeki yerini değil, aynı zamanda bu objelerin kültürel, sanatsal ve tarihsel değerlerini de ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu değerlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması, çalışmanın en önemli hedeflerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada yanıtlanması gereken temel araştırma soruları şunlardır:

1. Şamanizm inancında kullanılan ritüel objeler ve kıyafetlerin sembolik anlamları nelerdir?
2. Anadolu ve diğer Türkî ülkelerdeki müzelerde sergilenen bu objeler, Şamanizm ritüellerinde nasıl bir rol oynamaktadır?
3. Şamanların ritüel sırasında kullandıkları objelerin, onların ruhani deneyimlerine katkısı nasıl açıklanabilir?
4. Bu objelerin müze ve kültürel miras alanında nasıl sergilenmesi ve korunması gerekmektedir?

Çalışma, bu sorulara yanıt ararken, Şamanizm inancına dair önemli bulgular sunmayı ve bu bulguların müzecilik ve kültürel mirasın korunması bağlamında nasıl değerlendirilebileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırma, çeşitli sınırlılıklar içermektedir. Öncelikle, çalışma Anadolu coğrafyası ile sınırlı olup diğer Türkî ülkelerdeki benzer ritüel ve objeler hakkında sınırlı bilgi sunabilecektir. Ayrıca yurt dışı müzelerinde yer alan buluntuların araştırılması mümkün olamayacağından, bu konuda yapılan çalışmaların eksikliği önemli bir sınırlılık teşkil etmektedir. Ülke genelinde yapılacak çalışmalar, belirli bir bölgeye odaklanacağı için genel bir genellemeye gitmek yerine bölgesel bir inceleme sağlayacaktır.

Buna ek olarak, araştırmanın bir diğer sınırlılığı, kullanılan kaynakların ve elde edilen verilerin güvenilirliği ve doğruluğuyla ilgilidir. Şamanizm gibi tarihsel ve kültürel bir olguya dair elde edilen bilgilerin büyük bir kısmı, sözlü gelenekler ve yerel anlatılara dayanmaktadır. Bu tür bilgiler, zamanla değişikliğe uğrayabilir veya farklı kültürel bağlamlarda farklı anlamlar kazanabilir. Bu nedenle, bu araştırmada kullanılan kaynakların titizlikle seçilmesi ve doğrulanması gerekmektedir. Bu durum, araştırmanın sonuçlarının genelleştirilebilirliğini sınırlayabilecek bir diğer önemli faktördür. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı, müzelerdeki şamanik objelerin ve ritüel eşyalarının sergilenme biçimlerinin, bu objelerin orijinal bağlamlarından koparılarak sunulması durumunda ortaya çıkabilecek anlam kaymalarını içermektedir. Müzelerde sergilenen bu objeler, genellikle estetik ve sanatsal değerleri ön plana çıkarılarak sunulmakta, ancak bu durum, objelerin ritüel bağlamını ve kullanım amaçlarını göz ardı edebilmektedir. Bu nedenle, çalışmada ele alınan müze sergileri ve arşiv kayıtları, şamanik objelerin orijinal anlamlarını ne ölçüde yansıttığı konusunda eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilecektir.

Anadolu coğrafyası ve özellikle Ankara yöresi, Şamanizm ritüellerine dair zengin bir mirasa sahip olmasına rağmen, bu bölgede yapılacak çalışmaların sınırlı bir alana odaklanması, elde edilecek sonuçların sadece bu bölgeyle sınırlı kalabileceği anlamına gelmektedir. Bu durum, çalışmanın genel geçerliliğini ve diğer bölgelerle karşılaştırılabilirliğini sınırlayabilir. Özellikle Türkiye'nin farklı bölgelerinde, hatta komşu ülkelerde dahi Şamanizm ritüellerinin ve objelerinin farklı şekillerde uygulandığı ve yorumlandığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çeşitlilik, araştırmanın bulgularının sadece belirli bir coğrafya için geçerli olabileceği anlamına gelir.

Ayrıca, araştırmanın bir diğer sınırlılığı, çalışmanın metodolojik yaklaşımıyla ilgilidir. Şamanizm gibi karmaşık ve çok katmanlı bir inanç sisteminin incelenmesinde, sadece arkeolojik veriler ve müze objeleri üzerinden bir değerlendirme yapmak, ritüellerin tam anlamıyla anlaşılmasını zorlaştırabilir. Şamanik ritüellerin dinamik ve yaşayan bir süreç olduğunu göz önünde bulundurarak, bu ritüellerin günümüzde nasıl uygulandığını ve hangi değişikliklere uğradığını anlamak için etnografik yöntemlerin de kullanılması gerekebilir. Ancak bu çalışma, büyük ölçüde arkeolojik bulgulara ve müze objelerine dayandığı için, bu tür bir etnografik analiz kapsam dışında kalmaktadır.

Araştırmanın sınırlılıkları arasında, elde edilen bulguların yorumlanmasında kullanılan kavramsal çerçeve ve teorik yaklaşımlar da bulunmaktadır. Şamanizm gibi mistik ve ritüel ağırlıklı bir inanç sisteminin incelenmesinde, kullanılan teorik yaklaşımlar, araştırmacının bakış açısını ve elde edilen verilerin nasıl yorumlandığını önemli ölçüde etkileyebilir. Bu çalışma, büyük ölçüde sembolizm ve ritüel teorilerine dayansa da farklı teorik perspektiflerin eksikliği, bulguların çok yönlü bir şekilde değerlendirilmesini sınırlayabilir. Özellikle psikoanalitik veya sosyokültürel yaklaşımlar gibi farklı teorik çerçevelerin çalışmaya dahil edilmemesi, şamanik ritüellerin ve objelerin farklı açılardan anlaşılmasını zorlaştırabilir.

Bu sınırlamalara rağmen, çalışma, Şamanizm inancına dair ritüel objeler ve kıyafetler konusunda önemli katkılar sunmayı amaçlamaktadır. Elde edilen bulguların, belirli bir coğrafya ve döneme özgü olması, çalışmanın kapsamını daraltıyor olsa da bu durum, Şamanizm inancının derinlemesine anlaşılmasına engel teşkil etmemektedir. Bu sınırlılıklar, araştırmanın kapsamını ve geçerliliğini belirleyen unsurlar olarak dikkate alınmalı ve bulgular bu çerçevede değerlendirilmelidir. Çalışmanın, Şamanizm inancındaki ritüel objelerin ve kıyafetlerin antropoloji ve dinler tarihi dışında sanat tarihi, müzecilik ve kültürel miras koruma alanlarına da katkıda bulunma potansiyeli bulunmaktadır. Bu yönüyle araştırma, sadece Şamanizm'in sembolik ve ritüel boyutlarını anlamayı değil, aynı zamanda kültürel mirasın korunması ve aktarılması açısından geniş bir etki alanına sahiptir. Çalışma, Anadolu ve Türkî coğrafyada Şamanizm ritüellerine dair bilgilerin detaylandırılmasıyla, özellikle müzeler aracılığıyla bu kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir kaynak teşkil etmeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışma, şaman objeleri ve ritüel araçlarının kültürel, sembolik ve işlevsel yönlerini incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, olguların derinlemesine anlaşılmasını sağlamak için yorumlayıcı ve keşfedici bir yaklaşım sunar. Bu doğrultuda, çalışmada betimsel analiz, belge incelemesi ve içerik analizi gibi yöntemlerden yararlanılmıştır. Araştırmanın temel verileri, literatür taraması yoluyla elde edilmiştir. Şamanizm ve ritüel uygulamaları hakkında akademik makaleler, kitaplar, etnografik çalışmalar ve antropolojik kaynaklar detaylı bir şekilde incelenmiş, bu kapsamda şaman objelerinin kullanım biçimleri ve anlamları üzerine mevcut bilgiler analiz edilmiştir. Belge incelemesi, şamanların ritüellerinde kullandıkları giysi, aksesuar, müzik aletleri, tılsım, totem, amulet, duman ve tütsüleme ritüelleri gibi unsurları anlamaya yönelik bir çerçeve sunmuştur.

1.4. Yöntem

Araştırmanın yönteminde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz, verilerin sistematik bir şekilde çözümlenerek belirli temalar altında sunulmasını sağlar. Çalışmada, şaman objelerinin işlevsel yönleri, sembolik anlamları ve ritüeller içindeki yeri belirli kategorilere ayrılarak ele alınmıştır. Bu bağlamda, elde edilen veriler yorumlanmış ve literatürdeki bilgilerle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra, içerik analizi yöntemiyle şaman objelerinin kültürel ve mistik bağlamdaki yeri incelenmiştir. İçerik analizi, yazılı ve görsel materyallerin sistematik olarak sınıflandırılmasına ve belirli temalar çerçevesinde analiz edilmesine olanak tanımaktadır.

2. ŞAMANİZM

2.1. Şamanizm Nedir?

Şamanizm, dünya çapında birçok kültürde görülen, doğaüstü güçlerle iletişim kurabilen ve bu güçleri toplumlarının yararına kullanabilen ruhani liderlerin, yani şamanların, merkezde olduğu bir inanç ve ritüel sistemidir. Şamanlar, genellikle toplumlarının hem ruhani hem de fiziksel sağlığını koruyan bireyler olarak görülür. Şamanlar, doğa ile güçlü bir bağ kurar ve doğaüstü varlıklarla iletişim kurabilmek için çeşitli ritüeller gerçekleştirirler[3]. Bu bağlamda, Şamanizm, doğanın, hayvanların ve ruhani varlıkların önemini vurgulayan bir dünya görüşü sunar. "Şaman kelimesi bazı Asya halkları arasında, "büyücü, sihirbaz" anlamında kullanılmaktadır. Bu sözü Mançu ve Tunguz halkları bu anlamda kullanmaktadır. Tunguz'ca Şaman, Saman; Mançu dilinde ise Sijma'dır[4]".

Şamanizm, sadece belirli bir coğrafya veya kültürle sınırlı kalmayan, aksine geniş bir coğrafi alanda ve farklı toplumlar arasında yaygın bir şekilde görülen bir inanç sistemi olarak dikkat çeker. Bu inanç sistemi, kökleri binlerce yıl öncesine dayanan, zamanla çeşitli kültürlerin etkisiyle farklı şekillerde evrim geçirmiş bir yapıya sahiptir. Şamanlar, bu inanç sisteminin merkezinde yer alır ve doğaüstü dünyayla olan bağları sayesinde toplumları için hem manevi rehberler hem de şifacılar olarak görev yaparlar[5].

Şamanik inanç sistemi çok eskiye dayanır. En çok Orta Asya ve Sibirya'da, daha sınırlı ölçüde Avrupa'da ve diğer ülkelerde, özellikle Kuzey ve Güney Amerika'da görülür. Eski Taş Çağı'ndan göçebe avcı-toplayıcıları arasında ortaya çıkmıştır. Baykal'da da dünyanın en büyük, en eski ve derin tatlı suyunu da içeren yerde görülür. Madencilik, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinden kaynaklanan atık sular ile asit yağmurlarının tehdidi altında kalır. Ülkenin batısı, doğusu ve güneyi yüksek dağlarla çevrilidir. Ural dağlarını geçerek buralara girilir. 16. yüzyılın sonlarında Çarlık kuvvetleri bu yolu izleyerek yavaş yavaş tüm bölgenin kontrolünü ele geçirmiştir. Yılın sekiz dokuz ayı karla kaplıdır. Toprağın altı karlarla kaplıyken toprak üstünde çiçekler açar. Güneyde Tayga ormanları yüzeyin üçte

[3] Akgün, 2008, s. 39; Çoruhlu, 2002, s. 15.
[4] Şener, 1996, s. 10.
[5] Akgün, 2008, s. 40; Çoruhlu, 2014, s. 49.

ikisini İklim serttir, sıcaklık 65 derecedir[6]. Zengin maden ve kereste kaynakları vardır fakat nüfus oranı düşüktür. Yerli Sibiryalılar geniş aile grupları hâlinde yaşar. Grup hâlinde yaşayan bu insanlar klanlar ve kabilelerle birbirine bağlıdır. İklim tarım için uygun olmadığı için Ren geyiği, sığır ve at çobanlığı yapar. Güvenlikten yoksundurlar ve göçebe yaşam sürerler. Şamanizm yüzyıllar boyunca yaşamasına rağmen Çarlık birlikleri Sibirya'ya girince yavaş yavaş gerilemeye başlamıştır. Yirminci yüzyıla kadar bu gelenekler yaşamıştır. 1930 yılında Stalin vahşi tasfiyeleri yüzünden sekteye uğramıştır. Birçok şaman idam edilmiş bir kısmı da çalışma kamplarına gönderilmiştir. Ancak şamanların hedef alınması yerel halkın gelenek ve göreneklerini baskı altına almıştır[7].

Şamanizm tek merkez etrafında örgütlenmiş bir olarak düşünülmemelidir. Dört faktör vardır tüm şaman biçimlerinde ortak kullanılır.

- Çoğunlukla hayvan biçiminde, insanlar üzerinde etkili olma yeteneğine sahip olmak,
- İyi ve kötü ruhları kontrol etmesi ve ruhlarla iş birliği yapmak,
- Şaman, ruhu bedenini bırakınca doğa üstü dünyaya ulaşınca, kendinden geçmesi, şarkı söylemesi, davul çalması ve transa girerek bedeninden bağımsız hareket etmesi,
- Şamanın şifacı olması.

Krader[8], Şamanizm tüm dinlerde yer alan bir. Unsur olduğu için o çeşitli şekillerde vuku bulmuştur. Budist, Yahudi, Hristiyan, Müslüman ve diğer kült ve mezheplerde veya Dünya ağacı, Ateş kültü, Ruh kaybı, Ruh uçuşu belirli kült uygulamaları Şamanist özellikler taşır. Şamanizm'in ön tarihi hakkında çok fazla bilgi olmamasına karşın Hoppâl, teorik olarak bilinen ilk temsillerinin "Orta ve Kuzey Asya kayalarında" bulunması ve "Sibirya kaya resimleri, Avrasya Şamanizm'inin ön tarihi hakkında elimizdeki en eski belgeler" olduğunu ve inanç sistemlerinin gelişimini gösteren veriler olduğunu ifade etmektedir[9].

Lewis[10], Kutsal Ruh kavramı, derviş dansı, ateşte yürüme, travestilik, saldırgan Mesih kültleri ve yüce ilahi kavramına dayalı tüm büyük dinler dâhil genel olarak mistisizm anlayışına bağlıdır. Şener'e göre Şamanizm; "trans durumuna geçebilme yeteneğine sahip

[6] Forsyth, 1992, s. 27
[7] Çoruhlu, 2014, s.126.
[8] Krader, 1956, s. 285.
[9] Hoppâl, 2015, s. 57.
[10] Lewis, 1994, s. 25.

kimselerin, doğaüstü beş varlıklarla ilişkiler kurarak onların güçlerini toplum yararına kullanmaları amacına yönelik olarak yapılan dinsel törenlerdir[11]".

Şamanizm adı Avrupalılar tarafından bulundu. Şaman kendinden geçmiş olan teriminin kökeni hâlâ tartışılmaktadır. Tunguz'ca şaman kelimesinden, "Palice saman", Çince "şa-men" sözcüklerinden türemiştir. Bir kısım araştırmacılara göre kendini ısıtmak anlamında kullanılmıştır. Türkçe konuşan halklar Kam, Yakutlar Oyuna, Samoyedler Tadibey, Yukagirler Alma, Buryatlar Buge terimini kullanmıştır. Budist olarak da anılan şamanlar tüm kültürün beşiği olarak adlandırır. Ruben, "Budizmanın Menşei ve Özü" adlı makalesinde ise Buda'nın bir nevi Şaman olduğunu ve Budist yoganın iptidai Şamanizm'den çıkmış olduğunu ileri sürmektedir[12].

Şamanizm insanlığın en eski temel dinî deneyimlerini temsil ettiğini ve Taş Devri inançları da dâhil olmak üzere tüm insan kültürünün anlaşılması ve MÖ 3000'den yaklaşık MÖ 1000'e kadar uzanan döneme ait Avrasya antik kaya resimlerini yorumlamıştır. Bir şamanın yetişmesi baş ruh ve ikinci benlik olan hayvan şeklini almış ikiz ruha sahip olması gerekir. Karaçam ağacına sığınan ruh performanslarda baş yardımcı ruh olur. Sergei Mikhailovich Shirokogoroff (1887–1939), Rus kökenli bir etnolog ve antropologdur. Özellikle Sibirya halkları, Tunguz (Evenk) toplulukları ve Şamanizm üzerine yaptığı çalışmalarıyla tanınır. Shirokogoroff, şamanların inisiyelerin bilinç kaybına işaret eder[13].

Normal sinir sistemini donanımına sahip olan kişinin trans durumuna geçebileceğine, ancak daha hassas kişilerin bunu daha kolay yapabileceğini belirtmiştir[14]. Bir yakut şamanı Ormanın Efendisi'ne yaklaştığında, bir kadın başlığı ve yay takar. Paleo-Asya Şamanizm'inde de tipik bir özellik olduğuna işaret eder[15]. Bir başka görüş de şudur ki şamanik güçleri kazanan ilk insan bir kadındır. Ve bu kadın tüm güçlerini oğluna aktarmıştır. Bu kadınlar Klan kurucularının adıyla anılır. Bu kadınlar evlenmeden çocuk sahibi olmuştur. Bu nedenle gebelik ve doğurganlıkları sebebiyle mucizevi bir niteliğe sahip olmuşlardır[16].

[11] Şener, 1996, s. 11.
[12] Ruben, 1943, s. 117.
[13] Shirokogoroff, 1935, s. 118.
[14] Siikala, 1978.
[15] Siikala, 1981, s. 75.
[16] Hamayon, 1984, s. 307.

Bir Nivhi şamanı, insanları vecd şeklinde canlı hayvan ve kuşların yardımıyla iyileştireceğini iddia eder. Gösteri sırasında yanında siyah bir köpek bulunur. Köpeğin boynunda şarkı tasması bulunur. Şamanın ruhları nerede bulunacağına köpek iletişime girerek cevap verir[17]. Günümüzdeki şamanlar şifa vermek, hile ve sahtekarlığı önleme, kaybolan nesneleri bulma, ilahi söylemleri en çok görülen özellikleridir. Tunguz'ca konuşan halklar arasında rüyaları yorumlama, kehanet, halk hekimliği gibi görevleri yapan küçük şamanlar da bulunur. Tunguzlar gece ile gündüz arasında özel bir ağacın durduğuna inanırlar ve bu ağacın dallarında birbiri üzerinde yerleşmiş dokuz yuva olduğuna inanırlar. Bu yuvalarda şamanların kanatları yuvalarından çıkar. Şaman kendini gökyüzüne çıkan veya yerin dibine giren bir kuş olarak hayal eder. Bu nedenle ritüellerde kullanılan manyak kıyafeti kuş tüyleriyle kaplıdır. Çince şaman ile kuş sözcükleri aynı karakterle yazılır. Tunguzlar, şaman davul çalarken bir domuzun kurban edildiği bir ritüel gerçekleştirir. Et ve kemikler kaynatılır hayvanın kalbi çıkarılır, kanından sosis yapılır, sonra hayvan canlıymış gibi bir araya getirilir. Benzer şekilde, İbranilerin Tanrısı da kendisine sunulan kızarmış eti çok sever. Eskiden taştan fincana benzer kâseler kullanılırdı. Şamanların şaman olmak için en az 20 yaşında olması gerekir. Altaylara göre hiç kimse özgür iradesiyle şaman olmaz. Üzerine atalarının ruhunun sıçraması gerekir. Bir ruh, şamanın ruhuna girince şamanın karnı hamile kadının karnı gibi kocaman olur[18]. Şaman öteki alemle bağ kurar ve gelecekten haber verirken vücudunda inanılmaz değişiklikler görülür. Şamanizm'de öte dünya, diğer dinlerdeki cennet ve cehennem gibi yaşamsal bir sistem olarak görülmemektedir. Şamanistler ölümü, ruhun bedenden ayrılması olarak tanımlarlar. İnan'a göre "tın (yani, nefes)" mefhumuyla ifade ettiklerini belirtmiştir[19].

Şamanizm'in evrensel bir inanç sistemi olarak kabul edilmesinin ardında, şamanların sahip olduğu benzersiz yetenekler ve bu yeteneklerin toplum içinde üstlendikleri roller yatar. Şamanlar, genellikle hastalıkları tedavi etmek, kötü ruhları kovmak, ruhani rehberlik sağlamak ve hatta geleceği öngörmek gibi çeşitli görevler üstlenirler. Bu yeteneklerini kullanarak, şamanlar toplumlarının sosyal ve dini yapısında merkezî bir konumda bulunurlar. Şamanların doğaüstü dünyayla kurdukları bu bağ, onların ruhani yolculukları

[17] Taksami, 1996, s. 307.
[18] Shirokogoroff, 1935, s. 364.
[19] İnan, 1986, s. 176.

sırasında elde ettikleri bilgi ve güçler aracılığıyla topluma fayda sağlamalarını mümkün kılar[20].

Şamanizm'in en belirgin özelliklerinden biri, şamanların ritüeller sırasında kullandıkları özel objeler ve kıyafetlerdir. Bu objeler ve kıyafetler, sadece ritüel sırasında değil, aynı zamanda şamanın günlük yaşamında da önemli bir yer tutar (Resim 1). Örneğin Şaman'ın ritüel kıyafeti, onun doğaüstü güçlerle olan bağını sembolize eden hayvan figürleri ve diğer sembollerle süslenmiştir. Bu semboller, şamanın doğaüstü dünyayla iletişim kurmasını ve bu dünyadan aldığı bilgileri topluma aktarmasını sağlar[21]. Ritüel objeleri ise şamanın transa geçmesine ve ruhani dünyada yolculuk yapmasına yardımcı olan araçlardır. Şamanlar bu objeleri kullanarak, ruhlarla iletişime geçer ve onlardan yardım alır. Bir trans hâli şamana vakıf olur. Ekstazi hâli geçtikten sonra kam da bayağı kişilerden farksız olur. Kendisinin tanrılar tarafından tayin edildiğinde, ruhların kendisinin hizmetinde bulunduğuna inanan kam, hayali geniş, mistik ve yaratılıştan zeki bir adamdır. Tabiattaki bazı sırlara da vakıftır. Kam şairdir ve irticalen şiirler ilahiler söyler[22].

Bir diğer önemli nokta ise Şamanizm'in doğa ile olan ilişkisidir. Şamanlar, doğanın ruhani varlıklarla dolu olduğuna inanır ve bu ruhani varlıklarla iletişim kurmak için doğayı bir araç olarak kullanırlar. Örneğin bir şaman, bir ağacın ruhuyla iletişim kurabilir veya bir hayvanın ruhunu çağırarak ondan yardım isteyebilir. Bu doğa merkezli dünya görüşü, Şamanizm'in temel taşlarından biridir ve şamanların ritüellerinde doğanın önemli bir rol oynamasını sağlar[23]. Şamanizm, aynı zamanda bir tür kozmolojik dünya görüşü sunar. Şamanların inancına göre dünya üç temel katmandan oluşur. Gökyüzü, yeryüzü ve yeraltı dünyasıdır. Şamanlar, bu üç katman arasında seyahat edebilir ve her bir katmanda yer alan ruhlarla iletişim kurabilirler. Gökyüzü, genellikle tanrılar ve yüksek ruhlar tarafından yönetilen bir katman olarak kabul edilirken, yeraltı dünyası, ölülerin ruhlarının ve diğer kötü ruhların yaşadığı bir yer olarak görülür. Şamanlar, bu katmanlar arasında yolculuk yaparak, toplumlarının sorunlarına çözüm bulmak veya ruhani rehberlik sağlamak için bilgi toplarlar[24].

[20] Esin, 2004, s. 68.
[21] Çoruhlu, 2002, s. 48.
[22] İnan, 2000, s. 79.
[23] Handelsman, 2000, s. 74; Akgün, 2008, s. 43.
[24] Masucci, 2008, s. 491.

Şamanizm'in temelinde, şamanların bu üç dünya arasında dengeyi sağlama görevi yatmaktadır. Şamanlar, sadece bireylerin değil, aynı zamanda toplumun genelinin ruhani sağlığını korumakla da yükümlüdür. Bu bağlamda, şamanlar, topluluklarının koruyucuları olarak görülür ve toplumlarının manevi yaşamında merkezi bir rol oynarlar. Şamanların bu rolü, onların toplumsal yapının ve kültürel değerlerin korunmasında önemli bir etkisi olduğunu gösterir[25].

Şamanizm, doğaüstü güçlerle iletişim kuran şamanların merkezde olduğu, derin manevi ve kültürel boyutlara sahip bir inanç ve ritüel sistemidir. Şamanların bu sistemdeki rolü, doğaüstü varlıklarla kurdukları bağlar ve topluma sundukları ruhani rehberlik ile tanımlanır. Şamanizm'in evrenselliği ve çeşitli kültürlerdeki farklı şekilleri, bu inanç sisteminin geniş kapsamlı ve çok yönlü bir yapı olduğunu göstermektedir. Bu yapı, sadece dinî bir inanç sistemi olmanın ötesine geçerek, toplumların kültürel ve sosyal dokusunun ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Doğa genel olarak Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Bazı Sibirya Türkleri de tıpkı Altaylı kavimlerde olduğu gibi Güneş'i anne Ay'ı ise baba olarak düşünmüşlerdir ve bunları davullarının üzerine işlemiştir. Hatta bazı Türk boyları arasında "Ay Ata" ya da "Ay Baba" gibi ifadeler de kullanılmaktadır[26] (Resim 2).

Şamanizm, zamanla farklı coğrafyalarda ve kültürlerde farklı şekillerde evrim geçirirken, bu inanç sisteminin temel ilkeleri ve ritüel pratikleri genellikle sabit kalmıştır. Bu süreklilik, Şamanizm'in evrensel bir inanç sistemi olarak kabul edilmesine katkıda bulunur. Şamanizm'in temel ilkelerinden biri, doğa ile kurulan derin ve saygılı ilişkidir. Şamanlar, doğayı kutsal bir varlık olarak görür ve doğanın her bir unsurunun bir ruhu olduğuna inanırlar. Bu ruhlara "doğa ruhları" denir ve bu ruhlar, şamanların rehberleri, koruyucuları ve yardımcıları olarak kabul edilir[27]. Şamanizm'de doğa ruhlarına duyulan bu derin saygı, şamanların ritüel pratiklerinde ve günlük yaşamlarında kendini gösterir. Örneğin şamanlar, doğadaki ağaçlara, nehirlere, dağlara ve diğer doğal oluşumlara büyük bir saygı gösterirler. Bu saygı, şamanların doğanın dengesini koruma ve doğa ruhlarıyla uyum içinde yaşama çabalarının bir yansımasıdır. Doğa ruhlarıyla kurulan bu ilişki, şamanların ruhani güçlerini ve toplum üzerindeki etkilerini artırır. Aynı zamanda, şamanlar bu ruhları, toplumlarının

[25] Çoruhlu, 2014, s. 68.
[26] Roux, 2001, s. 111.
[27] Çoruhlu, 2002, s. 41; Akgün, 2008, s. 44.

iyiliği için kullanırlar; hastalıkları iyileştirir, kötü ruhları kovar ve toplumun genel refahını sağlarlar[28].

Şamanların doğa ile olan bu derin ilişkisi, onların ritüellerinde de belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Şamanik ritüeller, genellikle doğada gerçekleştirilir ve doğanın çeşitli unsurları bu ritüellerin bir parçası olarak kullanılır. Örneğin bir şaman ritüeli sırasında, şaman doğadaki bitkilerden, hayvanlardan ve minerallerden yararlanabilir. Bu unsurlar, ritüelin başarısını artırmak ve şamanın doğa ruhlarıyla daha etkili bir şekilde iletişim kurmasını sağlamak amacıyla kullanılır[29].

Şamanizm'in bir diğer önemli özelliği, şamanların toplumsal yaşamda üstlendikleri çok yönlü rolleridir. Şamanlar, sadece birer ruhani lider değil, aynı zamanda toplumlarının doktorları, danışmanları ve hatta politik liderleri olarak da görev yaparlar. Şamanlar, toplumlarının ruhani sağlığını korumanın yanı sıra, bireylerin fiziksel sağlığını da gözetirler. Hastalıkların tedavisinde şamanik yöntemler kullanılır ve bu yöntemler, genellikle bitkisel ilaçlar kullanılır ayrıca bu tedavi esnasında maskeler takılır. Ritüel temizlenme ve trans yoluyla hastalıkların tedavi edilmesini içerir[30] (Resim3). Bu çok yönlü roller, şamanların toplum içindeki merkezî konumlarını güçlendirir. Şamanlar, toplumlarının manevi rehberleri olarak, sadece bireysel sorunları çözmekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal sorunlarla da ilgilenirler. Örneğin şamanlar, toplumlarının ruhani dengesini sağlamak amacıyla mevsimsel ritüeller düzenler veya önemli toplumsal olaylarda rehberlik ederler. Bu ritüeller, şamanın toplumu için koruma ve refah sağlama amacını taşır ve toplumun genel sağlığını ve refahını korur[31].

Şamanların toplum içindeki bu rolleri, onların toplumun sosyal yapısında da önemli bir yere sahip olduklarını gösterir. Şamanlar, toplumsal normların ve değerlerin korunmasında da etkin bir rol oynarlar. Bu, özellikle şamanların ritüel pratiklerinde ve öğretimlerinde kendini gösterir. Şamanlar, topluma aktardıkları öğretiler ve değerlerle, toplumsal düzenin korunmasına katkıda bulunurlar. Bu öğretiler, genellikle doğa ile uyum içinde yaşama, toplumsal dayanışma ve ruhani dengeyi koruma gibi temalar etrafında

[28] Esin, 2004, s. 70.
[29] Çoruhlu, 2014, s. 68; Akgün, 2008, s. 44.
[30] Kalweit, 2000, s. 91.
[31] Çoruhlu, 2014, s. 68.

şekillenir[32]. Şamanizm'in bir diğer kritik yönü, şamanların transa geçme yetenekleridir. Trans, şamanların ruhani dünyayla iletişim kurabilmeleri için bir araçtır. Şamanlar, transa geçerek ruhani dünyaya yolculuk yapar ve bu yolculuklar sırasında ruhlar aleminden bilgi ve rehberlik alırlar. Trans sırasında şaman, fiziksel dünyadan kopar ve ruhani dünyaya odaklanır. Bu süreç, şamanın doğa ruhlarıyla ve diğer ruhani varlıklarla derin bir iletişim kurmasını sağlar ve şamanın ritüellerdeki başarısını artırır[33].

Şamanlar, transa geçme sürecini genellikle müzik, dans ve ilahi gibi çeşitli ritüel unsurlarla desteklerler. Şaman davulu, transa geçme sürecinde sıkça kullanılan bir araçtır ve ritmik vurularak şamanın ruhani dünyaya geçişini kolaylaştırır (Resim4). Şamanik danslar ise şamanın bedenini ve ruhunu ritüelin enerjisiyle uyumlu hâle getirir. Bu ritüel pratikler, şamanın ruhani güçlerini en üst düzeye çıkarmasına yardımcı olur ve trans sırasında elde ettiği bilgileri topluma aktarmasını sağlar[34]. Şamanizm, doğaüstü güçlerle iletişim kuran şamanların merkezde olduğu, derin manevi ve kültürel boyutlara sahip bir inanç sistemidir. Şamanların doğa ile olan ilişkileri, transa geçme yetenekleri ve toplum içindeki çok yönlü rolleri, bu inanç sisteminin temel özelliklerini oluşturur. Şamanizm, sadece bir inanç sistemi olarak değil, aynı zamanda toplumsal yapının ve kültürel değerlerin korunmasında da önemli bir rol oynar. Türk destanlarında yerin üstüyle ilgili ağaç motifi çoğunlukla, hayat ağacının göğe uzanan dalları ve göğün en yüksek katında bulunduğuna inanılan çift başlı kartal olarak karşımıza çıkmaktadır (Resim5). Özellikle Ruslar ve Selçuklular da çift başlı kartal simgesi önemlidir. Şamanist inancına göre ise kutsal olarak kabul edilen gök kayın, akçam, karaçam ve selvi ağaçları her şeyin üstüne bulunurdu. Bu kutsal ağaçların üstünde ise çift başlı kartalın tünediğine inanırlardı. Bu çift başlı kartalın görevi ise tanrının gökyüzündeki güçlü bekçisi olmasıdır[35].

Şamanik eylemlerde şamanın pek çok görevi olduğu açıktır ama bunlardan en önemlileri dönüşme ve dönüştürmeye olan ilgileridir. Transandantal bir farkındalık hâli olan trans, Şamanizm'in önemli bir parçasını oluşturur. Bazı şamanlık biçimlerinde trans, vecd ve ruhlar tarafından ele geçirilme aynı şeydir. Din öğrencileri vecde trans adını verir. Psikopatologlar onu ekstazi olarak niteler. Trans biçimsiz bir durum değildir. Genelde psişik

[32] Çoruhlu, 2014, s. 72.
[33] Masucci, 2008, s. 492.
[34] Çoruhlu, 2014, s. 75; Akgün, 2008, s. 45.
[35] Ergun, 2004, s. 158.

hâl içinde bulunurlar[36]. Çeşitli türleri bulunur ve birçok derecesi olan trans şamanın psiko-zihinsel kompleksinin onun her zamanki davranışlarından farklı olmadığı, onun bir icracı olduğu gelenekselleştirilmiş bir ritüelizmdir[37]. Vecd yaşarken şamanın nabzı hızlanır. Oto-hipnotik trans hâlinin ayırt edici niteliği, gündelik hayata ait şeylerin varoluşun parçalarından başka bir şey olmadığı, varlıktan çıkarıldığı ve anlam duygusu verildiği sıradan dünyanın sınırlarının çözülmesidir. Gündelik hayata ait şeylerin sadece birtakım koşullara bağlı olarak bizim için gerçekten mevcut olan varlıklardır[38].

Şaman gökyüzüne çıkmak için bir merdiven kullanır, Tanrıların ve ölü ruhların merdiven kullanarak yeryüzüne indiğine inanılır. Mısır'ın ölüler tanrısı, "Tanrılar arasında göğe bir merdiven kurdum," der. İlk hanedanlarının mezarlarında merdiven şeklinde tılsımlar bulunmuştur. Yakup rüyasında göğe yani Tanrılar Katına ulaşan, meleklerin inip çıktığı bir merdiven görmüştür. Muhammed, Kudüs tapınağında meleklerin kullandığı bir merdiven görmüştür. Merdiven Tanrılar katına çıkar ve erdemli ruhlar Yaradan'a kavuşur. Merdiven sembolizmi Hristiyan mistikler tarafından da kullanılmıştır. Altaylar bazen şaman göğe çıkarken at kurban etmiştir[39]. "Genç bir huş ağacı alt dalları kesilerek yurt içine yerleştirilir. Ağacın gövdesinde dokuz basamak bulunur. Ülgen'in kızlarını da simgeler (Resim6). Yurt huş dallarından çitlerle çevrilir. Tanrıyı memnun etmek için açık renk bir at seçilir. Bir adam hayvanın başını tutar ve şaman ruhunu bedeninden ayrılmaya zorlar. Bay Ülgen'in göksel dünyasında uçmak için bir dal sallar. Ruhun hayvana eşlik etmesi amaçlanır. Sonra şaman yurda girer ve davulunu ateşte tütsüler, yardımcı ruhları içeri çağırır. Şaman her ruha ismiyle seslenir Ruhlar cevap verir daha sonra şaman kaz figürünün üstüne biner ve gökyüzüne yükselir." Onun huzuruna giden yolda yedi, bazı rivayetlere göre dokuz engel vardır. Ülgen'in huzuruna giden bu yol ancak erkek şamanlara, ayin yaptıkları zaman açıktır. Bununla birlikte erkek şaman bile ancak beşinci engel olan demir kazık (altın kazık=kutup yıldızı) yıldızına kadar ulaşabilir ve oradan geri döner. Ülgen'in sarayı ve altından tahtı vardır. Kendisi insan şeklindedir. Şaman dualarında "ak ayaz", "ayazkan", "şimşekçi", "yıldırımcı", "yaratıcı" (yayuçı) olarak da vasıflandırılır. Ülgen yaradıcı (halik)dır[40]. Hindistan'da ise yarı tanrı Kaz(hamsa)Şamanizm'de olduğu gibi güneşle ilişkilidir. Mısır

[36] Hitchcok ve Jones, 1994, s. 20.
[37] Shirokogoroff, 1935, s. 72.
[38] Kalweit, 2000, s. 72.
[39] Hoppál, 2015, s. 66.
[40] İnan, 1972, s. 32.

güneş tanrısı Ra, ilkel suların üzerinde bir kaz şeklinde uçtu ve çıkardığı ses ilk ses olarak adlandırılmıştır[41].

2.2. Şamanizm'in Tarihçesi ve Gelişimi

Şamanizm, tarih boyunca birçok farklı kültür ve coğrafyada görülmüş bir inanç sistemi olarak karşımıza çıkar. İlk izlerine Orta Asya'da rastlanan Şamanizm, özellikle Türk ve Moğol halkları arasında yaygın bir şekilde benimsenmiştir[42]. Bununla birlikte, Şamanizm'in etkileri, sadece Asya kıtası ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda Amerika'nın yerli halkları, Sibirya ve Kuzey Avrupa gibi farklı coğrafyalara da yayılmıştır[43]. Şamanizm'in bu geniş coğrafi yayılımı, onun tarihsel gelişim sürecinde farklı kültürlerle etkileşim hâlinde olduğunu ve bu etkileşimlerin Şamanizm'in ritüellerine ve inanç sistemine yansıdığını göstermektedir. Coğrafi sınırlarla birbirinden ayrılmış olsa da din, efsane, mitoloji, masal gibi olgular asla sınır tanımazlar. İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar gelen kültür sentezleri, bundan sonra da evirilerek başka formlar ile dünya etrafında seyahatlerine devam edeceklerdir. Bunun içindir ki bir Avrupa masalı içinde Asya motifleri görmek; Budizm içinde Şamanizm ögeleri, İslam kültür içinde Şamanizm ögeleri görmek son derece doğaldır[44].

Şamanizm'in tarihçesi incelendiğinde, bu inanç sisteminin sürekli bir evrim geçirdiği ve farklı kültürel bağlamlara uyum sağladığı görülür. Örneğin Türk halkları arasında Şamanizm, İslam'ın yayılmasıyla birlikte bazı unsurlarını kaybetmiş olsa da bazı geleneksel ritüeller ve inançlar varlıklarını korumaya devam etmiştir[45]. Aynı şekilde, Amerika'nın yerli halkları arasında Şamanizm, Hristiyanlık gibi diğer dinlerle etkileşimde bulunmuş ve bu süreçte bazı ritüel ve inançlarını diğer inanç sistemlerine entegre etmiştir[46].

Şamanizm'in tarihsel gelişimi, onun yalnızca bir dinî inanç sistemi olarak değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal bir yapı olarak da önemini korumasını sağlamıştır. Şamanizm, ilk olarak avcı-toplayıcı toplumlarda ortaya çıkmış ve bu toplumların doğayla olan ilişkisini

[41] Frankfort, 2011, s. 154.
[42] Akgün, 2008, s. 63.
[43] Handelsman, 2000, s. 22; Arce, 2006, s. 109.
[44] İnan, 1953, s. 413.
[45] Çoruhlu, 2014, s. 81; Akgün, 2008, s. 63.
[46] Handelsman, 2000, s. 82.

derinlemesine yansıtan bir inanç sistemi olarak şekillendirmiştir. Bu inanç sisteminde, şamanlar doğa ruhlarıyla iletişim kurarak, toplumlarının hem manevi hem de fiziksel ihtiyaçlarını karşılamışlardır[47]. Şamanizm'in temel unsurları, bu erken dönemlerde belirginleşmiş ve zamanla farklı kültürel ve coğrafi bağlamlarda çeşitli değişikliklere uğramıştır. Gökalp'e göre Şamanizm; günümüzde eski Türk dini olarak aktarılması hatalı bir davranıştır. Gökalp'in konuya yaklaşımının kendisinden sonra gelen araştırmacıları etkilediği ve düşünsel manada bir çerçeve hazırladığını söylemek mümkündür. Türk kültürü üzerine hazırlanmış iki kapsamlı çalışmada; Bahaeddin Ögel'in Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları ve Gülçin Çandarlıoğlu'nun İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, başlıklı eserlerinde ise Şamanizm'e hiç yer verilmemiş ve oldukça katı bir tavır ortaya konmuştur[48].

Şamanizm, özellikle Orta Asya steplerinde, Türk ve Moğol halkları arasında köklü bir yer edinmiştir. Bu bölgelerde, Şamanizm, toplumların günlük yaşamında önemli bir rol oynamış ve sosyal yapının merkezinde yer almıştır. Şamanlar, toplumsal düzenin koruyucuları olarak görülmüş ve doğaüstü güçlerle olan bağları sayesinde toplumsal sorunlara çözüm bulmuşlardır[49]. İslam'ın Orta Asya'ya yayılmasıyla birlikte, Şamanizm bazı değişiklikler geçirmiştir. İslam, Şamanizm'in birçok ritüel ve inanç sistemine etki etmiş ve bu iki inanç sistemi arasında bir tür sentez oluşmuştur. Örneğin İslam'ın yayılmasıyla birlikte bazı şamanik ritüeller İslami motiflerle birleşmiş, ancak Şamanizm'in temel unsurları varlığını korumaya devam etmiştir[50].

Benzer bir süreç, Sibirya ve Kuzey Avrupa gibi diğer bölgelerde de gözlemlenmiştir. Sibirya'daki yerli halklar, Şamanizm'i yüzyıllar boyunca korumuş ve bu inanç sistemi, bölgede yaşayan farklı etnik gruplar arasında kültürel bir köprü işlevi görmüştür. Şamanizm, bu bölgelerde yer alan toplulukların doğayla olan ilişkisini düzenleyen ve sosyal yapılarını şekillendiren bir inanç sistemi olarak varlığını sürdürmüştür[51]. Kuzey Avrupa'da ise Hristiyanlığın yayılmasıyla birlikte Şamanizm bazı yerel unsurlarını kaybetmiş olsa da bazı ritüel ve inanışlar bu bölgede varlığını sürdürmüştür. Özellikle İskandinav halkları arasında

[47] Esin, 2004, s. 72.
[48] Gökalp, 1976, s. 117.
[49] Akgün, 2008, s. 67.
[50] Çoruhlu, 2014, s. 82.
[51] Arce, 2006, s. 112.

Şamanizm'in izleri, Hristiyanlık öncesi dönemde önemli bir yer tutmuş ve bu dönemin mitolojik yapılarında etkili olmuştur[52].

Çağdaş Sibirya araştırmacıları, ideolojik ve aynı zamanda ekonomik sistemdeki değişimin ardından yeniden kültürün canlanmasını açıklamak için ek argümanlar sunarlar. Bu argümanlar, Manduhai Buyandelgeriyn tarafından yakın zamanda American Ethnologist için yazdığı çok ilginç bir makalede bir araya getirildi ve burada sınırın diğer tarafından, yani Moğolistan'dan gelen Buryatlarla yaptığı saha çalışmasını sundu. Bu yaklaşımda, etnik geleneklere, inançlara ve hatta büyüye yönelme, "piyasanın tehlikeli oynaklığı, düzensizliği ve opaklığından kaynaklanan belirsizlik, güvensizlik ve endişe duyguları" ile bağlantılıdır[53].

Amerika'nın yerli halkları arasında Şamanizm, özellikle And Dağları ve Amazon Ormanları gibi izole bölgelerde güçlü bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Bu bölgelerde yaşayan topluluklar, Şamanizm'i günlük yaşamlarının ayrılmaz bir parçası olarak görmüşlerdir. Özellikle Amazon Ormanları'nda, şamanlar toplumların sağlık ve refahını koruyan ruhani liderler olarak önemli bir yer tutmuşlardır. Şamanizm, bu bölgelerde doğanın güçleriyle derin bir bağ kurarak, toplumların yaşamını yönlendiren bir rehber olarak varlığını sürdürmüştür[54]. Aynı zamanda, bu bölgelerdeki şamanik uygulamalar, doğanın korunması ve sürdürülebilirliği konularında önemli bir rol oynamış, şamanlar doğanın koruyucuları olarak toplumların yaşamında merkezi bir konumda bulunmuşlardır[55].

Şamanizm'in tarihsel gelişimi incelendiğinde, bu inanç sisteminin farklı kültürlerle etkileşimi sonucunda çeşitli değişikliklere uğradığı, ancak temel unsurlarını korumayı başardığı görülmektedir. Örneğin Orta Asya'dan Amerika kıtasına kadar farklı bölgelerde, şamanlar toplumların manevi liderleri olarak kalmaya devam etmişlerdir. Ancak bu süreçte, Şamanizm'in ritüelleri ve inanç sistemleri, bulundukları kültürel bağlamlara göre uyum sağlayarak evrim geçirmiştir. Bu evrim süreci, Şamanizm'in esnek ve uyumlu bir inanç sistemi olduğunu göstermektedir[56]. Şamanizm'in tarih boyunca farklı coğrafyalarda geçirdiği bu evrim, onun evrensel bir inanç sistemi olarak kabul edilmesine katkıda bulunmuştur. Şamanizm, doğaüstü güçlerle iletişim kurabilen ruhani liderlerin merkezde

[52] Handelsman, 2000, s. 23.
[53] Buyandelgeriyn, 2007, s. 127.
[54] Harner, 1990, s. 25
[55] Stothert, 2010, s. 64.
[56] Esin, 2004, s. 71.

olduğu bir sistem olarak, farklı kültürlerde ve toplumlarda benzer rolleri üstlenmiş ve toplumsal yapının bir parçası haline gelmiştir. Bu bağlamda, Şamanizm'in tarihsel gelişimi, onun sadece dini bir inanç sistemi olarak değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal bir yapı olarak da ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir[57]. Şamanizm'in tarihçesi ve gelişimi, onun farklı kültürler ve coğrafyalar üzerindeki etkisini ve bu inanç sisteminin evrim sürecini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Şamanizm, tarih boyunca çeşitli değişimlere uğramış olsa da temel ilkeleri ve ritüel pratikleri, farklı kültürel bağlamlarda varlığını sürdürebilmiş ve bu süreçte toplumların manevi rehberi olmaya devam etmiştir. Bu durum, Şamanizm'in tarihsel süreçte ne kadar esnek ve dayanıklı bir inanç sistemi olduğunu ortaya koymaktadır. Devam eden süreçte, alanın önemli isimlerinden Zeki Velidi Togan, Göktürkler döneminde dini inancın Türk kültürü içerisinden beslendiği, bunun neticesinde ise yaygın inancın Şamanizm olduğunu ifade etmiştir. Togan, İslam'ın erken dönem kroniklerinden hareketle, Arapların, Türk hükümdarlarının şaman ayinleri düzenlettiği ve kamların kehanetleri ekseninde ülkelerini yönettiklerini ileri sürmektedir[58].

Şamanizm'in tarihçesi, onun nasıl bir inanç sistemi olarak geliştiğini ve farklı kültürlerle etkileşimi sonucu nasıl bir evrim geçirdiğini gösterirken, aynı zamanda bu inancın evrensel özelliklerini de ortaya koyar. Şamanizm'in farklı coğrafyalarda benzer Resimde varlık göstermesi, bu inanç sisteminin temel unsurlarının zamanla değişime uğramış olsa bile özünde korunduğunu işaret eder. Bu da Şamanizm'in toplumlar için ne kadar önemli bir manevi rehberlik sunduğunu ve bu rehberliğin, sosyal yapıların ve kültürel kimliklerin şekillenmesinde kritik bir rol oynadığını gösterir[59].

Şamanizm'in tarihsel gelişimi içinde önemli bir dönüm noktası, yazılı dinlerin yayılması ve bu yeni dinlerin Şamanizm üzerindeki etkileridir. Özellikle Orta Asya'da İslamiyet'in yayılması, Şamanizm'in birçok unsurunu değiştirmiştir. İslamiyet, Türk halkları arasında yayılırken, Şamanizm'in bazı ritüel pratiklerini ve inanç sistemlerini kendi bünyesine almış ve zamanla bu iki inanç sistemi arasında bir sentez oluşmuştur. Örneğin bazı İslami ritüeller, şamanik uygulamalarla birleştirilmiş ve bu yeni sentez, Türk halklarının dini ve kültürel yapısında önemli bir yer edinmiştir[60]. Aynı şekilde, Sibirya'da Hristiyanlığın

[57] Masucci, 2008, s. 492.
[58] Togan, 1981, s. 50-51.
[59] Çoruhlu, 2014, s. 82; Akgün, 2008, s. 71.
[60] Çoruhlu, 2002, s. 57.

yayılması, Şamanizm'in yerel unsurlarıyla birleşerek yeni bir inanç formu yaratmıştır. Bu süreç, Şamanizm'in esnek yapısını ve farklı kültürlerle nasıl bir etkileşim içinde olduğunu açıkça göstermektedir[61].

Şamanlar, toplumlarında yalnızca ruhani liderler değil, aynı zamanda şifacılar, danışmanlar ve kriz zamanlarında toplumlarını yönlendiren önemli figürler olarak görev yaparlar. Kıtlık, hastalık veya savaş gibi zor dönemlerde şamanlar, topluluklarının ruhani dengesini sağlamak ve topluma moral vermek amacıyla ritüeller düzenlerler. Bu ritüeller, topluluğun ortak değerler etrafında birleşmesine ve zor zamanları birlikte aşmasına olanak tanır[62]. Anadolu ve Türkî coğrafyalardaki Şamanizm örnekleri, Şamanizm'in diğer kültürlerdeki uygulamalarından belirgin farklılıklar taşımaktadır. Örneğin Orta Asya'daki Türk topluluklarında şamanların doğayla kurdukları bağ, ritüel pratiklerinin temelini oluştururken, Amerika kıtasındaki yerli halkların şamanik uygulamaları dağlar, nehirler gibi doğal unsurların ruhani önemine vurgu yapar. Bu çeşitlilik, Şamanizm'in evrensel ancak bölgesel olarak farklılaşabilen yapısını göstermektedir. Şamanizm; destanlarda, hikâyelerde, efsanelerde şekil bulur ve izlerini yansıtır. Özellikle Manas Destanı'nda Şamanist inancın izleri vardır ve destan, Şamanizm'in özelliklerini muhafaza eder. Manas Destanı'nda doğayla olan bağları anlatılır[63].

Amerika kıtasında ise Şamanizm, yerli halklar arasında güçlü bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Özellikle Amazon Ormanları'nda ve And Dağları'nda yaşayan topluluklar, Şamanizm'i, toplumlarının ana inanç sistemi olarak korumuşlardır. Bu bölgelerde, şamanlar hem ruhani hem de fiziksel sağlık için başvurulan ana figürler olmuşlardır. Şamanizm'in bu bölgelerdeki önemi, sadece bir inanç sistemi olmanın ötesinde, toplumsal dayanışmayı ve kültürel kimliği koruma aracı olarak da kendini gösterir. Şamanlar, bu toplumların sosyal yapısında merkezî bir rol oynamış ve doğayla olan ilişkiyi sürdürmede kilit bir figür olarak kabul edilmiştir[64].

Şamanizm'in gelişim sürecinde bir diğer önemli faktör, şamanların toplumlar arası kültürel köprüler kurma yetenekleridir. Şamanlar, farklı kültürler arasında bir bağlantı

[61] Handelsman, 2000, s. 25.
[62] Eliade, 1964, s. 329.
[63] Erdem, 2000, s. 110.
[64] Arce, 2006, s. 116; Stothert, 2010, s. 66.

kurarak, bu kültürler arasında bilgi ve inanç transferini sağlamışlardır. Özellikle Orta Asya'da, Şamanizm'in etkisi, bu bölgedeki farklı etnik gruplar arasında bir kültürel bütünleşme aracı olarak işlev görmüştür. Şamanlar, ritüelleri ve öğretimleri aracılığıyla, farklı kültürel grupların ortak bir inanç sistemi etrafında birleşmesine katkıda bulunmuşlardır[65]. Bu, Şamanizm'in sadece yerel bir inanç sistemi olmadığını, aynı zamanda bölgesel ve hatta kıtalararası bir kültürel entegrasyon aracı olduğunu da göstermektedir. Örnek olarak doğa hemen hemen bütün toplumlarda kült olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla bazı ağaçlara da birtakım kutsiyet atfedilmiştir. Ağaç farklı uygarlıkların destanlarında ve hikâyelerinde kısaca anlatılarında "Dünya Ağacı, Hayat Ağacı" şeklinde geçmektedir[66].

Şamanizm'in tarihsel evrimi, onun doğa ile olan derin bağını da korumasını sağlamıştır. Şamanizm, tarih boyunca doğayla olan ilişkisini kaybetmemiş ve bu ilişki, şamanların ritüel pratiklerinin merkezinde yer almaya devam etmiştir. Şamanlar, doğanın ruhlarıyla iletişim kurarak, topluluklarının ruhani sağlığını korumaya çalışmışlardır. Bu süreç, Şamanizm'in sürdürülebilirliği ve doğal dünyanın korunması konularında da önemli bir rehberlik sunduğunu göstermektedir. Hatta ilk Türk inanışlarında da Göktürkler ve Uygurlar devirde bütün Türkler tarafından Ötüken ormanlarının kutsal olarak kabul edildiğini biliyoruz. Aslında bu orman kültü, avcılık ve toplayıcılık ile geçimini sağlayan iptidaî toplulukların bize hatırasıdır. Çünkü bu iptidaî topluluklar orman ile iç içe yaşamanın yanında ormana bağımlı topluluklardır. Bu toplumlar için orman hem korunaklı bir yuva hem de ihtiyaçların giderildiği kutsal mekânlar olarak kabul edilir[67].

Şamanizm'in gelişimi aynı zamanda toplumsal değişimlere de yanıt vermiştir. Şamanlar, toplumların karşılaştığı zorluklara karşı doğaüstü çözümler sunmuş ve bu süreçte toplumlarının sosyal yapısını korumaya ve güçlendirmeye çalışmışlardır. Örneğin kıtlık, salgın hastalıklar veya savaş gibi toplumsal kriz dönemlerinde, şamanlar, ritüelleri ve ruhani rehberlikleri aracılığıyla toplumlarına moral ve yön sağlamışlardır. Bu da Şamanizm'in sadece bir inanç sistemi değil, aynı zamanda toplumsal direncin bir sembolü olduğunu ortaya koyar. Şamanizm'de, doğa koşullarının oldukça ağır ve sert geçtiği coğrafyalarda ilk önceleri üstün bir varlığı ya da tanımlayamadıkları ve korktukları doğa varlıklarını "güneş, ay, yıldızlar, büyük ve öldürücü hayvanlar, gök gürültüsü, şimşek çakması, fırtına, sis, bulutlar,

[65] Esin, 2004, s. 75.
[66] İnan, 2000, s. 64.
[67] İnan, 2020, s. 45.

büyük ağaçlar, sular, tepeler, dağlar, taşlar, ulaşılamayan kayalar, dağlar" gibi terimlerle insanlar için kutsala dönüştürüp biçimlendiriyorlar ve anlamlar kazanarak kutsallaştırıyorlardı. Bu bağlamda, insanlarda saf-bilinçsiz doğa kutsamaları gelişerek, biçimlenerek kültlerin "atalar kültü, ağaç kültü, ocak kültü, su kültü, demir kültü, ölüm/ölüler kültü, dağ kültü, taş/kaya kültü" gibi oluşumlara geçişler başlamıştır. Böylece inançların daha gelişerek ritüellere dönüştüğü görülmektedir[68]. Vecd dinleri eski Germen dini, özelikle Odin'in elde ettiği runik bilgide, şiir sanatında ve kendini feda ederek kazandığı büyü sanatında, arkaik Şamanist uygulamaların izlerini içeriyordu. Odin, aynı zamanda "kült vecdi tanrısıdır." Bersek öfkesi, Şamanist translardan bilinen bir fenomendir. Ateşe ve acıya karşı duyarsızdır[69].

Odin savaşçıları acı hissetmeyen savaşçılardır. Kökenleri Alman Antik Çağına ait hayvan postuna bürünmüş savaşçı tiplerdir. İlham almış İbrani peygamberler, vecd hâlinde sarf ettikleri konuşmaların, ruhun kendinden geçerek kehanetlerde bulunmasına neden olur. Vecd hâlleri aynı zamanda dervişler ve eski Orta Çağ mistikleri aynı zamanda Fin trans vaizleri tarafından da yaşanır. Vecd hem Avrupa hem de Doğu edebiyatında romantik aşkın bir özelliğidir. Rohde, eski Yunan dini özellikle de Trakya'daki Bacchus ayinleri ile Şamanizm arasında bir bağ kurmuştur[70]. Esrime kültü ve duman kullanımını Pontus bozkırlarına Asya'ya bağlayıp acıya ve sıradan hislere duyarsızlıklara Tanrı ile iş birliği olarak algılamışlardır. İlahi davulun ritmiyle birleştiğinde üst bilinci sıradan bilinçten kurtarıp şaman bunu kendi ilahisi olarak görmüştür[71]. Esasen trans ve derin hipnoz arasında bir ayrım yoktur. Ritim beyin dalgası frekanslarıyla senkronize edilirse değiştirilmiş bilinç durumuna geçmektedir. Davul çalma becerisi ve ilahilerin yetkinliği, yardımcı ruhları daha fazla etkileme olanağı sunar" Şamanlığın olmazsa olmazı şaman davulunun sesi, şamanın esrime durumuna yoğunlaşmasını sağlar. Davuldaki rezonans ve oluşan tını sayesinde kendinden geçme durumu gerçekleşir. Davul aracılığı ile tutulan ritim ve söylenen dualar, ruhlar âlemine yapılan yolculukta ruhlar âlemindeki eşiğe geçişi sağlar. Davul çalma eylemi ruhlar alemine atılan ilk adım olmakla birlikte, şamanın ruhlar aleminde kalmasında, ruhlarla etkileşime girmesinde önemli rol oynar ve ritim durduğunda, yani davul sustuğunda ritüel

[68] Köprülü, 1981, s. 67.
[69] Simek, 1954, s. 35.
[70] Rhode, 1925, s. 1-2.
[71] Kalweit, 2000, s. 57.

artık amacına ulaşmıştır. Şamanın davulla oluşturduğu bu müzik ve söylediği ya da mırıldandığı sözler sanat ve dinin bir arada olduğunu düşündürmektedir[72].

Şamanizm inancında vecd ve müziğin kutsal olmasının sebebi, tanrı tarafından verildiğine inanılan ölümsüz bir yaşam bahşedilmiş olmasıdır. Bunun yanında şamanların kâinatın merkezine ulaşmasında ağacı bir nevi araç olarak gördüğü için kutsal kabul edilmiştir[73]. Sözde ele geçirilen ruh veya ilahın her zaman kişinin kendi dini geçmişiyle ilişkili olması "Ben Tanrıdayım, Tanrı tarafından ele geçirildim." Düşüncesine dayandığı görüşü hâkim kılınmıştır[74]. Psikolojik olarak ele geçirilme bireysel kişiliğin iyi ya da kötü ruhlar tarafından 'doğaüstü' güçler tarafından tahakküm altına alınması anlamına gelir. Bireyin bir beklenti içinde olması, ele geçirilme olayı gerçekmiş gibi algılanır. Eski Ahit'te Tanrının çevresinde birden fazla ruh olduğu ruhların etik kurallar çerçevesinde tarafsız olduğu ve emirleri de bu doğrultuda yerine getirdiklerine inanılır. İsa'nın kötü ruhlar tarafından ele geçirilmiş bir adamı Aziz Pavlus dünyanın sonunun yaklaşmakta olduğunu Hristiyan dininin şeytandan arınması gerektiğini iyi ruhların Tanrı tarafından gönderildiğini insanlık üzerindeki etkisiyle anlatılır. Yedi göğe yükselen ruhlar Hristiyanlık Dönemi faaliyetleri oldukça önemlidir[75].

Şamanizm'in tarihçesi ve gelişimi, bu inanç sisteminin ne kadar geniş bir coğrafyada ve kültürde etkili olduğunu ve zamanla nasıl evrim geçirerek günümüze kadar geldiğini göstermektedir. Şamanizm, farklı kültürel ve dinî etkiler altında kalmış, ancak temel ilkelerini ve ritüel pratiklerini korumayı başarmıştır. Bu durum, Şamanizm'in toplumsal yapılar üzerindeki kalıcı etkisini ve bu inanç sisteminin esnekliğini vurgulamaktadır. Şamanizm'in tarihsel süreci, onun sadece bir inanç sistemi olarak değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal bir yapı olarak nasıl varlığını sürdürebildiğini ve toplumların ruhani ihtiyaçlarını nasıl karşılayabildiğini ortaya koymaktadır. Sosyal bir yapı olarak "İlk başta, ruhlar, kişilere benzer şeyler olarak tahayyül edilmekteydiler ve ancak uzun bir gelişme süreci sonunda her türlü maddi öğeden soyutlanarak, çok yüksek bir 'tinselleşme' derecesine erişmişlerdi[76]".

[72] Perrin, 2003, s. 45.
[73] Küçük, 2005, s. 205.
[74] O'Brien, 1965, s. 297.
[75] Eliade, 1996, s. 108.
[76] Freud, 2015b, s. 115.

2.3. Şamanizm'in Temel İlkeleri

Şamanizm, temelde doğaüstü güçlerle iletişim kurmayı ve bu güçleri toplumun yararına kullanmayı amaçlayan bir inanç sistemidir. Bu inanç sisteminde, şamanlar doğa ile derin bir uyum içinde yaşarlar ve doğanın ruhlarıyla iletişim kurabilirler. Şamanizm'in temel ilkeleri arasında, doğaüstü varlıkların varlığına inanmak, bu varlıklarla iletişim kurabilmek için belirli ritüelleri yerine getirmek ve toplumun ruhani ve fiziksel sağlığını korumak yer alır[77]. Şamanlar, toplumlarının ruhani liderleri olarak, doğaüstü güçlerle iletişim kurmak için çeşitli ritüeller gerçekleştirirler. Bu ritüeller, şamanın ruhani dünyaya yolculuk yapmasını, doğaüstü varlıklarla iletişim kurmasını ve toplumun sorunlarına çözüm bulmasını sağlar. Şamanizm'in temel ilkeleri arasında, şamanın bu ritüelleri başarılı bir şekilde yerine getirebilmesi için gerekli olan ruhani güçleri kazanması ve bu güçleri doğru bir şekilde yerine büyük önem taşır[78].

Şamanizm'in temel ilkeleri, doğaüstü güçlerle kurulacak iletişim ve bu iletişimin toplumun iyiliği için kullanılması üzerine kuruludur. Şamanlar, bu güçlerle iletişim kurabilmek için belirli ritüeller ve pratikler gerçekleştirirler. Bu ritüeller, şamanların ruhani yolculuk yapmalarını, ruhlar dünyasında rehberlik almalarını ve bu bilgileri topluluklarına aktarmalarını sağlar. Şamanlar, bu süreçte doğanın enerjilerinden ve ruhlarından yararlanır; bu nedenle doğa, şamanik pratiklerin merkezinde yer alır[79]. Şamanizm'de doğaüstü güçler, genellikle doğa ruhları olarak tanımlanır. Bu ruhlar, ormanlar, dağlar, nehirler ve diğer doğal oluşumlarda yaşar ve şamanlar, bu ruhlarla iletişim kurarak onlardan rehberlik ve destek alır. Şamanlar, bu ruhlarla iletişime geçmek için transa girer ve bu trans sırasında ruhlar dünyasında yolculuk yapar. Bu yolculuk, şamanın bedenini terk ederek ruhsal bir varlık olarak doğaüstü dünyada gezinmesi ve ruhlardan bilgi almasıyla gerçekleşir. Bu süreç, şamanın toplumun sorunlarına çözüm bulmasını ve ruhani rehberlik sağlamasını mümkün kılar[80].

Şamanizm'in temel ilkeleri arasında yer alan bir diğer önemli unsur, şamanın ruhani gücünün toplumsal düzenin korunmasındaki rolüdür. Şaman, toplumun ruhani ve fiziksel

[77] Esin, 2004, s. 77.
[78] Çoruhlu, 2014, s. 89.
[79] Çoruhlu, 2014, s. 89; Esin, 2004, s. 77.
[80] Akgün, 2008, s. 72.

sağlığını korumakla görevlidir. Bu görev, hastalıkları iyileştirme, kötü ruhları kovma ve toplumsal dengeyi sağlama gibi sorumlulukları içerir. Şaman, bu görevleri yerine getirmek için doğaüstü güçlerle iletişim kurar ve bu güçleri toplumun yararına kullanır. Şamanik ritüeller, bu bağlamda şamanın topluma rehberlik etmesi ve toplumun ruhani ihtiyaçlarını karşılaması için bir araç görevi görür[81]. Şamanizm'de ritüeller, doğaüstü güçlerle kurulan iletişimin ve bu güçlerin toplum yararına kullanılmasının en önemli aracıdır. Bu ritüeller genellikle belirli bir amaç doğrultusunda gerçekleştirilir ve her ritüelin kendine özgü bir yapısı vardır. Şamanik ritüeller, doğaüstü varlıkları çağırmak, onlardan yardım istemek veya bir sorunun çözümü için rehberlik almak amacıyla yapılır. Ritüeller sırasında kullanılan davul, ateş, bitkiler ve diğer doğal unsurlar, şamanın transa geçmesini ve ruhani dünyayla iletişim kurmasını kolaylaştırır[82]. Bir şamanın ritüel sırasında kullandığı objeler ve kıyafetler, ritüelin başarısını ve şamanın ruhani gücünü artırmak için kritik öneme sahiptir. Bu objeler ve kıyafetler, genellikle hayvan figürleri, kozmolojik semboller ve doğa ruhlarını temsil eden motiflerle süslenmiştir. Örneğin şamanın giydiği kaftan üzerindeki semboller, onun doğa ruhlarıyla kurduğu bağları ve ruhani gücünü temsil eder[83]. Aynı zamanda, şamanın ritüel sırasında kullandığı davul, ritmin yardımıyla şamanın transa geçmesini kolaylaştırır ve ruhani dünyaya geçişini sağlar. Bu tür ritüel araçları, şamanın ruhani yolculuklarını ve doğaüstü güçlerle olan etkileşimlerini destekler. Şaman ayin yaparken özel kıyafetini giyer. Bu kıyafete Altaylılar manyak, Yakutlar ise kumlu adını vermişlerdir. Şaman özel kıyafeti olmadan da ayin yapabilir. Ancak o zaman kötü ruhlara karşı fazla cesaretli olamaz. Bu nedenle her şaman kendisine özel kıyafet yaptırır. Şamanlar için kıyafetten sonra gelen en önemli şey davul veya dümbelektir. Şaman kıyafetini ve davulunu hizmet ettiği ruhların özel isteği doğrultusunda yaptırır[84].

Şamanizm'in bir diğer temel ilkesi, şamanın doğayla olan uyumudur. Şamanlar, doğayı kutsal bir varlık olarak kabul ederler ve onunla uyum içinde yaşamaya büyük önem verirler. Doğa, şamanlar için hem bir öğretmen hem de bir müttefik olarak görülür. Şamanlar, doğanın dengesini koruma sorumluluğunu üstlenirler ve bu dengeyi bozacak herhangi bir eylemden kaçınırlar. Bu bağlamda, doğa ile olan bu derin ilişki, şamanların ritüel pratiklerinin ve inanç sistemlerinin merkezinde yer alır. Doğanın ruhlarıyla iletişim kurmak,

[81] Çoruhlu, 2014, s. 89.
[82] Esin, 2004, s. 77.
[83] Çoruhlu, 2002, s. 60.
[84] Roux, 1994, s. 57-58.

şamanın en önemli görevlerinden biridir ve bu görev, toplumsal düzenin korunmasında kritik bir rol oynar[85]. Şamanizm'in temel ilkeleri, onun ritüel pratiklerine ve toplumsal rolüne odaklanırken, aynı zamanda bu inanç sisteminin geniş kapsamlı etkilerini de gözler önüne serer. Şamanizm, sadece bir inanç sistemi olarak değil, aynı zamanda toplumsal yapıyı ve doğayla olan ilişkileri düzenleyen bir dünya görüşü olarak da kabul edilir. Şamanların doğaüstü güçlerle kurduğu bu derin bağ ve topluma sundukları ruhani rehberlik, Şamanizm'in evrensel bir inanç sistemi olarak ne kadar etkili ve kalıcı olduğunu göstermektedir. Şamanizm, doğa, toplum ve ruhani dünya arasındaki dengeyi sağlamaya yönelik bir inanç sistemi olarak, geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürebilmiş ve farklı kültürlerde benzer roller üstlenmiştir[86].

Şamanizm'in temel ilkeleri, sadece şamanların bireysel yeteneklerine ve doğaüstü güçlerle kurdukları bağlara dayanmamaktadır; aynı zamanda bu inanç sisteminin toplumsal yapıyı nasıl şekillendirdiği ve sürdürdüğüyle de yakından ilgilidir. Şamanizm'de şamanın rolü, toplumsal düzenin ve uyumun korunması için merkezî bir öneme sahiptir. Şamanlar, sadece ruhani liderler değil, aynı zamanda toplumsal dengeyi sağlayan, kriz zamanlarında rehberlik eden ve bireyler arasındaki sosyal bağları güçlendiren figürlerdir[87]. Bu bağlamda, şamanlar toplulukların kriz dönemlerinde özellikle önemli bir rol oynarlar. Örneğin doğal afetler, salgın hastalıklar veya toplumsal çatışmalar gibi zor dönemlerde, şamanlar toplumun ruhani liderleri olarak devreye girer ve bu krizleri yönetmek için ritüeller gerçekleştirirler. Şamanlar, bu tür zamanlarda toplumsal moralin yüksek tutulmasında, korku ve endişelerin giderilmesinde kritik bir rol oynarlar. Bu süreçte gerçekleştirilen ritüeller, sadece bireylerin değil, aynı zamanda toplumun genelinin ruhani sağlığını korumayı amaçlar[88]. Ritüeller aracılığıyla şamanlar, toplumsal uyumu yeniden tesis eder ve doğaüstü güçlerin toplumun refahı için çalıştığına dair güvence sağlar. Şamanistlerin tasavvurlarını şöyle açıklar; "can kanda yahut yürekte bulunur" buna bağlı olarak, "Çağdaş Şamanist Türk boylarından Yakutlar ruh-can mefhumunu tın, kut ve sür kelimeleriyle ifade ederler." farklı olarak Altaylar "tın, kut, süne" olarak ifade etmektedirler, ayrıca "Tın bütün canlı yaratıklarda vardır; süne ise ancak insanlarda bulunur. Kut her şeyde bulunur, cansız şeylere kutsiyet verir; ağıllarda, ahırlarda bulunursa sürüler bereketli ve sahibi çok zengin olur"[89].

[85] Çoruhlu, 2014, s. 91, Arlı, 1984, s. 94.
[86] Esin, 2004, s. 79;
[87] Çoruhlu, 2014, s. 91; Akgün, 2008, s. 72.
[88] Esin, 2004, s. 79.
[89] İnan, 1986, s. 176-177.

Şamanizm'in bir diğer temel ilkesi, şamanların doğa ruhlarıyla kurdukları derin bağın, toplumsal ve çevresel sürdürülebilirlik açısından taşıdığı önemi vurgular. Şamanlar, doğayı sadece ruhani bir varlık olarak değil, aynı zamanda yaşamın devamı için korunan bir müttefik olarak görürler. Bu nedenle, şamanlar doğanın korunması ve sürdürülebilir kullanımı konusunda önemli bir rol üstlenirler. Şamanik ritüeller, doğanın dengesini korumak ve doğal kaynakların bilinçli bir şekilde kullanılmasını sağlamak için topluma rehberlik eder. Bu ritüellerin merkezinde, doğanın dengesini bozmamak ve bu dengeyi gelecek nesiller için korumak yer alır[90]. Şamanizm'de sürdürülebilirlik, yalnızca çevresel bir kavram olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluk olarak da kabul edilir. Şamanlar, doğanın dengesini korumanın yanı sıra, toplumsal düzenin sürdürülebilirliğini sağlamakla da görevlidirler. Bu görev, şamanların toplumsal normları ve değerleri koruma, bireyler arasındaki ilişkileri düzenleme ve toplumun bütünlüğünü sağlama çabalarını içerir. Şamanların bu rolü, onların sadece ruhani liderler değil, aynı zamanda toplumsal yapıların koruyucuları olarak görülmelerine neden olur[91].

Şamanizm'in temel ilkeleri arasında yer alan bir diğer önemli unsur ise şamanların kişisel gelişim ve ruhani güçlerini artırma süreçleridir. Bir şaman, ruhani güçlerini artırmak ve doğaüstü dünyayla daha etkili bir şekilde iletişim kurabilmek için sürekli olarak kendini geliştirir. Bu süreç hem fiziksel hem de ruhani pratikler içerir. Örneğin oruç tutma, meditasyon yapma, doğada yalnız kalma gibi pratikler, şamanın ruhani güçlerini artırmasına ve doğa ruhlarıyla daha derin bir bağ kurmasına yardımcı olur. Bu tür pratikler, şamanın ritüellerde daha etkili olmasını ve topluma daha güçlü bir rehberlik sunmasını sağlar[92]. Şamanizm'de kişisel gelişim, sadece şamanın bireysel yeteneklerini değil, aynı zamanda toplumun genel refahını da doğrudan etkiler. Şamanın ruhani gücü ne kadar yüksek olursa, topluma sunduğu rehberlik de o kadar etkili olur. Bu nedenle, şamanlar sürekli olarak ruhani güçlerini artırmak için çaba sarf ederler. Şamanların bu çabaları, sadece bireysel bir gelişim süreci olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluk olarak da görülür. Şamanların ruhani güçlerini artırmaları, toplumlarının ruhani ve fiziksel sağlığını koruma görevlerini yerine getirmeleri için kritik bir öneme sahiptir[93]. Şamanizm'in temel ilkeleri arasında,

[90] Çoruhlu, 2002, s. 61.
[91] Arce, 2006, s. 122; Esin, 2004, s. 80.
[92] Çoruhlu, 2014, s. 92; Akgün, 2008, s. 74.
[93] Esin, 2004, s. 79.

şamanın bilgiye erişim ve bu bilgiyi topluma aktarma yeteneği de önemli bir yer tutar. Şamanlar, ritüeller sırasında doğaüstü dünyadan aldıkları bilgileri toplumlarına aktarırlar. Bu bilgi, sadece ruhani rehberlik değil, aynı zamanda toplumsal düzenin korunması ve krizlerin yönetilmesi için de kullanılır. Şamanlar, bu bilgiyi topluma aktardıklarında, toplumun genel sağlığını ve refahını artırmayı amaçlarlar. Bu süreç, şamanların toplumsal yapıdaki rolünü ve önemini pekiştirir, çünkü şamanlar bilgi aracılığıyla toplumlarına rehberlik eder ve onların karşılaştıkları sorunları çözmelerine yardımcı olur[94]. Bu bağlamda, Şamanizm'in temel ilkeleri hem bireysel hem de toplumsal düzeyde derin bir ruhani deneyimi ve güçlü bir toplumsal yapıyı destekler. Şamanlar, doğaüstü güçlerle kurdukları bağlar ve topluma sundukları rehberlik aracılığıyla, toplumların manevi ve fiziksel sağlığını koruma görevini üstlenirler. Bu görev, Şamanizm'in toplumsal yapı üzerindeki etkisini ve bu inanç sisteminin evrenselliğini ortaya koyar. Şamanizm, doğa, toplum ve ruhani dünya arasındaki dengeyi sağlamaya yönelik bir inanç sistemi olarak, geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürebilmiş ve farklı kültürlerde benzer roller üstlenmiştir[95].

Şamanizm'in temel ilkeleri, doğaüstü güçlerle iletişim kurma ve bu güçleri toplumun yararına kullanma fikrinin ötesinde, birçok farklı boyut ve uygulamayı içerir. Bu ilkeler, şamanların toplum içindeki rolünü ve şamanik pratiklerin toplumsal düzenin korunmasındaki önemini vurgulamakla kalmaz, aynı zamanda bireylerin içsel dünyasıyla olan ilişkilerini de derinleştirir. Şamanizm, sadece toplumsal bir sistem değil, aynı zamanda bireysel bir dönüşüm aracı olarak da işlev görür. Bir diğer önemli boyut, şamanların gerçekleştirdiği ritüellerin sosyal yapı üzerindeki etkisidir. Şamanik ritüeller, sadece bireylerin ruhani ve fiziksel sorunlarını çözmekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı ve birlik duygusunu pekiştirir. Bu ritüeller, genellikle topluluk hâlinde gerçekleştirilir ve bu sayede katılımcılar arasında güçlü bir bağ oluşturur. Şaman, bu ritüeller aracılığıyla topluluğu bir araya getirir ve toplumun ortak hedeflere yönelmesine yardımcı olur. Bu durum, şamanik ritüellerin sadece birer dini uygulama değil, aynı zamanda sosyal yapıların korunmasına hizmet eden önemli araçlar olduğunu gösterir[96]. Şamanizm'in bir diğer dikkate değer yönü, onun doğa ile olan ilişkisi ve bu ilişkinin sürdürülebilirlik bağlamındaki önemiyle ilgilidir. Şamanlar, doğanın sadece bir kaynak olmadığını, aynı zamanda kutsal bir varlık olduğunu vurgularlar. Bu anlayış, doğanın korunması ve gelecek

[94] Çoruhlu, 2014, s. 92; Arlı, 1984, s. 99.
[95] Esin, 2004, s. 79.
[96] Esin, 2004, s. 79; Akgün, 2008, s. 80.

nesillere aktarılması gerektiğine dair güçlü bir inançla desteklenir. Şamanik pratikler, doğal kaynakların bilinçli bir şekilde kullanılmasını ve doğanın dengesinin korunmasını teşvik eder. Şamanlar, bu süreçte doğayı bir bütün olarak görür ve doğanın her bir parçasının, ruhani bir anlam taşıdığına inanırlar. Bu inanç, şamanların doğa ile olan ilişkilerini derinleştirir ve onları, doğanın koruyucuları olarak toplumsal yapının merkezine yerleştirir[97].

Şamanizm'in sürdürülebilirlik anlayışı, modern dünyanın karşı karşıya olduğu çevresel sorunlar bağlamında da önemli dersler sunar. Şamanlar, doğanın dengesini koruma sorumluluğunu taşırlar ve bu dengeyi bozacak herhangi bir eylemden kaçınırlar. Bu anlayış, şamanik kültürlerin, doğal kaynakların tükenmesi ve çevresel bozulma gibi günümüz sorunlarına nasıl çözümler sunabileceğini de ortaya koyar. Şamanik topluluklar, doğayla uyum içinde yaşama konusunda önemli bir bilgi birikimine sahiptir ve bu bilgi, günümüz çevresel sorunlarına alternatif çözümler sunabilir[98]. Şamanizm'in bir diğer önemli boyutu, şamanların ruhani yolculukları ve bu yolculukların bireysel ve toplumsal düzeydeki etkileridir. Şamanlar, ritüeller sırasında transa geçerek ruhani dünyaya yolculuk yapar ve bu yolculuklar sırasında ruhlardan bilgi ve rehberlik alırlar. Bu ruhani yolculuklar, şamanların topluma sunduğu rehberliğin ve ruhani liderliğin temelini oluşturur. Şaman, bu yolculuklar sırasında aldığı bilgileri topluma aktarır ve bu bilgi, toplumun ruhani ve fiziksel sağlığını korumak için kullanılır. Şamanın ruhani yolculukları, aynı zamanda bireylerin içsel dünyalarıyla olan ilişkilerini derinleştirir ve onlara, kendi ruhani yollarını bulma konusunda rehberlik eder[99]. Bu bağlamda, şamanların gerçekleştirdiği ruhani yolculuklar, bireysel ve toplumsal dönüşüm süreçlerinde kritik bir rol oynar. Şaman, bu süreçte hem bireylerin ruhani rehberi hem de toplumsal yapının koruyucusu olarak işlev görür. Bu durum, şamanların toplumsal yapıdaki merkezi rolünü pekiştirir ve Şamanizm'in toplumsal düzenin korunmasındaki önemini vurgular[100]. Şamanizm'in eğitim ve bilgi aktarımı üzerindeki etkileri de göz ardı edilmemelidir. Şamanlar, topluluklarının bilgeliğini ve ruhani öğretilerini yeni nesillere aktarma sorumluluğunu taşırlar. Bu eğitim süreci, genellikle ritüel pratikler ve doğa ile kurulan ilişkiler üzerinden gerçekleşir. Şamanlar, bu süreçte genç bireylere doğanın ruhani anlamını, toplumsal normları ve değerleri öğretirler. Bu sayede, şamanik bilgeliğin ve ruhani öğretilerin sürekliliği sağlanır ve bu öğretiler, toplumun gelecekteki kuşaklarına

[97] Çoruhlu, 2014, s. 94.
[98] Esin, 2004, s. 80; Akgün, 2008, s. 80.
[99] Çoruhlu, 2014, s. 94.
[100] Arce, 2006, s. 128; Esin, 2004, s. 80.

aktarılır[101]. Şamanizm, sadece bir inanç sistemi olmanın ötesinde, bireylerin ve toplulukların ruhani, sosyal ve çevresel dengelerini koruma konusunda derin bir anlayış sunar. Bu anlayış, şamanların doğa, toplum ve ruhani dünya arasındaki dengeyi sağlama çabalarını ve bu çabaların toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini anlamak için kritik bir çerçeve sunar. Şamanizm'in temel ilkeleri, bu dengeyi koruma ve toplulukların ruhani sağlığını destekleme amacını taşır ve bu nedenle, Şamanizm'in toplumsal yapıdaki rolü ve önemi, tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de varlığını sürdürmektedir[102].

2.4. Şamanizm'de Ritüellerin Önemi

Şamanizm'de ritüeller, şamanların doğaüstü varlıklarla iletişim kurmalarını ve toplumlarının ihtiyaçlarına cevap vermelerini sağlayan en önemli araçlardır. Şamanik ritüeller, genellikle şamanın transa geçmesi ve ruhani bir yolculuk yapması ile karakterize edilir[103]. Bu ritüeller sırasında şaman, doğaüstü varlıklarla iletişim kurar, onlardan yardım alır ve bu yardımı toplumunun yararına kullanır. Şamanik ritüellerin önemi, şamanın toplumdaki rolü ve doğaüstü dünyayla olan ilişkisiyle doğrudan bağlantılıdır. Şaman, ritüeller sırasında sadece bir aracı rolü oynamaz; aynı zamanda bu ritüellerin başarısı, şamanın ruhani güçlerine ve doğaüstü varlıklarla kurduğu iletişimin gücüne bağlıdır. Ritüeller, Şamanizm'de sadece bir ibadet şekli olarak değil, aynı zamanda toplumun ruhani ve fiziksel sağlığını koruyan bir mekanizma olarak da görülür. Ritüellerin bu merkezi rolü, Şamanizm'in toplumsal yapısındaki önemini de ortaya koyar. Bu ritüellerin bir diğer önemli yönü ise, şamanın bu süreçte kullandığı objeler ve kıyafetlerdir (Resim 7). Bu objeler ve kıyafetler, ritüelin başarısını garanti altına almak için kullanılan sembolik araçlar olarak karşımıza çıkar[104]. Şamanın giydiği kıyafetler, ritüelin başarısına katkıda bulunan önemli unsurlardan biridir ve bu kıyafetlerin üzerindeki semboller, şamanın doğaüstü güçlerle olan bağını simgeler[105].

Şamanik ritüellerin önemi, sadece şamanın doğaüstü varlıklarla kurduğu iletişimle sınırlı kalmaz; aynı zamanda bu ritüellerin işlevi ve bireylerin hayatlarındaki yerini de kapsar. Şamanizm'de ritüeller, toplumun kolektif bilinçaltını şekillendiren ve toplumsal

[101] Çoruhlu, 2014, s. 94.
[102] Çoruhlu, 2014, s. 94.
[103] Akgün, 2008, s. 102.
[104] Çoruhlu, 2002, s. 74.
[105] Arlı, 1984, s. 125.

normları pekiştiren bir işlev görür. Ritüeller, genellikle topluluk hâlinde gerçekleştirilir ve bu süreçte bireyler, toplumsal kimliklerini ve aidiyet duygularını pekiştirirler. Şaman, bu ritüellerde merkezî bir figür olarak, topluluğun ruhani ve sosyal düzenini korur ve bu düzenin devamlılığını sağlar[106]. Ritüellerin bir diğer önemli yönü, şamanın toplumsal lider olarak kabul edilmesine zemin hazırlamasıdır. Şaman, ritüeller aracılığıyla toplumun sorunlarını çözmek, hastalıkları iyileştirmek ve kötü ruhları kovmak gibi görevleri yerine getirir. Bu süreçte, şamanın doğaüstü güçlerle olan bağı, toplumun gözünde onun otoritesini ve saygınlığını pekiştirir. Şamanın ritüel sırasında sergilediği yetenekler, onun toplumsal statüsünü belirler ve toplumdaki yerini güçlendirir. Bu durum, şamanın sadece bir ruhani lider olarak değil, aynı zamanda toplumsal düzenin koruyucusu ve yöneticisi olarak da kabul edilmesini sağlar[107].

Şaman ritüellerinde avcının yaşamı, avlanan hayvanların ortaya çıkması açısından öngörülemezken, şamanizm yeteneğinin us bir tür sembolik yönetimidir[108]. Bu bakış açısına göre şamanizmin özü, öngörülemezliğin yönetimidir ve bu akıl yürütmenin anlamı, toplumdaki değişimlerle ve toplumdaki değişimlerden ortaya çıkan öngörülemezliğin "riskleri" türündeki değişimle birlikte Şamanizm'in değişeceği, "gelişeceği"dir. Etnografik literatürün çoğundan bildiğimiz Şamanizm'in daha çok hastalıkları tedavi etmekle, arayışıyla bağlantılı olduğu not edilir. Kayıp ya da şansı garanti etmek, ancak avlanmakla değil, bu nedenle genellikle halk tıbbı veya sihir ile tanımlanır. Sihir ve tılsım şamana ilk olarak parçalanma sonucu ulaşır. Şamanlığa geçiş için gerekli olan bu „ölüp dirilme" aşamasında aday, ruhlar tarafından uzak bir yere, bir ormana, bir yeraltı dünyasına ya da bilinmeyen herhangi bir yere götürülür. Bu uzak bilinmeyen yerde, ruhlar tarafından adayın başı kesilir, bedeni parçalanır, organları yenilir ve bedeni yeniden oluşturulur[109]. Perrin'e göre parçalanma ve yeniden oluşturulma sürecinde şamanın çektiği acı, aslında onun ödediği bir bedeldir. Çünkü aday değişime uğruyor ve yeni yetenekler, güçler kazanıyordur[110].

Risk biçimindeki değişimin herhangi bir riskle başa çıkma şeklini değiştirmediğini söyleyen akıl yürütmeyi kabul ederse bundan iki sonuç çıkarabiliriz. Birincisi oldukça açıktır ve Şamanizm'in sağlık sorunları gibi tüm toplumlarda meydana gelen sorunlara

[106] Çoruhlu, 2002, s. 74; Akgün, 2008, s. 105.
[107] Esin, 2004, s. 83.
[108] Hamayon, 1990, s. 26.
[109] Bayat, 2006, s. 33.
[110] Perrin, 2003, s. 39-40.

yardımcı olmasının yanı sıra, farklı toplum türlerine uyum sağlama potansiyeline de sahip olduğunu ve belirli bir toplumun şekli ve yapısına özgü farklı özel sorunları çözeceğini söyler. Bu değişimin gelenekler düzeyinde gerçekleşen eğitimin amacı şamanın kozmik bilgilere sahip olması, bu bilgilerin yardımı ile hastalıkları iyileştirmesi ve kehanetlerde bulunarak, gelecek konusunda toplumu bilgilendirmesidir[111].

Şamanik ritüellerin bir diğer kritik yönü, bu ritüellerin toplumsal dayanışmayı artırma ve kriz durumlarında toplumun moralini yüksek tutma işlevleridir. Özellikle zor zamanlarda, örneğin doğal afetler, salgın hastalıklar veya toplumsal çatışmalar sırasında, şamanik ritüeller, topluluğun bir araya gelmesini ve kolektif bir dayanışma duygusu geliştirmesini sağlar. Ritüeller, topluluğun ortak bir amaç etrafında birleşmesine ve bu zorlu süreçleri birlikte aşmasına yardımcı olur. Bu tür durumlarda şaman, ritüeller aracılığıyla topluluğa moral ve rehberlik sunar, bu da ritüellerin toplumsal yapıdaki kritik rolünü vurgular[112]. Şamanik ritüellerin bir diğer önemli işlevi de bireylerin ruhani gelişimini desteklemek ve onların kişisel dönüşüm süreçlerine rehberlik etmektir. Ritüeller, bireylerin içsel dünyalarıyla derin bir bağ kurmalarına ve ruhani yolculuklarını gerçekleştirmelerine olanak tanır. Şaman, bu süreçte bireylere rehberlik eder ve onların ruhani güçlerini keşfetmelerine yardımcı olur. Ritüel sırasında gerçekleştirilen trans ve meditasyon gibi uygulamalar, bireylerin ruhani dünyalarına daha derinlemesine bir yolculuk yapmalarını sağlar. Bu süreç, bireylerin kişisel gelişimlerini destekler ve onların toplum içinde daha güçlü ve bilinçli bireyler olmalarına katkıda bulunur[113].

Ritüellerin şamanik topluluklardaki bir diğer önemli yönü de doğayla olan ilişkiyi güçlendirmesidir. Şamanik ritüeller, genellikle doğanın unsurlarıyla iç içe gerçekleştirilir ve bu ritüellerde doğa ruhlarına saygı gösterilir. Şamanlar, doğanın kutsal olduğunu ve ritüellerin doğanın ritmiyle uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgularlar. Bu durum, şamanik toplulukların doğaya olan saygısını ve doğayla uyum içinde yaşama çabalarını pekiştirir. Ritüeller aracılığıyla doğayla kurulan bu derin bağ, şamanların topluluklarında çevresel bilinci artırır ve doğal kaynakların korunması konusundaki hassasiyeti güçlendirir[114]. Ritüellerin bir diğer önemli boyutu, şamanik bilginin ve

[111] Bayat, 2006, s. 96.
[112] Çoruhlu, 2014, s. 105.
[113] Arlı, 1984, s. 134.
[114] Çoruhlu, 2014, s. 105; Akgün, 2008, s. 107.

geleneklerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamalarıdır. Şamanik ritüeller, topluluğun kültürel hafızasını korur ve bu hafızanın yeni nesillere aktarılmasını sağlar. Ritüeller, şamanik bilginin pratiğe dökülmesini ve bu bilginin toplumun her kesimi tarafından içselleştirilmesini sağlar. Özellikle genç bireyler, bu ritüeller aracılığıyla şamanik bilgi ve değerleri öğrenir ve bunları hayatlarına entegre eder. Bu durum, şamanik geleneklerin sürekliliğini ve toplumsal yapının korunmasını sağlar[115].

Şamanizm'de ritüeller, toplumsal yapıdaki birçok işlevi yerine getiren ve şamanların doğaüstü dünyayla olan bağlarını güçlendiren önemli araçlardır. Ritüeller, şamanların toplumlarındaki merkezî rolünü pekiştirirken, aynı zamanda bireylerin ruhani gelişimlerini destekler ve toplumsal dayanışmayı artırır. Ritüellerin bu çok yönlü işlevi, Şamanizm'in toplumsal yapı üzerindeki etkisini ve bu inanç sisteminin topluluklar için ne kadar vazgeçilmez olduğunu ortaya koyar. Ritüeller, şamanik toplulukların ruhani ve fiziksel sağlığını koruma, doğayla olan ilişkilerini güçlendirme ve kültürel sürekliliği sağlama amacını taşır. Bu nedenle, Şamanizm'de ritüellerin önemi, sadece dinî bir uygulama olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir yapı taşı olarak da değerlendirilmelidir[116].

Şamanik ritüellerin toplumsal yapı üzerindeki bir diğer önemli etkisi, topluluk içinde hiyerarşik düzenin ve otoritenin korunmasıdır. Şamanlar, ritüeller aracılığıyla sadece ruhani liderler olarak değil, aynı zamanda toplumsal normların ve düzenin bekçileri olarak da işlev görürler. Ritüel sırasında şaman, toplumun ihtiyaçlarına göre doğaüstü varlıklarla iletişime geçer ve bu iletişim sonucunda alınan mesajları ve rehberliği topluma aktarır. Bu süreç, şamanın topluluk içinde otoritesini pekiştirmesine ve onun liderlik rolünü güçlendirmesine yardımcı olur. Şamanın ritüel sırasındaki performansı ve doğaüstü güçlerle olan iletişim yeteneği, onun toplum içindeki statüsünü belirler ve toplumun ona olan güvenini artırır[117]. Ritüellerin şamanik topluluklarda hiyerarşi ve otoriteyi koruma işlevi, toplumsal düzenin sürekliliği için hayati öneme sahiptir. Bu düzen, şamanların liderliğinde sürdürülen ritüel pratiklerle sağlanır ve toplumun farklı üyeleri arasındaki ilişkiler bu ritüeller aracılığıyla düzenlenir. Şamanlar, ritüel sırasında toplumun her kesiminden gelen bireylerle doğrudan iletişim kurar ve onların sorunlarına çözüm bulmak için doğaüstü rehberlik alır. Bu rehberlik, topluluğun genel sağlığını ve refahını korumak amacıyla kullanılır. Bu süreçte, şamanın

[115] Çoruhlu, 2002, s. 77.
[116] Esin, 2004, s. 85.
[117] Çoruhlu, 2014, s. 105.

verdiği kararlar ve sunduğu rehberlik, toplumda kabul görür ve bu durum, şamanın otoritesini daha da pekiştirir[118].

Şamanik ritüellerin bir diğer kritik yönü, bu ritüellerin topluluk içindeki geçiş dönemleriyle bağlantılı olmasıdır. Doğum, ölüm, evlilik gibi önemli yaşam olayları, şamanik ritüeller aracılığıyla topluluk içinde kutlanır veya anılır. Bu ritüeller, bireylerin bu geçiş dönemlerinde topluluğun bir parçası olarak kalmalarını sağlar ve bu süreçte toplumsal bağlar güçlenir. Şaman, bu ritüellerde bireylere rehberlik eder ve onların topluluk içindeki yerlerini belirlemelerine yardımcı olur. Geçiş ritüelleri, topluluğun sosyal yapısının korunmasında ve bu yapının sürekliliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynar. Bu geçiş ritüelleri aynı zamanda bireylerin topluluk içindeki rollerinin tanımlanmasına da katkıda bulunur. Örneğin bir gencin yetişkinliğe adım atması, bir şamanik ritüel aracılığıyla topluluk tarafından kabul edilir ve bu süreçte genç birey, topluluğun bir yetişkin üyesi olarak tanınır. Aynı şekilde, ölüm ritüelleri, topluluk üyelerinin kaybettikleri yakınlarını onurlandırmalarını ve bu kayıpların toplumsal bağları nasıl etkilediğini anlamalarına yardımcı olur. Bu ritüeller, bireylerin yaşam döngüsü boyunca toplulukla olan bağlarını güçlendirir ve topluluğun sosyal yapısını koruma işlevi görür[119].

Ritüellerin şamanik topluluklarda bir diğer önemli işlevi de topluluğun ortak değerlerinin ve inançlarının pekiştirilmesi ve bu değerlerin gelecek nesillere aktarılmasıdır. Şamanik ritüeller, topluluğun kültürel mirasını korur ve bu mirasın sürekliliğini sağlar. Ritüel sırasında kullanılan semboller, müzikler ve diğer sanatsal unsurlar, topluluğun ortak kimliğini ve değerlerini yansıtır. Bu unsurlar, ritüeller aracılığıyla yeni nesillere aktarılır ve bu süreçte topluluğun kültürel devamlılığı sağlanır. Şaman, bu ritüellerde topluluğun kültürel rehberi olarak işlev görür ve genç bireylerin bu değerleri içselleştirmelerine yardımcı olur[120]. Şamanik ritüellerin önemi, sadece bireyler ve topluluklar arasındaki bağları güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda topluluğun dış dünyayla olan ilişkisini de şekillendirilir. Ritüeller, şamanik toplulukların dış dünyadan gelen tehditlere karşı korunmasını sağlar ve bu süreçte şaman, topluluğun güvenliğini sağlamak için doğaüstü varlıklarla iletişime geçer. Bu koruma ritüelleri, topluluğun sınırlarının belirlenmesinde ve dış dünyayla olan ilişkilerinin düzenlenmesinde kritik bir rol oynar. Şaman, bu ritüeller aracılığıyla topluluğun güvenliğini

[118] Esin, 2004, s. 85; Arlı, 1984, s. 142.
[119] Çoruhlu, 2014, s. 107;
[120] Çoruhlu, 2002, s. 79;

sağlar ve bu güvenlik duygusu, topluluğun sosyal yapısının korunmasına katkıda bulunur[121]. Şamanik ritüeller, toplumsal yapının korunması, bireylerin sosyal rollerinin tanımlanması ve topluluğun kültürel mirasının sürdürülmesi gibi birçok işlevi yerine getirir. Bu ritüeller, şamanların topluluk içindeki otoritesini pekiştirirken, aynı zamanda topluluğun sosyal dayanışmasını ve kültürel devamlılığını sağlar. Ritüellerin bu çok yönlü işlevi, Şamanizm'in toplumsal yapı üzerindeki derin etkisini ve bu inanç sisteminin topluluklar için ne kadar vazgeçilmez olduğunu ortaya koyar. Ritüeller, şamanik toplulukların sadece ruhani yaşamını değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel yapısını da şekillendirir ve bu yapının sürekliliğini sağlar[122].

Şamanik ritüellerin toplum üzerindeki etkileri kadar, bireylerin psikolojik ve ruhani gelişiminde oynadığı rol de dikkate değerdir. Şamanlar, sadece toplumun liderleri değil, aynı zamanda bireylerin içsel dünyalarına rehberlik eden figürlerdir. Ritüeller, bireylerin ruhani yolculuklarında önemli bir araç olarak hizmet eder. Şamanik ritüellere katılan bireyler, bu süreçte kendi içsel benliklerini keşfetme, ruhani sorunlarını çözme ve kişisel dönüşümlerini gerçekleştirme fırsatı bulurlar. Bu ritüeller, bireylerin yaşamlarındaki kriz anlarında önemli bir destek mekanizması olarak işlev görür[123]. Özellikle kişisel krizler, kayıplar, hastalıklar veya yaşamın zorlu dönemlerinde şamanik ritüeller, bireylerin bu zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olur. Şaman, bu ritüellerde bireylere özel rehberlik sunar, onların ruhani dünyasında yolculuk yapmalarına yardımcı olur ve bu süreçte bireylerin kendi güçlerini keşfetmelerini sağlar. Bu tür ritüeller, bireylerin ruhani ve duygusal iyileşmelerini hızlandırır ve onlara yaşamın zorlukları karşısında dayanıklılık kazandırır. Ritüellerin bu iyileştirici gücü, Şamanizm'in bireylerin içsel dünyaları üzerindeki derin etkisini ortaya koyar[124]. Bireylerin şamanik ritüellerde edindikleri deneyimler, onların hayatlarına anlam ve yön katma konusunda da kritik bir rol oynar. Ritüeller, bireylerin yaşamın daha derin anlamlarını keşfetmelerine, varoluşsal sorulara yanıt bulmalarına ve kendi ruhani yollarını belirlemelerine yardımcı olur. Bu süreçte şaman, bireylere hem ruhani hem de pratik rehberlik sunar, onlara yaşamda karşılaştıkları sorunları aşma yollarını öğretir. Şamanik ritüellerin bu yönü, bireylerin kişisel gelişimlerine katkıda bulunur ve onların topluluk içindeki rollerini daha iyi anlamalarına olanak tanır[125]. Ritüellerin bireyler üzerindeki bir

[121] Arce, 2006, s. 134; Çoruhlu, 2014, s. 107.
[122] Esin, 2004, s. 86.
[123] Çoruhlu, 2014, s. 107; Akgün, 2008, s. 110.
[124] Arlı, 1984, s. 135.
[125] Esin, 2004, s. 86.

diğer önemli etkisi, onların doğa ile olan ilişkilerini güçlendirmesidir. Şamanizm'de doğa, sadece fiziksel bir çevre olarak değil, aynı zamanda ruhani bir varlık olarak görülür. Şamanik ritüeller, bireylerin doğa ile olan bağlarını derinleştirir ve onlara doğanın kutsallığını öğretir. Bu ritüellerde kullanılan bitkiler, hayvan sembolleri ve doğal unsurlar, bireylerin doğa ile olan ilişkilerini sembolize eder ve bu ilişkinin ne kadar önemli olduğunu vurgular. Ritüeller aracılığıyla bireyler, doğanın bir parçası olduklarını ve bu parça ile uyum içinde yaşamaları gerektiğini öğrenirler[126]. Şamanik ritüellerin bir diğer dikkate değer yönü de bu ritüellerin sanat ve estetik ile olan ilişkisidir. Ritüeller sırasında kullanılan şarkılar, danslar, maskeler ve kostümler, şamanik toplulukların sanatsal ifade biçimlerinin birer yansımasıdır. Bu sanatsal unsurlar, ritüelin ruhani gücünü artırır ve katılımcılara derin bir estetik deneyim sunar. Şamanik sanat, sadece bir dekorasyon aracı olarak değil, aynı zamanda ritüelin anlamını ve amacını derinleştiren bir araç olarak görülür. Bu bağlamda, şamanik ritüeller, sanatın ve estetiğin toplumsal ve ruhani yaşam üzerindeki etkisini ortaya koyar[127]. Şamanik ritüellerin sanatsal yönü, aynı zamanda bu ritüellerin toplulukların kültürel mirasının korunmasındaki rolünü de güçlendirir. Ritüellerde kullanılan sanatsal ifadeler, topluluğun kimliğini yansıtır ve bu kimliğin nesilden nesile aktarılmasına yardımcı olur. Şamanik sanat, topluluğun ortak hafızasını korur ve bu hafızanın sürekliliğini sağlar. Ritüel sırasında sergilenen danslar, şarkılar ve diğer sanatsal unsurlar, topluluğun kültürel değerlerini pekiştirir ve bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlar. Bu durum, şamanik ritüellerin kültürel süreklilik üzerindeki etkisini ve toplulukların kimliklerini koruma konusundaki önemini vurgular[128]. Şamanik ritüeller, bireylerin ruhani ve psikolojik gelişiminde, doğa ile olan ilişkilerinin derinleşmesinde ve topluluğun sanatsal ve kültürel mirasının korunmasında kritik bir rol oynar. Bu ritüeller, sadece birer dini uygulama olmanın ötesinde, bireylerin ve toplulukların yaşamlarını zenginleştiren, onlara anlam ve yön kazandıran önemli araçlardır. Şamanik ritüellerin bu çok yönlü etkileri, Şamanizm'in toplumsal yapı ve bireysel gelişim üzerindeki derin etkisini ortaya koyar ve bu inanç sisteminin neden tarih boyunca farklı kültürlerde bu kadar önemli bir yere sahip olduğunu açıklar[129].

[126] Çoruhlu, 2014, s. 107.
[127] Arce, 2006, s. 134; Esin, 2004, s. 86.
[128] Çoruhlu, 2014, s. 108.
[129] Esin, 2004, s. 88.

Şamanik ritüellerin toplumlar üzerindeki etkilerinin ötesinde, bu ritüellerin bireylerin kimlik oluşumundaki rolü de dikkate değerdir. Kimlik, bireyin kendini ve çevresindeki dünyayı nasıl algılanan temel unsurlardan biridir. Şamanik topluluklarda kimlik, büyük ölçüde topluluğun ortak ritüel pratikleri ve inanç sistemleri üzerinden inşa edilir. Ritüeller, bireylere topluluğun bir parçası olduklarını hissettirir ve onların ortak bir kültürel ve ruhani mirası paylaşmalarını sağlar. Bu süreçte, şamanın liderliğinde gerçekleştirilen ritüeller, bireylerin toplumsal kimliklerini pekiştirmelerine ve bu kimliği korumalarına yardımcı olur[130]. Bireylerin kimlik oluşumu, genellikle çocukluktan itibaren başlar ve bu süreçte şamanik ritüeller, önemli bir eğitim aracı olarak işlev görür. Genç bireyler, ritüellere katılarak topluluklarının inanç sistemlerini ve kültürel değerlerini öğrenirler. Bu ritüeller, gençlerin kendi kimliklerini inşa etmelerinde kritik bir rol oynar, çünkü bu süreçte bireyler, topluluğun bir parçası olma hissini geliştirir ve bu aidiyet duygusu, onların kimlik oluşumunun temelini oluşturur. Ritüellerde kullanılan semboller, şarkılar ve danslar, genç bireylerin topluluğun kültürel kodlarını içselleştirmelerine yardımcı olur ve bu kodlar, onların kimliklerini şekillendirir[131]. Şamanik ritüellerin kimlik üzerindeki bir diğer önemli etkisi, bireylerin kişisel deneyimlerini topluluk içinde anlamlandırmalarına olanak tanımasıdır. Ritüel sırasında yaşanan deneyimler, bireylerin yaşamlarında karşılaştıkları zorlukları aşmalarına ve bu zorluklarla başa çıkma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Bu süreçte, bireylerin kişisel deneyimleri, topluluğun ortak değerleri ve inanç sistemleri çerçevesinde anlam kazanır. Şaman, bu deneyimlerin toplumsal normlarla uyumlu hale getirilmesinde rehberlik eder ve bireylerin kimliklerini bu ortak değerler üzerine inşa etmelerini sağlar[132].

Ritüellerin kimlik oluşumundaki bir diğer önemli işlevi, bireylerin toplumsal rollerini ve sorumluluklarını tanımlamalarına yardımcı olmaktır. Şamanik topluluklarda her bireyin belirli bir rolü ve bu role bağlı sorumlulukları vardır. Ritüeller, bireylerin bu rollerini tanımlamalarını ve topluluk içinde nerede durduklarını anlamalarını sağlar. Örneğin yetişkinliğe geçiş ritüelleri, bireyin topluluk içinde bir yetişkin olarak kabul edilmesini ve bu yeni rolün gerektirdiği sorumlulukları üstlenmesini sağlar. Bu ritüeller, bireylerin toplumsal rollerini anlamalarına ve bu rollerin gerektirdiği davranışları benimsemelerine

[130] Çoruhlu, 2014, s. 108; Akgün, 2008, s. 110.
[131] Arlı, 1984, s. 145.
[132] Esin, 2004, s. 88.

yardımcı olur[133]. Şamanik ritüellerin kimlik oluşumundaki bu rolü, aynı zamanda toplulukların kültürel devamlılığını da sağlar. Kimlik, sadece bireysel bir olgu değil, aynı zamanda topluluğun kültürel kimliğinin bir yansımasıdır. Ritüeller, topluluğun ortak kimliğini pekiştirir ve bu kimliğin gelecek nesillere aktarılmasını sağlar. Şamanlar, bu süreçte topluluğun kültürel değerlerini koruyarak, genç bireylerin bu değerleri benimsemelerine rehberlik eder. Bu da topluluğun kültürel sürekliliğinin sağlanmasına katkıda bulunur ve bu süreçte ritüeller, topluluğun kimliğinin korunmasında merkezî bir rol oynar[134]. Bir diğer dikkat çekici konu, şamanik ritüellerin topluluklar arasında bir iletişim aracı olarak işlev görmesidir. Şamanik topluluklar genellikle izole yaşam biçimleri sürdürseler de ritüeller aracılığıyla diğer topluluklarla olan ilişkilerini pekiştirirler. Özellikle şamanlar, ritüel bilgilerini ve deneyimlerini diğer şamanlarla paylaşarak, farklı topluluklar arasında bir kültürel değişim süreci başlatırlar. Bu ritüel paylaşımı, farklı topluluklar arasında ortak bir anlayış ve iş birliği geliştirir ve bu süreç, toplulukların kültürel zenginliklerini artırır[135].

Ritüellerin bu işlevi, sadece topluluklar arası ilişkileri güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda bu toplulukların ortak bir kimlik etrafında birleşmelerini de sağlar. Şamanik ritüeller, farklı toplulukların birbirleriyle olan ilişkilerini pekiştirir ve bu ritüel paylaşımı, kültürel sınırların ötesine geçerek daha geniş bir kimlik oluşumuna katkıda bulunur. Bu süreç, şamanik toplulukların kültürel birliği ve dayanışması için kritik bir rol oynar ve bu ritüellerin toplumsal yapı üzerindeki derin etkisini bir kez daha gözler önüne serer[136]. Şamanik ritüeller, bireylerin kimlik oluşumundan topluluklar arası ilişkilerin güçlendirilmesine kadar geniş bir yelpazede kritik roller oynar. Ritüeller, bireylerin kimliklerini inşa etmelerine, toplumsal rollerini anlamalarına ve topluluklarının kültürel devamlılığını sağlamalarına yardımcı olur. Aynı zamanda, bu ritüeller, topluluklar arasında bir iletişim aracı olarak işlev görerek, kültürel değişim ve iş birliğini teşvik eder. Bu çok yönlü işlevler, şamanik ritüellerin toplumsal yapı ve kimlik üzerindeki derin etkisini ve bu inanç sisteminin topluluklar için neden bu kadar vazgeçilmez olduğunu bir kez daha ortaya koyar[137].

[133] Çoruhlu, 2014, s. 108.
[134] Çoruhlu, 2002, s. 83.
[135] Esin, 2004, s. 88; Akgün, 2008, s. 111.
[136] Çoruhlu, 2014, s. 108.
[137] Esin, 2004, s. 88.

2.5. Şamanik İnançların Coğrafi ve Kültürel Yansımaları

Şamanik inançlar ve uygulamalar üzerine yapılan araştırmalar, bu inanç sisteminin kökenlerini, ritüel pratiklerini ve toplumlar üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Şamanizm'in temelinde doğaüstü güçlerle kurulan iletişim ve bu güçlerin toplum yararına kullanılması yatmaktadır. Şamanik inançların, özellikle Türk dünyası, Orta Asya ve Sibirya halkları arasında güçlü bir şekilde varlık gösterdiği ve çeşitli ritüel uygulamalarla desteklendiği bilinmektedir[138]. Bu bağlamda, şamanik ritüellerin toplumların sosyal yapısında ve bireylerin ruhani gelişiminde oynadığı rol, birçok çalışma tarafından vurgulanmıştır[139].

Şamanizm, dünya çapında farklı coğrafyalarda görülmüş ve her coğrafyada kendine özgü uygulamalar geliştirmiştir. Örneğin Amazon bölgesinde yaşayan toplulukların şamanik inançları, doğanın ruhani güçleriyle kurulan derin bağlar üzerindenşekillendirirken[140], Orta Asya'daki şamanik inançlar, daha çok gök tanrı inancı ve doğanın güçlü varlıklarıyla olan ilişkiler üzerine kurulmuştur[141]. Ayrıca, Anadolu coğrafyasında yapılan şamanik ritüellerin, eski Türk inançlarıyla paralellikler gösterdiği ve bu ritüellerin, İslamiyet öncesi Türk toplumlarının kültürel mirasının bir parçası olduğu görülmektedir[142]. Şamanizm'in uygulamaları, sadece ritüellerle sınırlı kalmaz; aynı zamanda şamanların toplum içindeki rollerini ve bu rollerin nasıl evrildiğini de içerir. Şamanlar, toplumlarının hem ruhani liderleri hem de fiziksel ve sosyal sağlığı koruyan bireyler olarak görülmektedir[143]. Şamanların ritüel pratikleri, bireylerin ve toplumların yaşam döngüsü boyunca karşılaştıkları kriz durumlarını yönetmede kritik bir rol oynar[144].

Sibirya halklarının ve diğer eski toplumların ekonomik yaşamında önemli yer tutan heykeller vardır. İnsan biçimli heykeller arasında ata kültleri de vardır. Emelgelci-eren adı verilen önemli dişi koruyucu ruhlar vardır. Vajnsteyn, ismin Moğolca emeg (büyükanne) teriminden türetildiğini ileri sürer. Bez bebeklerle temsil edilir. Bu tür figürler Tuva kadınlarına miras kalır onlarla gömülür[145]. Ruh katagorisine, ruhları içinde barındıran

[138] Çoruhlu, 2002, s. 85; Akgün, 2008, s. 115.
[139] Esin, 2004, s. 88.
[140] Masucci, 2008, s. 495.
[141] Çoruhlu, 2014, s. 108.
[142] Akgün, 2008, s. 115; Arlı, 1984, s. 136.
[143] Esin, 2004, s. 92.
[144] Arlı, 1984, s. 136.
[145] Vajnsteyn, 1984, s. 147; Vajnsteyn, 1996, s. 457.

kaplara ongon denir. Sibirya'da Şamanizm öncesi dönemlere ait olduğunu ve daha sonra Şamanist ideoloji ve pratiğin ayrılmaz bir parçası olduğunu hâline geldiğini vurgularlar. Şamanlar tarafından onların talimatıyla ve ahşap, metalden yapılır. Hayvan ve insan şeklinde kaplar şaman inancına göre kişiyi hasta yapan kötü ruhlardan korumak için kullanılmıştır. Bu motiflerde güçlü hayvanların kullanımı seçilmiştir. Ayı: Gücü ve kudreti dolayısıyla insanlara yaşattığı deneyimler ve korkulan bir hayvan olması hasebiyle seçilebilir. Ayı avlanması güç olan hayvanlardandır ve Boratav ayıyı Müslüman olmayan Türklerde şu şekilde belirmiştir; "belli bir kültün av ritüellerinde veya doğaüstü güçlere dayanan anlatımlarda konu edilen" ve pek çok maceraya konu olduğu içinde mitolojik Orta Asya veya özgün Anadolu kökenli olabilecek özellikleri bünyesinde barındıran bir hayvandır[146]. Geyik: Boynuzların görkemi ve boynuza atfedilen doğaüstü güçlerin geyikte de bulunduğuna inanıldığı görülür. Geyik, totem olarak sihirli güçleri olduğuna inanılan bir hayvandır. Geyik öldüren bir kişi işaretlenir ve cezalandırılırlar. At: Pek çok efsaneye konu olmuş olan at, bazı efsanelerde kanatlı olarak bazı efsanelerde ise tek boynuzlu olarak tasvir edilir. Kanatlı olduğu varsayıldığı efsaneler olduğuna göre atın hızından kaynaklı bir metafor söz konusudur ve atın gökyüzü ile olan bir bağlantısı olduğu düşünülmektedir. Roux bu durumu açıklarken "12 Hayvanlı Takvimde at, ayı haziran ayına" denk geldiğini ve "Kutadgu Bilig'de ise at, zamanın simgesi olarak simgelenir. Turfan metinlerinde, at resimleri bazen maviye, yani göğün rengine boyanmıştır." örnekleriyle pekiştirilmektedir[147].

Altaylar, klan şamanlarının atalarının erkek ve dişi suretlerini yapar ve onları evlerine asardı. Ayrıca ölen hayvanlarını da kapı önlerine bereket olarak koyardı. N. Spafarij 1675'te Sibirya'da yaptığı yolculukta önünde Ostyakların dua ettiği gümüş, bakır ve tahta putların bulunduğu tapınaklar görmüştür. Kırk yıl sonra başka seyyah Ob Ugrialılar tarafından dikilen insan biçimli ahşap figürler bulunmuştur. Altay yaradılış destanlarından birinde köpek motifi de göze çarpar. *Ülgen*'in sarayına bekçi olarak konulan köpek, *Erlik*'in saraya girmesine izin verir. Erlik köpeğe kut ve açlık duymayacağı yetenekler vaat etmiştir. Şaman yeraltı dünyasına yaptığı yolculukta köpekle karşılaşır. Bazı şamanlar kendilerinden geçtiklerinde, köpek taklidi de yapar ve köpek gibi havlayarak ruhları yardıma çağırırlar. Köpeğin de göğe kurban kesildiği olmuştur. Tatarlar kırmızı bir köpekle bir prensin birleşmesinden türediklerine inanırlar. Şamanlar baraklara binerek göğe yükselirlerdi. Köpeğin yeşil ot koparıp yemesinin yağmurun yağacağına delalet edeceğine inanılır.

[146] Boratav, 2012, s. 37.
[147] Roux, 2011, s. 35.

Yakutlara göre, köpeğin esnemesi, hayra yorumlanmaz. Yakut beddualarından birisi de "evine köpek girmesindir."en kötü bedduadır. Anlında "görmekçi" diye bilinen iki beneğin bulunduğu köpek, kara iyeleri görebilir ve ağlar biçimde ulur. Bu hâli ölüm habercisi olarak algılanır[148].

Şamanik uygulamaları ifade etmek için kullanılan ve hâlâ kullanımına devam edilen terimler, topluluklara göre farklılık göstermektedir. Şamanik İnanç Sistemi'nin merkezinde bulunan ve ritüelleri gerçekleştiren Şaman'a, Altaylar "Kam", Çuvaşlar "Yum", Kazak ve Kırgızlar "Bakşı" (Baksı/Bahşı), Yakutlar "Oyun[149]", Yukagirler "Alma", Türkmenler "Perihan, Falbin" derken, Altay ve Yakut Türkleri kadın şamanı "Udugan" Utahan, Ubahan, Iduan[150].Buryatların iki tür ongonu vardır, bazıları ünlü erkek, kadınları dağların efendisi olan ve kendilerine adak sunulan beyleri temsil etmiştir. İntiharla zamansız ölen bireylerin ruhlarını temsil eder ve mümin olanları korurlar. Bu ruhları temsil edenler zayıf ruhlardır. Bebekleri ve sığırları temsil ederler[151].

Dolgan halklarında sectan adı verilen insan yapımı hayvan ve doğal nesne ideolojilerinin yanı sıra avcılara şans getiren bacanac Eski Çağ medeniyetlerinin çoğunda gökten gelen demire yüklenen kutsiyet onları işleyen kişilere hatta aletlere de verilmiştir. Bu eski inanışların çoğunda alet yapma sanatı ya Tanrı'ya ya da insanüstü varlıklara ait bir meziyettir. Bu nedenle ellerindeki demiri öldürücü bir silaha dönüştürebilen demircilerde normal insanlardan farklı varlıklar olarak kabul edilmiştir. Bu durum Taş Devri zamanlarına ait olan mitolojik unsurların metale aktarılmasının bir sonucu gibi görünmektedir. Taş Devri'nde el baltası gibi taştan aletlerin gizemli güçlerle yüklü, tıpkı yıldırım gibi çarpabilen, yaralayabilen ve kıvılcım çıkarabilen bir alet olduğu inancı hâkim olmuştur. Metal Çağı'nda ise bu inanç baltanın mirasçısı olan çekiçlere yüklenmiş dolayısıyla bu çekiçleri kullanan demirciler de kutsal olarak kabul edilmişlerdir. Bu nedenle İlk Çağ mitlerinde; fırtına ve tarımsal bereket tanrılarının demirci olduğu, tanrıların demirci kılığında insanları koruduğu, göksel demirci ustalarının gökten tohum indirerek insanlara tarımı, hayvanları evcilleştirmeyi ve ateşi kullanmayı öğrettiği hatta yüce Tanrı'nın öz oğlu olarak kabul edilen demircilerin yine Tanrı tarafından yaradılışı tamamlamak ve mesleğin sırlarını insanlara

[148] Yörükan, 2005, s. 14.
[149] Öger ve Gönel, 2001, s. 233.
[150] Bayat, 2006, s. 132.
[151] Krader, 1956, s. 284.

öğretmek için Dünya'ya gönderildiği gibi birçok inanış ortaya çıkmıştır. Meslek öğretme adı verilen figürler de vardır[152].

Şaman bir hastayı iyileştirirken ayaklarının altına küçük bir taş koyar. Hasta taşı bulduğu zaman hastalık taşa aktarılır ve hastalık taşta kalır. Ölmüş bir şamana ait özel bir taş süslenerek kutup tilkisinin derisi üzerine, yaban geyiğinin ön dişleri kolyeler ve benzeri eşyalarla yerleştirilir. Bu görselde ve metinde anlatılan uygulama, Sibirya ve Orta Asya Şamanizm'inde rastlanan bir "hastalık transferi" ritüelidir. Şaman, hastalığı bir objeye — bu durumda bir taşa — aktardığına inanır. Özellikle kutup tilkisi derisi, yaban geyiği dişleri ve diğer kutsal eşyalarla birlikte yerleştirilen taşlar, şamanın ölümünden sonra da kutsal sayılır[153].

Şamanik inançlar ve uygulamalar, tarih boyunca farklı kültür ve coğrafyalarda benzer temel ilkeler üzerine kurulmuş, ancak her toplumda kendine özgü ritüel ve pratiklerle zenginleştirilmiştir. Şamanizm'in en belirgin özelliklerinden biri, şamanların doğaüstü güçlerle kurduğu iletişim ve bu güçlerin toplum yararına kullanılma biçimidir. Şaman, toplumun ruhani lideri olarak, doğa ruhları ve diğer doğaüstü varlıklarla iletişim kurar; bu iletişim, hastalıkları iyileştirmek, kötü ruhları kovmak, avcılık ve tarım faaliyetlerini desteklemek gibi çeşitli amaçlarla gerçekleştirilir[154].

Genellikle, Şamanizm'in bu düzenleyici rolü için iyi bir fırsat, hastalık durumunda bir şamanı ziyaret etmektir, ancak şamanlar aynı zamanda yerel topluluğun kamusal yaşamında aktif bir rol alırlar ve festival ve kamusal törenlere davet edilirler. Bu şekilde anlaşıldığı gibi herhangi bir toplum türüyle belirgin bir bağlantısı yoktur. Modern ve geleneksel toplumlarda da bağlantısı yoktur. Belki de kaygıları ve belirsizlikleriyle modern topluma daha iyi uyar. Dünya görüşlerini sadece Buryatlar için mi yoksa tüm insanlık için mi önerdiklerini tam olarak bilmememiz gerçeğinde yatmaktadır. Duruma bağlı olarak, yerel çevre koşullarından yetişen bir din veya tüm insanlığın birincil dini olarak sunarlar. Şamanizm'in yeniden ortaya çıkışı, kalıplaşmış hakikat ihtiyacına bir cevap olarak görülebilir. Aynı zamanda, şamanistik dünya görüşü köktencilikten uzaktır ve daha yakından bakıldığında çok modern gibi görünür. Şamanizm, yaşanan ruhsal deneyimler ve

[152] Popov, 1978, s. 453.
[153] Aydın ve Bakırcı, 2024, s. 145.
[154] Çoruhlu, 2002, s. 88; Akgün, 2008, s. 117.

maneviyattan kaynaklanan psikofizyolojik tepkiler ve olası plasebo paradigmasından kaynaklı etkileri, doğadan ilham alarak ve onu taklit ederek, deruni bir iyileşme ve güç sağlamaya olanak tanımıştır. Lacan dinin zafer kazanacağına yönelik düşüncesinde dinlerin tasarlanmasının sebebini şöyle açıklar; "insanı iyileştirmek için başka bir deyişle neyin ters gittiğini görememeleri için"[155].

Şamanik inançlar, doğaüstü dünyayla olan bu bağın yanı sıra, ritüel pratiklerin toplumsal düzenin korunması ve bireylerin ruhani gelişiminde oynadığı rolü de vurgular. Ritüeller, bireylerin toplumsal yaşamın bir parçası olarak kimliklerini pekiştirmelerine yardımcı olur ve topluluk içinde birlik ve dayanışmayı artırır. Bu ritüel pratikler, genellikle topluluğun sosyal yapısının merkezinde yer alır ve şamanın liderliğinde gerçekleştirilir[156]. Şamanik inançların farklı coğrafyalarda nasıl evrildiği, bu inanç sisteminin esnekliğini ve farklı kültürel bağlamlarda nasıl adapte olduğunu göstermektedir. Örneğin Amazon bölgesinde, şamanik inançlar doğanın ruhani güçleriyle kurulan derin bağlar üzerinden şekillenir. Bu bölgede yaşayan topluluklar, doğanın enerjilerini yönlendirmek ve doğa ruhlarıyla iletişim kurmak amacıyla çeşitli bitkiler ve hayvan sembollerini kullanır[157]. Amazon şamanları, özellikle bitkisel ilaçlar ve ayinler aracılığıyla, doğanın iyileştirici güçlerine erişim sağlar ve bu süreçte, toplumlarının fiziksel ve ruhani sağlığını korurlar[158].

Orta Asya'da ise şamanik inançlar, gök tanrı inancı ve doğanın güçlü varlıklarıyla olan ilişkiler üzerine kurulmuştur. Bu bölgede, şamanlar gökyüzü tanrılarıyla iletişim kurarak, toplumlarının refahını ve güvenliğini sağlamak için çeşitli ritüeller gerçekleştirir. Bu ritüellerde kullanılan objeler ve kıyafetler, genellikle kozmolojik sembollerle süslenmiş olup, şamanın doğaüstü dünyayla olan bağını simgeler[159]. Orta Asya şamanları, ayrıca hayvan ruhlarına büyük önem verir ve bu ruhlarla kurulan bağlar aracılığıyla avcılık, tarım ve diğer ekonomik faaliyetlerde başarı elde etmeyi amaçlar[160]. Şamanizm'in, özellikle Türk ve Moğol halkları arasında nasıl geliştiği ve bu toplumların kültürel yapısında nasıl yer aldığı da birçok araştırmanın odak noktası olmuştur. Bu bölgelerde şamanlar, toplumlarının hem ruhani hem de fiziksel sağlığını koruyan figürler olarak görülür. Örneğin Orta Asya'da

[155] Lacan, 2015, s. 93.
[156] Esin, 2004, s. 92.
[157] Masucci, 2008, s. 491.
[158] Arce, 2006, s. 134.
[159] Çoruhlu, 2014, s. 111.
[160] Akgün, 2008, s. 123.

şamanlar, toplumlarının ruhani sağlığını korumak amacıyla gök tanrılarla ve diğer doğaüstü varlıklarla iletişim kurar. Şamanik ritüellerin bu bölgede sosyal düzenin korunmasında ve toplumsal sorunların çözümünde kritik bir rol oynadığı vurgulanmıştır[161].

Ruh düzlizmi, Amerika, Güney Asya, Eski Avrupa, Afrika ve Kuzey Kutup Dairesi civarında inanılan bir sistemdir. Eski avcılık kültürlerinden faydalanmaktadır. Avrupa da fikrin bazı kalıntıları folklorda yaşamaya devam etmese de üzerleri Hristiyanlığa özgü monistik inançlar tarafından örtüldü. Yalnızca şamanlar ruhları görebilir. Şamanizm evrenin, topluluğun ve insan varoluşunun kutsal bir bütün olarak algılanmasıdır. Şamanlığın temelinde insan ve doğanın birlik ve beraberliği ve de uyumu düşüncesi yer alır. Şamanizm'in iyi kötü ruh, aydınlık-karanlık dünya gibi ikili bir yapısı mevcuttur. Şamanist dünya görüşüne göre de bütün dünya iyi ve kötü ruhların etkisi altındadır. Şamanın vecd hâli ile toplum da şamanla birlikte "kutsal" la buluşmuş olmaktadır. İnsanlar ruhların huylarını ve onlara hangi yollarla ulaşılacağını, onların nelerden hoşlandığını, hangi kurbanlardan memnun kalacaklarını bilemezler. Özellikle insanlara ve hayvan sürülerine kötülük yapmaya hazır kötü ruhlarla ilişki kurmak yetisi, ata veya akraba ruhlarından aldığı kuvvet ve ilham ile ancak şamanda bulunur[162] (Resim 8).

İntihar etmiş bir kişinin ruhu asla ölüler diyarına giremez. Bu ruh sonsuza kadar dünyada dolaşmaya mahkumdur. Hristiyanlar intihar etmiş kişilerin kutsanmış toprağa gömülmesine izin verilmezdi. Şiddete maruz kalarak ölen kadınların ruhları, ecelleriyle ölecekleri zamana kadar dünyada dolaşır. İki kötü ruh, kötü niyetli bir kuş şeklini alarak insan ruhlarından çıkar[163]. Şaman, çocuğa musallat olmuş hastalıklı iblisleri çağırır ve davuluna hafifçe vurarak ve bir tür ninni söyleyerek çocuğun etrafında dans eder. Yetişkinlerin ruhlarının ele geçirilmesi çocuğa göre daha zordur[164].

Şamanlar, gerçeği ortaya çıkaracak belirli rüyalar görürler. Nanaylar, ruhun şekil değiştirerek dünyadan dünyaya geçtiğine, vücut bulmak için dünyaya geri düştüğü Ay'a ulaşana kadar her aşamada küçüldüğüne inanır. Rüyada ruhları görmek şamanlığa çağrılışın önemli bir belirtisi olarak kabul edilmiş ve bu aynı zamanda kişinin artık manevi bir duruma

[161] Çoruhlu, 2014, s. 111; Akgün, 2008, s. 123.
[162] Ünalan ve Öztürk, 2008, s. 93.
[163] Czaplicka, 1914, s. 288.
[164] Humphrey ve Onon, 1996, s. 288.

ulaştığının ve sıradan bir insan vasfından çıktığının kesin belirtisi[165] olarak görülmüştür. Türk Edebiyatı'nın önce sözlü olarak üretilip sonra yazıya geçirilen mit, efsane, destan, masal, menkıbe, halk hikâyesi gibi anlatıya dayanan edebî ürünlerinde rüya motifi önemli işlevler yüklenir. Özellikle İslamiyet'ten önceki ve sonraki Türk destanlarında rüya, yapıyı oluşturan önemli motiflerden biridir[166].

Anadolu coğrafyasına gelindiğinde, şamanik inançların İslamiyet öncesi Türk toplumlarının kültürel mirasında derin izler bıraktığı görülmektedir. Bu bölgede yapılan şamanik ritüeller, eski Türk inanç sistemleriyle büyük benzerlikler göstermekte ve bu ritüellerin zamanla İslamiyet'le birleşerek yeni bir form kazandığı anlaşılmaktadır[167]. Anadolu'da, şamanlar doğanın ruhani güçleriyle iletişim kurarak, toplumlarının refahını ve güvenliğini sağlamak için çeşitli ritüeller gerçekleştirirler. Bu ritüellerde kullanılan semboller ve objeler, şamanın doğa ruhlarıyla olan bağını güçlendirmek ve ritüelin amacını gerçekleştirmek için tasarlanmıştır[168]. Şamanizm'in bir diğer önemli yönü, şamanların toplum içindeki rollerinin zamanla nasıl evrildiğidir. Şamanlar, yalnızca doğaüstü güçlerle iletişim kuran ruhani liderler değil, aynı zamanda toplumsal düzeni koruyan ve bireylerin sosyal sağlığını destekleyen figürler olarak görülmektedir. Bu bağlamda, şamanlar, toplumun her kesiminden bireylerle doğrudan iletişim kurar ve onların sorunlarına çözüm bulmak için doğaüstü rehberlik alır[169]. Şamanların bu rolü, onların toplumdaki statüsünü güçlendirir ve toplumun onları bir lider olarak kabul etmesine neden olur. Şamanlar, bu sayede toplumsal yapının korunmasında ve sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde merkezî bir figür olarak varlık gösterirler[170].

Şamanik ritüellerin bireylerin ve toplumların yaşam döngüsü boyunca oynadığı rol, bu ritüellerin yalnızca ruhani bir işlev değil, aynı zamanda toplumsal bir yapı taşı olduğunu göstermektedir. Örneğin, doğum, evlilik ve ölüm gibi yaşamın önemli geçiş dönemlerinde gerçekleştirilen şamanik ritüeller, bireylerin bu geçişleri toplumsal bir çerçevede anlamlandırmalarını sağlar. Bu ritüeller, bireylerin topluluk içinde yerini bulmalarına ve toplumsal rollerini tanımlamalarına yardımcı olur[171]. Şamanik ritüeller, bu geçiş

[165] Eliade, 1999, s. 111-113.
[166] Çelepi, 2010, s. 266.
[167] Akgün, 2008, s. 123; Arlı, 1984, s. 156.
[168] Çoruhlu, 2002, s. 91.
[169] Esin, 2004, s. 96.
[170] Arlı, 1984, s. 156.
[171] Esin, 2004, s. 96.

dönemlerinde bireylere rehberlik sunarak, onların toplumsal yapıya entegrasyonlarını destekler ve bu süreçte topluluğun bütünlüğünü korur[172].

Şamanik inançların toplumsal yapıda oynadığı bu kritik rol, bu inanç sisteminin esnekliğini ve farklı kültürel bağlamlarda nasıl adapte olduğunu gösterir. Şamanizm, farklı coğrafyalarda ve kültürel bağlamlarda farklı şekillerde evrilmiş, ancak temel ilkelerini korumuştur. Bu durum, şamanik inançların evrensel bir yapı taşı olduğunu ve farklı toplumlar arasında ortak bir anlayış geliştirilmesine katkıda bulunduğunu gösterir. Şamanik inançların kültürel ve coğrafi bağlamlardaki bu evrimi, şamanik toplulukların kültürel kimliklerini nasıl şekillendirdiğini de ortaya koymaktadır. Şamanizm, toplulukların doğa ile olan ilişkilerini derinleştirmiş ve bu ilişkiler, toplumsal yapının korunmasında merkezi bir rol oynamıştır. Örneğin Sibirya'daki şamanik topluluklar, doğanın ruhani güçleriyle kurdukları derin bağlar aracılığıyla, toplumlarının sosyal yapısını ve kültürel kimliğini korumuşlardır[173]. Bu topluluklar, şamanik inançlar aracılığıyla doğanın dengesini korumayı ve bu dengeyi toplumsal yapının temeli olarak kabul etmeyi öğrenmişlerdir[174].

Şamanik inançların farklı coğrafyalarda nasıl uyum sağladığı ve bu süreçte toplumsal yapıyı nasıl biçimlendirildiği, bu inanç sisteminin evrensel niteliğini ve toplumsal yapı üzerindeki derin etkilerini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Şamanizm, doğaüstü güçlerle kurulan iletişim ve bu güçlerin toplum yararına kullanılması üzerine kurulu bir sistem olarak, farklı kültürler arasında köprüler kurmuş ve bu süreçte toplulukların kültürel zenginliklerini artırmıştır[175]. Şamanik inançlar ve uygulamalar, toplumsal yapıların korunmasında ve bireylerin ruhani gelişiminde kritik bir rol oynamaktadır. Şamanizm, farklı coğrafyalarda ve kültürel bağlamlarda farklı şekillerde evrilmiş, ancak temel ilkelerini koruyarak toplumsal yapı üzerinde derin bir etki yaratmıştır. Bu durum, şamanik inançların evrensel bir yapı taşı olduğunu ve farklı toplumlar arasında ortak bir anlayış geliştirilmesine katkıda bulunduğunu göstermektedir[176]. Şamanik inançların toplumsal yapıdaki bu merkezî rolü, şamanların toplum içindeki statüsünü pekiştirmiş ve onları toplumsal düzenin koruyucuları olarak konumlandırmıştır[177].

[172] Arlı, 1984, s. 156.
[173] Çoruhlu, 2002, s. 93.
[174] Arce, 2006, s. 136.
[175] Çoruhlu, 2014, s. 113; Akgün, 2008, s. 128.
[176] Masucci, 2008, s. 493; Arce, 2006, s. 136.
[177] Esin, 2004, s. 97.

2.6. Ritüel Nedir?

Ritüel, toplulukların ya da bireylerin belirli bir inanç sistemi ya da kültürel yapı içinde tekrarladıkları, sembolik anlamlar taşıyan düzenli davranışlar ve uygulamalar bütünüdür. Ritüeller, genellikle belirli bir amaç doğrultusunda, belirli kurallara göre gerçekleştirilen törenler olarak tanımlanır. Bu uygulamalar, doğaüstü güçlerle iletişim kurma, toplumsal normları pekiştirme ve bireylerin ruhani ya da sosyal hayatlarını düzenleme amacı taşır[178]. Ritüeller, dini ve kültürel inanışların somutlaştırılması ve bireylerin bu inanışlar etrafında bir araya gelmesini sağlayan araçlardır[179]. Şamanizm'de ritüeller, doğaüstü varlıklarla iletişim kurma ve toplulukların refahını sağlama amacı güder.

Ritüellerin şamanik toplumlar üzerindeki etkisi, bireylerin ve toplulukların kimliklerini şekillendirme süreçlerinde büyük bir rol oynar. Şamanlar tarafından gerçekleştirilen bu ritüeller, toplumsal düzeni koruma, bireylerin ruhani sağlığını destekleme ve doğa ruhlarıyla bağ kurma amacı taşır[180]. Ritüeller, genellikle sembolik bir yapıya sahiptir ve bu semboller aracılığıyla doğaüstü güçlerle iletişim kurularak, topluluğun ihtiyaçlarına yönelik çözümler aranır[181]. Şamanizm bağlamında ritüeller hem toplumsal hem de bireysel düzeyde bir denge sağlama işlevi görür. Şamanizm ne bir din ne de bir büyü yöntemidir. O bir metot ve tekniktir[182]. Kuzey Avrasya'daki ruh algı ve kavramı üzerine çalışan Paulson, Şamanizm'i, en önemli karakteristik özelliklerinden biri vecd hâlinde görüntüler deneyimleme tekniği olan animist bir düşünce olarak nitelendirir. Bunun yanında sağaltım tekniği olarak nitelendirenler araştırmacılar da vardır[183]. Hoppal şamanların sözlü geleneğin koruyucusu ve sanatçısı olduğunu ifade eder. Eliade'nin ifadesiyle "Şamanizm bugün bizim anladığımız anlamıyla bir 'büyü' yöntemi değildir. Geçmiş ile şimdinin, bilinçli ile bilinçsizin, ölü ile yaşayanın, rüya ile gerçeğin, birey ile toplumun arasında iletişim ve dönüşüm sağlayan bir dini 'tekniktir'[184]. Bu teknik oldukça eskidir ve köklerinin yaklaşık olarak 30.000 ile 50.000 yıl öncesinde Orta Asya'ya dayandığı düşünülmektedir. Bununla beraber Eliade "Bu kendinden geçme (vecd) deneyiminin kesin olarak hangi dönemde ortaya

[178] Esin, 2004, s. 97.
[179] Akgün, 2008, s. 131.
[180] Frantz, 1941, s. 15.
[181] Çoruhlu, 2002, s. 94.
[182] Lommel, 1967, s. 148.
[183] Hoppál, 2007, s. 27; Zumstein, 2001, s. 50-55
[184] Eliade, 1999, s. 20-25.

çıktığı bilinememektedir" der ve ekler: "Yine de bu deneyimin pek çok açıdan insanlık ile zamanda olduğu düşünülebilir". Peki bu kendinden geçme deneyimi nasıl gerçekleşir? Bu konuda Isaac Tens kendisinin nasıl şaman olduğunu şöyle anlatmaktadır: Ardından kalbim hızla atmaya başladı ve vücudumu bir titreme aldı. Tıpkı daha önce başıma geldiği gibi. Ardı arkası gelmeyen bir titreme. Sanki etim haşlanıyor gibi hissettim. Tam böyle bir haldeyken birden şarkı söylemeye başladım. Bu bir ilahiydi, içimden çıkıyordu bu ilahi, benim irademin dışındaydı, durduramıyordum kendimi. O anda bana pek çok şey göründü: Büyük kuşlar ve diğer başka hayvanlar. Bunları sadece ben görebiliyordum, evin içindeki diğer kişiler göremiyordu. Bu tür görüntüler sadece bir kişi şaman olmadan önce gelen görüntülerdir, kendi kendine gelirler. Şarkılar içinizden bir anda çıkar, onları bestelemek ya da sözlerini önceden bilmek imkansızdır. Fakat daha sonra ben bu şarkıları sürekli söylediğimden ezberlemeyi başardım[185]. Rothenberg, Tens'in bu deneyiminin şu üç tipik unsuru gözler önüne sunduğunu söyler: İlki şaman psikolojisi; ikincisi rüya ve görüntüler aracılığıyla şamanlığa "geçiş"in gerçekleşmesi; üçüncü olarak da görüntüler ve şarkılar aracılığıyla dönüşüm ve geçiş. O hâlde burada şamanlığın bir unsurunu da gözlemleyebiliyoruz; irticali oluşu. Fakat bu bütünüyle her şey irticali ve plansızdır demek manasına kesinlikle gelmemektedir. Bir günümüz âşığı ele alınırsa: Ondan beklentiler irticali söz söyleme yeteneği olmasıdır fakat öte yandan “heybesinde” daha önce kendi yazdığı eserler de olması beklenir. Bununla da kalmaz ayrıca sözlü gelenekten şaheser seviyesine ulaşmış eserleri de bilmesi ve başarıyla icra edebilmesi gerekmektedir. İşte ritüel ve ruhani değişimler bu anlatıda Avustralya’da bir şamanın “geçişi şöyle meydana gelmektedir:

Şamanın ruhu günbatımında ölmüş atalarından birinin gölgesi bir yerde karşılaşır. Gölge ruha kendiyle gelmek isteyip istemediğini sorar. Şamanın ruhu gelmek istediğini söyler [...] Bundan sonra ikisi beraber birdenbire ya diğer aleme diyarına ya da bu dünya üzerinde ruhların toplandıkları bir yere giderler. Buradaki ruhlar şarkı söylemeye ve dans etmeye başlarlar. Dans bittiğinde şamanın ruhunu serbest bırakırlar ve yardımcı ruh onu bedenine geri götürür. Şaman uyandığında ruhlarla yaşadığı bu deneyimi bir rüya gibi hatırlar. Bu andan itibaren şaman gördüğü danslardan başka bir şey düşünemez hâle gelir ve ruhu dans hakkında daha fazlasını öğrenmek için diğer ruhların yanına gitmeye devam eder. Böylece ruhlar ona şarkı söylemeye ve dansı öğretmeye devam eder. Ruhu öğrendiği

[185] Rothenberg, 1968, s. 51-52.

şarkıları bedenine geri döndüğünde şamana aktarır ve şaman da nihayetinde topluluğun önünde bu dansı yapıp onlara gösterir[186].

Burada yerine getirilen bir görevdir, şamanın bu dünya ve atalar dünyası arasındaki kopmuş bağlantısını tekrardan işler hâle getirme görevi vardır. Bir yanda da bir sanatçı olan şamanın sanatsal/performatif/artistik kısırlığının giderilip yeteneğine tekrardan kavuşmasıdır[187]. Bir çöküş ve tekrar yeniden yapım, yok oluş ve ardından tekrar var oluş; aynı zamanda bütün katılımcıların kendinden geçtiği, cezbeye geldiği ve etkinliğin içinde olduğu hatta etkinliğin kendisi olduğu, bireylikten bütünlüğe geçtiği bu durum bir yanıyla Dionysosçu, özgür, sıra dışı ve bütünleştirici sanattır[188]. Bunun yanında şaman hem bu dünyada kendini izleyen insanların önündedir hem de vücudundan parçalanmış ruhu aracılığıyla aşağı ya da üst dünyadadır. Örneğin Vilmos Diószegi tarafından derlenmiş bir kamlama ele alınırsa[189]; Syrga P. Pelekova adlı bir kadın şamanın ayini şu bölümlerden oluşur:

- Yardımcı ruhun (elçi) çağırıldığı bölüm (100 satır).
- Kaçan ruhun (ürkken yula) peşinden gidilen bölüm, bu bölüm elçi tarafından kesintiye uğrar, zira elçi sebepsiz olarak çağırmaması konusunda kamı uyarır (46 satır).
- Elçileri çağırmak için kısa bir tekrar uygulamak[190].

Ritüelin şamanik topluluklar için önemi, sadece ruhani bir işlevle sınırlı kalmaz; aynı zamanda toplumsal düzenin korunmasında ve bireylerin sosyal rollerinin belirlenmesinde de kritik bir rol oynar. Ritüeller, toplulukların kültürel kimliklerini korumalarına ve bu kimliği yeni nesillere aktarmalarına yardımcı olur. Ritüelin bu bağlamdaki işlevi, topluluğun birlik ve dayanışmasını güçlendirir ve bireylerin toplumsal yapıya entegrasyonunu sağlar[191]. Ritüeller, aynı zamanda toplumsal kriz anlarında da önemli bir işlev görür; şamanlar, bu tür durumlarda topluluklarına rehberlik eder ve ruhani rehberlik aracılığıyla krizlerin üstesinden gelmelerine yardımcı olur[192]. Şamanik ritüellerin bir diğer önemli yönü, bu ritüellerde

[186] Lommel, 1967, s. 138-139.
[187] Lommel, 1967, s. 139.
[188] Nietzsche, 2019, s. 17; Auslander, 2008, s. 22.
[189] Somfai Kara, 2018, s. 109.
[190] Hoppál, 2007, s. 88.
[191] Stothert, 2010, s. 64.
[192] Masucci, 2008, s. 493.

kullanılan semboller ve objelerdir. Şamanlar, ritüeller sırasında doğaüstü dünyayla bağ kurmalarını sağlayan özel objeler kullanır. Bu objeler, ritüelin başarısını garantilemek ve şamanın trans hâline geçmesini sağlamak için kritik bir rol oynar[193] (Resim 9). Ritüel objeleri, şamanın ruhani dünyaya yolculuk yapmasını ve doğa ruhlarıyla iletişime geçmesini kolaylaştırır. Ritüellerin şamanik toplumlar üzerindeki etkisi, toplumsal hiyerarşiyi düzenleme, bireylerin toplumsal rollerini belirleme ve kültürel değerlerin nesilden nesile aktarılmasını sağlama gibi çok yönlü işlevler taşır. Bu nedenle, ritüellerin şamanik topluluklarda birleştirici bir güç olduğu ve toplumsal yapının korunmasında hayati bir rol oynadığı söylenebilir[194].

Ritüellerin diğer önemli bir yönü, bireylerin kişisel gelişim süreçlerinde oynadıkları roldür. Şamanik ritüeller, bireylerin ruhani yolculuklarını gerçekleştirmelerine olanak tanır ve onların içsel dünyalarıyla derin bir bağ kurmalarını sağlar[195]. Bu süreçte şaman, bireylere rehberlik eder ve onların ruhani güçlerini keşfetmelerine yardımcı olur. Ritüeller sırasında gerçekleştirilen trans ve meditasyon gibi uygulamalar, bireylerin ruhani dünyalarına daha derinlemesine bir yolculuk yapmalarına imkân tanır. Bu süreç, bireylerin kişisel gelişimlerini destekler ve onların toplum içinde daha bilinçli ve güçlü bireyler haline gelmelerine katkıda bulunur. Ritüellerin bu kişisel gelişim boyutu, şamanik inanç sisteminin bireylerin yaşamlarına anlam katma amacını pekiştirir. Doğa şamanın ritüellerinde önemli bir yere sahiptir. Şaman toplumunun ve insanların dinsel yaşamlarının önemli bir bölümünü oluşturan dağ kültü, Roux tarafından şu şekilde anlatılmıştır; dağ, Türklerin dinsel tasarımlarında her zaman önemli bir rol oynamıştır[196].

Şamanik ritüeller, aynı zamanda toplumsal kriz dönemlerinde de kritik bir işlev görür. Doğal afetler, salgın hastalıklar ya da toplumsal çatışmalar gibi kriz dönemlerinde şamanik ritüeller, topluluğun bir arada kalmasına ve dayanışmanın güçlenmesine katkı sağlar. Bu tür dönemlerde gerçekleştirilen ritüeller, topluluğun moralini yükseltir ve bireylerin bu zorlu süreçlerle başa çıkma kapasitesini artırır[197]. Şamanik ritüeller, sadece bireylerin ruhani sorunlarını çözmekle kalmaz, aynı zamanda topluluğun genel refahını da artırmayı hedefler. Bu nedenle, ritüellerin toplumsal yapı üzerindeki etkisi oldukça geniştir.

[193] Çoruhlu, 2014, s. 116;
[194] Arce, 2006, s. 140.
[195] Akgün, 2008, s. 131.
[196] Roux, 2011, s. 62.
[197] Çoruhlu, 2014, s. 116.

Şamanın düzenlediği ritüeller vasıtasıyla dünya ve ruhani âlem arasında ilişki kurulabilir. Uygulanan ritüel ve ritüeller esnasında kullanılan nesneler, şamanın deneyimlemeye çalıştığı trans etkisini güçlendirerek amacına ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Şamanlar, ruhani görevlerini yerine getirirlerken ritüeller düzenlerler ve ritüelin başarıya ulaşması için destek sağlayacakları objelerden faydalanırlar[198].

Ritüelin bir diğer önemli boyutu, toplumsal normları pekiştirme ve bireylerin toplulukla olan bağlarını güçlendirme işlevleridir. Şamanik ritüeller, topluluğun sosyal yapısının korunmasında ve bireylerin toplumsal rollerini anlamalarında önemli bir araçtır[199]. Ritüeller, toplulukların ortak değerlerini ve inançlarını pekiştirir, bu değerlerin nesilden nesile aktarılmasını sağlar[200]. Özellikle geçiş ritüelleri, bireylerin yaşam döngüsündeki kritik aşamalarda toplum tarafından kabul edilmesine olanak tanır. Örneğin bir bireyin yetişkinliğe adım atması ya da bir toplumsal rol üstlenmesi gibi durumlar, şamanik ritüeller aracılığıyla gerçekleştirilir ve topluluk tarafından onaylanır. Bu ritüeller, bireylerin topluluk içindeki rollerini ve sorumluluklarını anlamalarına yardımcı olur. Ritüelin sosyal yapı üzerindeki etkisi, şamanların liderlik rollerini ve otoritelerini pekiştirmesinde de kendini gösterir. Şaman, ritüeller aracılığıyla topluluğun sorunlarına çözüm bulur ve topluluğun sosyal düzenini koruma görevini üstlenir. Şamanın ritüel sırasındaki yetenekleri ve doğaüstü güçlerle olan iletişimi, topluluk içindeki otoritesini güçlendirir. Bu otorite, ritüeller aracılığıyla pekiştirilir ve topluluğun genel düzeni içinde şamanın rolünü belirginleştirir. Dolayısıyla ritüel, sadece ruhani bir uygulama değil, aynı zamanda toplumsal bir denge unsuru olarak da işlev görür. Ritüelin toplumsal yapıya olan etkileri üzerine yapılan çalışmalar, bu uygulamanın sadece dini bir ritüel olmadığını, aynı zamanda toplulukların sosyal yapısının korunmasına ve bu yapıların sürekliliğinin sağlanmasına katkıda bulunduğunu göstermektedir[201]. Ritüeller, topluluk içindeki bireylerin kimliklerini tanımlamalarına yardımcı olur ve bu kimliklerin toplumsal yapı içinde yer bulmasını sağlar.

Transaldantal bir farkındalık hâli olan trans, Şamanizm önemli bir parçasını oluşturur. Şamanlar, sıradan insanlar gibi yaşlanmazlar, şamanlığa kabul edildiği zaman zaten bir tür ruhsal ölümden geçmişlerdir. Bu dünya ile öbür dünya sınırını aşar, böylece

[198] Lommel, 1967, s. 12.
[199] Akgün, 2008, s. 138.
[200] Esin, 2004, s. 99.
[201] Arce, 2006, s. 141.

hayatta yeni bir varlık kazanırlar. Ruhsal güçlerde onları vesait olarak kullanırlar. Şamanların ölü bedenleri bazen, ruhları hızla bu dünyaya dönebilsin diye daha sonra kült alanları hâline gelen kutsal korulara ya da huş ağacının dallarına veya kavuğuna yerleşir. Bu ağaçlara şamanların huş ağaçları denir. Ve onları biri keserse şaman ölür. Ağaçların yeşermesi kesilmemesi gerekir. Diğer bir yöntem bozkırda sığ bir çöküntüye veya dört direk üzerine kurulmuş yüksek bir platforma yerleştirilmek üzerine dört direk kurulur. Kadın şamanlar bazen dağların tepelerine veya mağaralara gömülürdü. Ölümden sonraki uyanış daha güçlü olurdu. Ölü şaman, bir ağacın gövdesine gömüldükten sonra, ağaç büyümeye devam etsin ve şamanın canı ya da ruhu bu yerin Üstat ruhu hâline gelsin diye ağaç kabuğunun kesilen kısmı tekrar yerine konur. Canlanması beklenir. Naun Daurları ücra yerlerdeki ağaçların dalları üzerine yatırdıkları ölü şamanları kısa sürede unutmuştur. Hailar Daur şamanları ölmek üzereyken, nereye gömülmeleri gerektiğini keşfetmek için rüyalarını inceler. Şaman öldükten sonra naaşı geçici bir mezara konur. Daha sonra kemikler ikinci bir cenaze töreni için geçici mezardan çıkarılır. Mezarı başında taşlar yığılmış beyaz bir çuvala yerleştirilir. Şamanın öğrencisi yakındaki bir ağacı ritüel ağacı olarak belirler. Her üç yılda bir, soyun bir sonraki şamanı, ağacı tavaf eder ve atasını anar. Cenaze töreni kışın yapılacaksa karda küçük bir kulübe inşa edilir. Kulübenin içine beyaz keçeyle kaplı bir platform kurulur, ceset buraya yatırılır. Platformun yanına bir direk konur. Naaş, başı batıya bakacak şekilde yatırılır. Başın altına cilalı bir taş konur. Sağ elin avuç içi sağ yanak sağ elin avuç içi, parmakları, kulağı, ağzı ve sol gözü örter. Sol avuç içi sol kalçaya dayanır. Bacaklar yarı bükülmüş ve gözler beyaz kurdeleyle kapatılır, ölüm hâlinde vücudun dokuz açıklığının tümü kapatılır. Ölünün konumu ve taş yastık İskit zamanlarına kadar uzanan cesedin mezara dizleri karnına doğru çekilmiş ve altına bir taş yerleştirilmiş başı batıya ve Kuzeybatıya dönük vaziyette konduğu eski bir geleneğe işaret eder[202].

2.7. Ritüel ve Objeler

[202] Stutley, 2023, s. 131.

Ritüeller, şamanik uygulamaların en önemli bileşenlerinden biridir ve bu ritüellerde kullanılan objeler, şamanın doğaüstü güçlerle iletişimini güçlendiren unsurlardır. Şamanik ritüellerde kullanılan objeler hem sembolik hem de işlevsel anlamlar taşır. Bu objeler, şamanın doğa ruhları ve diğer doğaüstü varlıklarla kurduğu bağı pekiştirir ve bu bağın ritüel sırasında toplumun yararına kullanılmasına olanak tanır. Ritüellerdeki objelerin sembolik anlamları, şamanın ruhani dünyaya girişini, doğa ruhlarıyla iletişim kurmasını ve bu dünyadan aldığı bilgileri topluma aktarmasını sağlar. Şamanik ritüel objeleri arasında en çok bilinenlerden biri şaman davuludur. Şaman davulu kendi içinde bölümlere ayrılır: Mars davulu olarak bilinen Şaman davulu, Şor şamanlar tarafından kullanılan bir tür erkek tavşan derisiyle kaplanır[203] (Resim 10). Tezim tipi davul ise Şamanın ruhlar âlemine geçiş aracı; transa geçişi kolaylaştırır bu davulda geyik derisiyle kaplıdır (Resim 11). Davul, şamanın transa geçmesini sağlayan en önemli araçlardan biridir. Davulun ritmi, şamanın ruhani dünyaya geçişini kolaylaştırır ve bu süreçte şaman, doğaüstü varlıklarla iletişim kurar[204]. Davulun üzerindeki semboller ve desenler, şamanın doğa ruhlarıyla olan bağını güçlendirir ve bu bağın ritüelin başarısındaki rolünü artırır[205]. Davulun sesi, ritüelin başlamasından itibaren şamanın ruhani yolculuğuna rehberlik eder ve tokmakları sayesinde bu yolculuk ruhani bir şekilde ilerler (Resim 12). Bu süreçte şaman, davulun ritmiyle doğaüstü varlıklarla derin bir iletişim kurar[206].

Davul dışında şamanik ritüellerde sıkça kullanılan bir diğer obje maskelerdir (Resim 13). Maskeler, şamanın doğaüstü varlıkların kimliğine bürünmesine olanak tanır ve bu süreçte şaman, kendi kimliğini bir kenara bırakarak doğa ruhlarının özelliklerini üstlenir. Bu dönüşüm, ritüelin başarısında kritik bir rol oynar; şaman, maske takarak doğa ruhlarıyla daha güçlü bir bağ kurar ve bu bağ, şamanın topluma ruhani rehberlik sunmasını sağlar. Maskelerin üzerindeki semboller ve figürler, genellikle doğa ruhlarını, hayvanları ve kozmolojik unsurları temsil eder ve bu unsurlar, ritüelin anlamını derinleştirir[207].

Asalar, şamanların ritüellerde kullandığı bir diğer önemli objedir. Asa, şamanın doğa ruhlarını yönlendirme ve kontrol etme gücünü simgeler. Ritüel sırasında kullanılan asa, şamanın doğaüstü dünyadaki gücünü artırır ve bu gücün topluma aktarılmasını sağlar.

[203] Kaçar, 2024, s. 78-80
[204] Akgün, 2008, s. 158.
[205] Çoruhlu, 2002, s. 102.
[206] Esin, 2004, s. 100.
[207] Çoruhlu, 2014, s. 116.

Asanın üzerindeki semboller, şamanın ruhani güçlerini temsil eder ve bu semboller aracılığıyla şaman, doğaüstü varlıklarla iletişim kurar. Şamanın asa kullanması, ritüelin enerjisinin doğru bir şekilde yönlendirilmesine ve ritüelin amacına ulaşmasına yardımcı olur[208] (Resim 14). Ritüellerde ayrıca tılsımlar ve kutsal eşyalar da önemli bir rol oynar. Bu objeler, şamanın doğaüstü güçlerle kurduğu bağları güçlendiren sembolik araçlardır. Tılsımlar, genellikle şamanın ritüel sırasında doğa ruhlarıyla iletişim kurmasına yardımcı olan nesneler olarak kullanılır. Bu tılsımlar, şamanın doğaüstü dünyaya girişini kolaylaştırır ve bu dünyadan aldığı rehberliği topluma aktarmasına olanak tanır[209].

Şamanik ritüeller, yalnızca doğaüstü varlıklarla iletişim kurma aracı değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı ve kolektif kimliği güçlendiren bir işlev görür. Özellikle kıtlık, salgın veya toplumsal çatışmalar gibi kriz durumlarında, ritüeller, topluluğun bir araya gelerek dayanışma içinde olmasını sağlar. Şaman, bu ritüellerde toplumun ruhani lideri olarak, topluluğun moralini yüksek tutar ve onları güçlendirir. Bu durum, ritüellerin toplumsal yapıdaki önemini vurgularken, şamanın kriz dönemlerinde üstlendiği rolü de ortaya koyar. Şamanik objelerin müzelerde sergilenmesi sırasında, orijinal anlamlarının korunarak aktarılması büyük önem taşımaktadır. Bu objelerin sergilenmesinde, ritüel bağlamlarının ziyaretçilere doğru bir şekilde yansıtılması için çeşitli yöntemler kullanılabilir. Örneğin şamanik objelerin sergilenmesinde bilgilendirici panolar, video anlatımları veya şamanik müzik gibi destekleyici unsurlar, bu objelerin anlamlarını daha iyi açıklayabilir. Böylece ziyaretçiler, sergilenen objelerin yalnızca estetik değerlerini değil, aynı zamanda ritüel bağlamlarını da anlayabilirler. Bu ritüeller arasında hâlâ geçerliliği olan büyülerde vardır. Bunların objeleri de sergilenmektedir. Bazı büyüler ise kişilerin isteğine bağlı yapılır ve bu büyü diğer bir kişiyi etkileyecek bir büyü ise bu durumda o kişiye ait bir nesneye ihtiyaç duyulur. Yörükan'a göre "Ölü toprağı, kaşık, saç, tırnak, pabuç eskisi, beygir nalı, elbise parçası, sihri maddelerdir ki, bunlarla bunların sahiplerine malikiyet temin edilir" yani bir kişiye ait sayılan nesnelerden herhangi birine sahip olunduğunda, o kişiye sahip olabilir ve o kişiye istenilen her şey yaptırılabilir[210].

Müzeler, kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından kritik bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle, şamanik objelerin sergilenmesi sırasında, bu mirasın

[208] Çoruhlu, 2014, s. 116.
[209] Esin, 2004, s. 100.
[210] Yörükan, 2014, s. 42.

sürdürülebilirliği için orijinal anlamlarını kaybetmeden korunmalarına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalar, sadece antropoloji veya dinler tarihi açısından değil, aynı zamanda müzecilik ve kültürel miras alanlarında da katkı sağlayacak niteliktedir. Şamanik objelerin, Anadolu coğrafyasındaki müzelerde sergilenmesi, kültürel mirasın korunması ve geleceğe aktarılması için önemli bir adım olacaktır. Ayrıca, ritüeller bireylerin içsel dünyalarıyla derin bir bağ kurmasına ve ruhani yolculuklarına rehberlik etmesine olanak tanır. Şamanın rehberliğinde gerçekleştirilen ritüeller, bireylerin kendilerini keşfetmelerine ve kişisel dönüşümlerine katkı sağlar. Ritüel sırasında gerçekleştirilen trans ve meditasyon gibi uygulamalar, bireylerin içsel huzura ve ruhani farkındalığa ulaşmasını destekler. Şaman ritüellerinin en önemli parçası giysisi ve davuludur. Giysi, başlık, davulunda deri, demir, boncuk, dokuma kumaştan yapılmıştır. Çizgisel semboller, püsküller ve renklerin her birinin kullanıldığı yerleri, sayıları ve anlamları mevcuttur[211].

Şamanik objelerin müzelerde sergilenmesi sırasında, orijinal anlamlarının korunarak aktarılması büyük önem taşımaktadır. Bu objelerin sergilenmesinde, ritüel bağlamlarının ziyaretçilere doğru bir şekilde yansıtılması için çeşitli yöntemler kullanılabilir. Örneğin şamanik objelerin sergilenmesinde bilgilendirici panolar, video anlatımları veya şamanik müzik gibi destekleyici unsurlar, bu objelerin anlamlarını daha iyi açıklayabilir. Böylece ziyaretçiler, sergilenen objelerin yalnızca estetik değerlerini değil, aynı zamanda ritüel bağlamlarını da anlayabilirler. Müzeler kültür beşiğidir, ayrıca koleksiyoncu yerlerdir. “Koleksiyon” kelimesinin sözlük anlamı; Öğrenme, yarar sağlama veya zevk amacıyla bir araya getirilmiş ve özelliklerine göre sınıflara ayrılmış nesnelerin bütünü, derlem demektir. Doğa, kültür ve bilim mirasını korumaya bir katkı olarak koleksiyonlar edinmek, bu koleksiyonları korumak ve geliştirmek, müzelerin görevlerindendir. Müze koleksiyonları, önemli bir kamusal miras olup yasada özel bir yere sahiptirler ve uluslararası mevzuat tarafından korunurlar[212].

Müzeler, kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından kritik bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle, şamanik objelerin sergilenmesi sırasında, bu mirasın sürdürülebilirliği için orijinal anlamlarını kaybetmeden korunmalarına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalar, sadece antropoloji veya dinler tarihi açısından değil, aynı

[211] Güngör, 2010, s. 325-328.
[212] Akalın, 2011, s. 2024.

zamanda müzecilik ve kültürel miras alanlarında da katkı sağlayacak niteliktedir. Şamanik objelerin, Anadolu coğrafyasındaki müzelerde sergilenmesi, kültürel mirasın korunması ve geleceğe aktarılması için önemli bir adım olacaktır. 1993-2010 yılları arasında, Ankara Etnoğrafya Müzesi'ni ziyaret edenlerin notlarının bulunduğu ziyaretçi defterleri de incelenmiştir. Notlarda genel olarak, "Atatürk'ün bıraktığı kültürel mirasa saygı ve sergilenen eserlerin titizlikle seçilmesine duyulan hayranlık" ifade edilmiştir. Türk kültürünün zenginliğini görmekten duyulan "mutluluk; tarihi anımsamak, geçmişi yaşamaya katkı; eski yaşantıların canlanmasına dair duygular" gezi notlarında yer almaktadır. Ziyaretçilerin bu duygulara sahip olmaları, Etnografya Müzesi'nin bir bellek mekânı olma özelliğini göstermektedir[213].

Şamanik ritüel objelerinin kültürel ve sembolik anlamları, toplumsal yapı üzerinde de derin etkiler yaratır. Bu objeler, şamanın topluluk içindeki otoritesini güçlendirir ve ritüel sırasında şamanın toplumsal rolünü pekiştirir. Örneğin şamanın kullandığı asa, onun liderlik statüsünü simgeler ve topluluk üzerindeki etkisini artırır[214]. Aynı şekilde, maskeler ve tılsımlar, şamanın doğa ruhlarıyla olan bağını güçlendirir ve bu bağ, topluluk içinde şamanın otoritesini destekler[215]. Bu objeler, topluluğun sosyal yapısının korunmasında ve ritüellerin toplumsal işlevlerinin yerine getirilmesinde önemli bir rol oynar. Şamanik ritüel objeleri, şamanların doğaüstü dünyayla kurdukları bağların somut sembolleridir. Bu objeler, ritüellerin başarısında kritik bir rol oynar ve şamanın topluma sunduğu ruhani rehberliğin temelini oluşturur. Şamanik objeler, sadece birer fiziksel araç değil, aynı zamanda topluluğun ruhani ve sosyal yapısının korunmasında da önemli bir işlev görürler[216].

2.7.1. Ritüel Objeleri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Şamanik ritüel objeleri üzerine yapılan çalışmalar, bu objelerin sembolik anlamlarını ve ritüel sırasında oynadıkları rolü derinlemesine incelemiştir. Şamanlar, ritüel pratiklerinde çeşitli objeler kullanarak doğaüstü güçlerle iletişim kurar ve bu güçleri toplumlarının

[213] Dural Tasouji, 2013, s. 140.
[214] Çoruhlu, 2014, s. 118-119.
[215] Akgün, 2008, s. 158.
[216] Vitebsky, 1992, s. 38.

yararına kullanır. Bu objeler arasında davullar, maskeler, asa ve diğer kutsal eşyalar bulunmaktadır[217]. Özellikle, şaman davulu, ritüelin en önemli araçlarından biri olarak kabul edilir ve şamanın transa geçmesini sağlayan anahtar bir obje olarak işlev görür[218]. Şamanik objelerin kökenleri ve işlevleri üzerine yapılan araştırmalar, bu objelerin tarihsel süreç içinde nasıl evrildiğini ve farklı kültürel bağlamlarda nasıl kullanıldığını da ortaya koymaktadır. Örneğin Orta Asya'daki şamanların kullandığı objeler, genellikle doğa ruhlarını simgeleyen figürler ve sembollerle süslenmiştir[219]. Aynı zamanda, Amazon bölgesinde şamanlar tarafından kullanılan objeler, doğanın enerjilerini toplamak ve yönlendirmek amacıyla tasarlanmış ve bu objelerin her biri ritüelin başarısına katkıda bulunmak için özel olarak seçilmiştir[220]. Bu çalışmalar, müze sergilerinin şamanik objelerin orijinal anlamlarını yansıtmakta ne derece başarılı olduklarını sorgulamakta ve bu objelerin kültürel ve dinî bağlamlarının korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Şamanik objelerin müzelerdeki sergilenme biçimleri ve bu objelerin orijinal bağlamlarından nasıl koparıldığına dair eleştiriler de literatürde önemli bir yer tutmaktadır[221].

Şamanik kıyafetlerdeki hayvan figürleri, kozmolojik desenler ve mitolojik semboller, sadece bir ritüel aracı olarak değil, aynı zamanda sanatsal ve estetik değer taşıyan ögeler olarak da önemlidir. Bu figürler, şamanın doğayla olan derin bağını ve ruhani dünyayla olan ilişkisini simgeler. Şamanik kıyafetlerdeki bu desenler, sanat tarihi açısından değerlendirildiğinde, dönemin estetik anlayışını ve kültürel değerlerini de yansıtmaktadır. Bu anlamda, şamanik objeler ve kıyafetler, sanat tarihçileri için de incelenmesi gereken özgün eserler niteliğindedir. Ayrıca, müzelerde sergilenen şamanik objelerin, ritüel bağlamlarını kaybetmeden sunulabilmesi, kültürel mirasın korunması açısından önem taşımaktadır. Bu objelerin sergilenmesinde, sembolik anlamları ve ritüel işlevleri hakkında bilgilendirici panolar kullanmak, ziyaretçilere orijinal anlamlarını daha iyi aktarmaya yardımcı olabilir. Müzelerde sergilenen bu objelere dair sesli rehber, ritüel videolar veya şamanik müziklerin kullanılması, objelerin orijinal bağlamına dair ziyaretçilere daha kapsamlı bir deneyim sunabilir.

[217] Çoruhlu, 2014, s. 118-119.
[218] Esin, 2004, s. 100; Akgün, 2008, s. 159.
[219] Çoruhlu, 2002, s. 102.
[220] Masucci, 2008, s. 494; Arce, 2006, s. 143.
[221] Barakat, 2022, s. 45.

Şamanik ritüel objeleri, yalnızca birer fiziksel araç olmanın ötesinde, şamanların doğaüstü dünyayla kurdukları derin bağların somut sembolleridir. Bu objeler, şamanın transa geçmesini kolaylaştırır, ritüelin amacını gerçekleştirmesine yardımcı olur ve aynı zamanda şamanın toplum içindeki rolünü pekiştirir. Şamanik ritüel objeleri üzerine yapılan çalışmalar, bu objelerin tarihsel, kültürel ve dini bağlamlarını anlamak açısından büyük önem taşır. Şamanlar, ritüellerinde kullandıkları objeler aracılığıyla doğaüstü güçlerle iletişim kurar, bu iletişim sonucunda toplumlarının sorunlarına çözüm bulur ve toplumsal düzeni korur[222]. Bu ritüel objelerin en bilinenlerinden biri olan şaman davulu, ritüelin merkezinde yer alır ve şamanın transa geçmesini sağlayan anahtar bir obje olarak kabul edilir. Davul, ritüelin başlamasından itibaren ritmin belirleyici bir unsuru hâline gelir; ritmin yoğunluğu ve hızı, şamanın ruhani dünyaya geçişini ve bu dünyada geçirdiği süreyi yönetir[223]. Şamanlar, davulun ritmiyle ruhani dünyaya giriş yapar ve bu dünyada doğa ruhlarıyla iletişim kurar. Davulun üzerindeki semboller ve desenler, şamanın doğa ruhlarıyla kurduğu bağları güçlendirir ve bu bağların ritüelin başarısı üzerindeki etkisini artırır[224]. Davulun yanı sıra, maskeler de şamanik ritüellerde önemli bir rol oynar. Şaman maskeleri, genellikle doğa ruhlarını, hayvan figürlerini veya kozmolojik sembolleri temsil eder ve şamanın ritüel sırasında bu ruhların özelliklerini taşımasına olanak tanır[225]. Maske takan şaman, ritüel sırasında kimliğini bir kenara bırakarak, temsil ettiği ruhun kimliğine bürünür. Bu dönüşüm, şamanın doğaüstü dünyada etkili olmasını sağlar ve ritüelin amacını gerçekleştirmesine katkıda bulunur. Maskelerin sembolik anlamları, şamanın doğa ruhlarıyla olan bağını temsil eder ve bu bağın toplumsal düzeyde nasıl algılandığını gösterir[226].

Şamanik ritüellerde kullanılan diğer önemli objeler arasında asalar, tılsımlar ve kutsal eşyalar yer alır. Bu objeler, şamanın doğaüstü dünyadaki gücünü artırmak ve ritüelin başarısını garanti altına almak için kullanılır. Asalar, genellikle şamanın ritüel sırasında yönlendirdiği enerjiyi simgeler ve bu enerjinin topluma nasıl aktarıldığını gösterir[227]. Tılsımlar ve kutsal eşyalar ise, şamanın doğa ruhlarıyla kurduğu bağların sembolleridir ve bu bağların ritüelin başarısındaki rolünü pekiştirir. Bu objeler, şamanın toplum içindeki statüsünü güçlendirir ve onun ritüel sırasında doğaüstü dünyada ne kadar etkili olduğunu

[222] Çoruhlu, 2014, s. 118-119.
[223] Esin, 2004, s. 100; Akgün, 2008, s. 160.
[224] Çoruhlu, 2002, s. 102.
[225] Çoruhlu, 2014, s. 120.
[226] Esin, 2004, s. 100; Akgün, 2008, s. 165.
[227] Çoruhlu, 2014, s. 120.

gösterir[228]. Şamanik ritüel objeleri üzerine yapılan çalışmalar, bu objelerin tarihsel süreç içinde nasıl evrildiğini ve farklı kültürel bağlamlarda nasıl kullanıldığını da ortaya koymaktadır. Örneğin Orta Asya'daki şamanların kullandığı objeler, genellikle doğa ruhlarını simgeleyen figürler ve sembollerle süslenmiştir. Bu objeler, şamanın doğa ruhlarıyla kurduğu bağları temsil eder ve bu bağların ritüelin başarısı üzerindeki etkisini artırır[229]. Orta Asya'daki şamanik objeler, aynı zamanda bu bölgedeki toplumların kozmolojik inançlarını yansıtır ve bu inançların ritüel pratiklere nasıl yansıdığını gösterir[230].

Amazon bölgesinde kullanılan şamanik objeler ise genellikle doğanın enerjilerini toplamak ve yönlendirmek amacıyla tasarlanmıştır. Bu objeler, bitkisel ilaçlar ve diğer doğal unsurlarla birlikte kullanılır ve şamanın doğa ruhlarıyla olan bağını güçlendirir. Amazon şamanları, bu objeler aracılığıyla doğanın iyileştirici güçlerine erişim sağlar ve bu süreçte, toplumlarının fiziksel ve ruhani sağlığını korurlar[231]. Amazon bölgesinde kullanılan objeler, genellikle bu bölgenin yerel bitki örtüsü ve hayvan sembollerini yansıtır ve bu semboller, şamanın ritüel sırasında doğa ruhlarıyla olan bağını güçlendirmek için kullanılır[232]. Şamanik objelerin müzelerde sergilenme biçimleri ve bu objelerin orijinal bağlamlarından nasıl koparıldığına dair eleştiriler de literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Birçok araştırmacı, müze sergilerinin şamanik objelerin orijinal anlamlarını yansıtmakta ne derece başarılı olduklarını sorgulamaktadır. Bu objelerin müzelerde sergilenmesi sırasında, genellikle onların kültürel ve dini bağlamları göz ardı edilmekte ve bu durum, objelerin orijinal anlamlarının kaybolmasına neden olmaktadır[233]. Örneğin bir şaman davulunun müzede sergilenmesi, davulun ritüel sırasındaki işlevini ve şamanın bu davulla kurduğu ruhani bağları tam olarak yansıtmayabilir. Bu tür eleştiriler, şamanik objelerin müzelerde nasıl sergilenmesi gerektiği konusunda yeni yaklaşımların geliştirilmesine yol açmıştır. Birçok müze, şamanik objelerin orijinal bağlamlarını koruyarak, onların kültürel ve dini anlamlarını ziyaretçilere aktarmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, müzelerde interaktif sergiler, objelerin ritüel pratiklerde nasıl kullanıldığını daha iyi yansıtmak için kullanılmaktadır. Bu tür sergiler, şamanik objelerin orijinal anlamlarını koruyarak, ziyaretçilerin bu objelerin kültürel ve dini bağlamlarını daha iyi anlamalarına yardımcı olur[234]. Şamanik objelerin müzelerdeki

[228] Çoruhlu, 2002, s. 102; Arlı, 1984, s. 184.
[229] Çoruhlu, 2002, s. 102.
[230] Çoruhlu, 2014, s. 120.
[231] Masucci, 2008, s. 494; Arce, 2006, s. 143.
[232] Masucci, 2008, s. 494.
[233] Clifford, 1988, s. 223.
[234] Ames, 1992, s. 35.

sergilenme biçimleri üzerine yapılan diğer çalışmalar, bu objelerin orijinal bağlamlarından nasıl koparıldığını ve bu koparılma sürecinin objelerin anlamları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bu çalışmalar, özellikle Batı müzelerinde sergilenen şamanik objelerin, çoğu zaman onların orijinal kültürel bağlamlarından koparıldığını ve bu durumun objelerin anlamlarını nasıl etkilediğini göstermektedir.[235] Şamanik objelerin orijinal bağlamlarından koparılması, onların kültürel ve dini anlamlarını kaybetmelerine neden olabilir ve bu da objelerin müzelerde sergilenme biçimlerini eleştiren çalışmaların temelini oluşturur. Şamanik ritüel objeleri üzerine yapılan çalışmalar, bu objelerin kültürel, tarihi ve dinî bağlamlarını anlamak açısından büyük önem taşır. Şamanik objeler, şamanın ritüel pratiklerinde doğaüstü güçlerle kurduğu bağların somut sembolleridir ve bu bağların ritüelin başarısı üzerindeki etkisi büyüktür. Bu objelerin müzelerde sergilenme biçimleri ve orijinal bağlamlarından nasıl koparıldıkları üzerine yapılan eleştiriler, şamanik objelerin kültürel ve dini anlamlarını koruma konusunda yeni yaklaşımların geliştirilmesine yol açmıştır[236]. Bu nedenle, şamanik ritüel objelerinin incelenmesi hem Şamanizm'in anlaşılmasında hem de bu objelerin kültürel miras olarak korunmasında kritik bir rol oynar[237].

Şamanik ritüel objelerinin incelenmesi, yalnızca şamanların ruhani dünyayla kurdukları bağları anlamak açısından değil, aynı zamanda bu objelerin toplumsal yapı üzerindeki etkilerini anlamak için de önemlidir. Şamanik objeler, sadece ritüel pratiklerin bir parçası olarak değil, aynı zamanda topluluğun sosyal yapısının ve kültürel kimliğinin bir sembolü olarak da işlev görür. Bu objeler, şamanın topluluk içindeki rolünü pekiştirir ve onun toplumda nasıl algılandığını resimlendirir[238]. Bir başka önemli konu, şamanik objelerin toplumsal hiyerarşi ve güç dinamikleri üzerindeki etkisidir. Şamanlar, ritüel sırasında kullandıkları objeler aracılığıyla topluluk içindeki otoritelerini pekiştirirler. Bu objeler, şamanın doğaüstü dünyayla olan bağını simgeler ve bu bağ, şamanın topluluk üzerindeki etkisini artırır. Örneğin şamanın kullandığı asa, onun ritüel sırasındaki gücünü ve otoritesini temsil eder. Asa, şamanın doğa ruhlarını yönlendirme ve onların enerjilerini topluluğun yararına kullanma yeteneğini simgeler[239]. Bu bağlamda, şamanik objeler, yalnızca ritüel araçları olarak değil, aynı zamanda toplumsal statünün ve gücün sembolleri olarak da işlev görürler. Şamanik objelerin toplumsal hiyerarşide oynadığı bu rol, şamanların toplum

[235] Karp ve Lavine, 1991, s. 14.
[236] Çoruhlu, 2014, s. 122.
[237] Esin, 2004, s. 100; Akgün, 2008, s. 166.
[238] Çoruhlu, 2014, s. 122.
[239] Çoruhlu, 2014, s. 122; Esin, 2004, s. 100.

içindeki statülerini güçlendirir ve onların liderlik rollerini pekiştirir. Şamanlar, ritüel objeleri aracılığıyla doğaüstü dünyadan aldıkları gücü topluluklarına aktarır ve bu süreçte topluluk üzerindeki etkilerini artırırlar. Ritüel objeleri, şamanın liderlik statüsünün bir sembolü olarak kullanılır ve bu statü, şamanın toplumdaki otoritesini güçlendiren bir unsur hâline gelir[240]. Bu nedenle, şamanik ritüel objelerinin toplumsal yapı üzerindeki etkisi, şamanın liderlik rolünün ve toplumsal otoritesinin korunmasında kritik bir faktör olarak ortaya çıkar[241].

Bir diğer dikkate değer konu, şamanik objelerin kültürel aktarım ve toplumsal hafıza üzerindeki rolüdür. Şamanik topluluklarda, ritüel objeleri genellikle nesilden nesile aktarılır ve bu süreçte topluluğun kültürel hafızasının korunmasına yardımcı olur. Bu objeler, topluluğun ortak hafızasını ve kültürel değerlerini yansıtır ve bu değerlerin yeni nesillere aktarılmasında önemli bir rol oynar[242]. Ritüel objeleri, şamanik bilginin ve değerlerin sürekliliğini sağlar ve bu süreçte topluluğun kültürel kimliğinin korunmasına katkıda bulunur. Şamanik objelerin kültürel aktarım sürecindeki bu rolü, topluluğun kimlik oluşumunda da önemli bir yer tutar. Ritüel objeleri, topluluğun kültürel kimliğinin bir sembolü olarak kullanılır ve bu kimliğin korunmasında kritik bir işlev görür. Örneğin bir şamanın kullandığı maskeler, topluluğun ruhani kimliğini ve doğaüstü dünyayla olan bağını simgeler. Bu maskeler, ritüel sırasında şamanın kimliğini temsil eder ve topluluğun ortak kimliğinin bir parçası hâline gelir[243]. Ritüel objeleri, topluluğun kültürel değerlerini ve inançlarını yansıtarak, bu değerlerin sürekliliğini ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlar. Şamanik ritüel objeleri, yalnızca şamanların ruhani pratiklerinde değil aynı zamanda toplumsal yapı, hiyerarşi ve kültürel aktarım süreçlerinde de merkezî bir rol oynar. Bu objeler, şamanların topluluk içindeki statülerini pekiştirir, toplumsal hiyerarşiyi korur ve topluluğun kültürel kimliğinin korunmasına katkıda bulunur. Şamanik objelerin bu çok yönlü işlevleri, onların şamanik topluluklar için neden bu kadar önemli olduğunu ve bu objelerin toplumsal yapı üzerindeki derin etkilerini açıkça ortaya koymaktadır[244].

2.8. Şamanik Kıyafetler ve Semboller

[240] Çoruhlu, 2014, s. 122; Akgün, 2008, s. 167.
[241] Esin, 2004, s. 100.
[242] Barakat, 2022 s.67.
[243] Çoruhlu, 2014, s. 122.
[244] Çoruhlu, 201 s.4, s. 124; Esin, 2004, s. 101.

Şamanik kıyafetler ve semboller üzerine yapılan çalışmalar, bu unsurların ritüellerdeki rolünü ve şamanların doğaüstü güçlerle olan ilişkilerini nasıl temsil ettiklerini incelemektedir. Şamanlar, ritüel sırasında giydikleri kıyafetlerle doğa ruhlarıyla bağ kurar ve bu kıyafetler, ritüelin başarısı için kritik öneme sahiptir. Kıyafetlerin üzerine işlenen semboller, genellikle hayvan figürleri, kozmolojik motifler ve doğa unsurlarıyla ilişkilidir[245]. Bu semboller, şamanın ritüel sırasında doğaüstü güçlerle kurduğu bağı güçlendirmek ve ritüelin amacını gerçekleştirmek için kullanılır[246].

Caroline Humphrey'e göre kostüm yalnızca gelişi güzel seçilmiş nesnelerden oluşan bir koleksiyon değil, aynı zamanda güçlerin bilinçli bir şekilde benimsenmesi, anlamına gelen bir yapıdır. Kendi alanını (arka ped) zamanını (bir seneyi temsil eden on iki kayış, yılın günleri temsil eden deniz kabukları), yollarını (koşum kayışlarını ve gök kuşağı görünümlü şeritler) ve aracını (davul) oluşturur; yenilenme (boynuzlar) ve gizemli başkalaşım doğum (farklı bir türün yuvasında şamanı sosya-politik bir arena silahla donatılmış bir kale hâline getirir. Şamanın giysisine iliştirilmiş küçük metal levhalar ve ok uçları gibi antik nesneler yılları ve ayları temsil eder. Ayrıca giyilen cüppe zamanın bir yorumu olarak nitelendirilir. Humprey, nesnelerin işlevlerinin kaybolduğunu bu nedenle onlara başka anlamlar verildiğini de ekler. Kostüm bilinçsizce kopyalanmaz. Aslında zarafetin çift başlı cinsiyetli bir ihtişamın unsurudur[247].

Kostüm genellikle üzerine demir parçaları, çıngıraklar, yüzükler ve mitolojik hayvan heykelcikleri yılan biçimi verilmiş malzeme parçaları asılmış uzun bir ceket, göğüs zırhı, maske şapka, kasket, miğfer, işlemeli çoraplar, süslü kemerlerden oluşur. Bu nesnelerin hepsinin bir mistik anlamları vardır. Şaman kendisine ruhlar tarafından verildiği söylenen bir davul, tef çalar, bunlar ruhları çağırır ve onları sembollerle süslenmiş bir enstrümanın içine hapseder. Davul çoğu zaman at görevi görür. Göksel dünyaya bu at eşliğinde yükselir. Gök veya yeraltında ruhlara ulaşmak için giderken tokmağın şamana yardımcı olan ruha göre kırbaç, kürek vs. olarak kullanıldığı düşünülür. Davulun ağacının insan eli değmemiş olması önemsenir. Davul yalnızca ayinlerde kullanılır. Derisi zarar görürse yenilenir ve eski deri ormanda bir ağaca asılır. Davulun iç ve dış kısmında kurban törenlerini yansıtan şekiller vardır. Davul ruhlar dünyasına giden şamana eşlik eden hayvanı simgeler. Davulun bir yüzü

[245] Çoruhlu, 2014, s. 124;
[246] Çoruhlu, 2002, s. 108.
[247] Humphrey ve Onon, 1996, s. 208.

deri kaplıdır, diğer yüzü ise boştur. Cübbe gibi davulun da sesi ile kötü ruhları korkuttuğu inanılırdı. Davuldan başka yay, baksı vs. gibi çalgı aletlerini de kullanan Şamanist toplumlar vardır[248].

Sibirya şamanlarının giysilerine yılan, kuş biçiminde kumaşların yardımcı ruhlar içeren kaplar olduğu söylenir. Kostümün içindeki demir diskler düşman ruhlarının darbelerini engeller. Buryatlar'da beyaz şamanların beyaz kürkü, siyah şamanların siyah kürkü vardır. Kürkün üzerine atları ve kuşları temsil eden metalik nesneler dikilir. Şamanlar vaşak şeklinde bir başlık takar. İki ucu at kafasıyla ve çanlarla süslenmiş, at yerine geçen bir demir çubuk ayrıca sopa verilir. Şamanın kostümünü, omuzlardan yere kadar on iki hayvan figürü siyah ve beyaz halkalardan deri parçalarıyla otuz kadar yılandan oluşur. Şamanın elinde iki değnek olur; şapkası boynuzlu ve kask şeklindedir[249].

Haylar bölgesinde yaşayan insanlar şaman kıyafetlerine, düğümlenmiş kutsal eşarplar veya ipek şeritler takarlar. Bir şaman ne kadar kıdemli ve başarılı ise aldığı eşarp sayısı o kadar çoktur. Düğümler insan ilişkilerini temsil eder. Farklı düğüm türleriyle düğüm atılır bunlar keçi, koyun, sığır ve atları temsil eder. Düğüm sayısı her hayvanın yaşını, cinsiyetini, gösterir. Buryutlar ile Tunguzlar eşarplara yılan adını verir. Gerçek yılanlar harekete göre iyi ya da kötü olarak görülür. Teleut şamanları, başlıklarını kahverengi baykuş derisinden yapar. Kostüm, şamana yeni büyülü bir kuş, Ren geyiği ayı vücudu bahşeder. Ancak en önemlisi kuşunkidir. Kuşların uçma kapasitesi vardır. Kartal şamanın babası kabul edilir. Bazı yönlerden kartal aynı zamanda yüce varlığı temsil eder. Kartal kostümünü giymek, şamanın kabulüne ilişkin uzun süreli deneyimler ve törenler sırasında ortaya çıkan ve kurulan mistik aleme dönmektir[250]. Altay Şamanları ve diğer şamanlar kostümlerini olabildiğince bir baykuşa benzetmektedir. Soyot kostümü kartal formundadır. Tunguz şamanının çizmesi kuş ayağını andırır. Yakut şamanının çizmesi ise demir kuş iskeletini andırır[251].

Şaman kostümlerinin üzerinde bazen görülen iskelet tasvirleri, şamanın kendi iskeletini kuş ve hayvan iskeletlerinin bütününü temsil eder. Baykal bölgesinde Bronz

[248] Gömeç, 1998, s. 45.
[249] Czalicka, 1914, s. 222.
[250] Eliade, 1999, s. 158.
[251] Shirokogoroff, 1935, s. 296.

Çağı'na ait antropomorfik iskelet petrogliflerinin şamanları temsil eden figürler olduğu belirtilmiştir. Şaman kötülerinde hayvan simgelerinin, Şaman'ın ruh atası ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Kuzey Asya'da yaşayan toplumların inanışlarına göre her şamanın hayvan ikizinin olduğudur. Buna göre, acemi ve zayıf olan Şamanların ikizi köpektir. Bir diğer inanış ise kurt, köpek, kuzgun ve bu hayvanların açgözlü olmaları nedeni ile şamanlarında hasta olma riskinin fazla olduğuna inanılmaktadır. Güçlü olan Şamanların ana hayvanları ise boğa, kartal, aygır ve kara ayı olarak bilinmektedir[252] (Resim 15).

Ivan R. Kortt, giysi topluluğunun her üyesini kapsadığını ritüel sırasında şaman ile halkı arasında bir birlik yaratıldığını ancak bu birliğin baba soy birliğini gerçekleştirdiği bilinir. Kostümün üzerinde tasvir edilen iskeleti çevreleyen malzeme anne soyunu temsil eden etten vücut olarak anlaşılmıştır[253]. Şaman kadın kostümleri kendilerine özgü sembollerle bezelidir. Bu kostümlerin üzerindeki eşyalar semboller şaman mitolojisini de bildiği çeşitli dinî törenlerde ilahiler okunurdu. Mitoloji yiğitlerin bulunduğu hayvanların anlamlarından trans anında iletişimlerden oluşurdu. Şamanların kostümleri genellikle şaman mertebesine ulaşmış kişilere göre hazırlanmaktadır. Hilal şeklinde iki küçük pandantif ve el zili şeklinde yeryüzüne dönüş yoluna girilir[254].

Erkek ve kadın şamanlar Nganasanlar Rusya'nın kuzey Asya topraklarının ücra bir bölümünde yaşamaktadırlar. Eski kültürlerini korumuşlar ve günümüze kadar getirmişlerdir. Ceketin arkasındaki siyah üçgenler omurgayı simgelemektedir. Böylelikle şamanın omurgası bu güçle güçlenmektedir. Demir pandantifler şamanın ölümünden sonra saklanır. Şaman donmuş yeraltı dünyasına indiğinde küçük demir levhaların buzu kırması gerekir. Bükülmüş tel parçaları, tanrılara uçmasına yardım eden altı kazın başını temsil eder (Resim 16). Göğüs örtüsü geometrideki yamuk şeklindedir. Kenarları küçük siyah üçgenler şeklindedir. Hammaddeleri geyik derisi ve kurt, tilki kılından yapılmıştır. Kafa bandında aşağı doğru sarkan kırmızı ve mavi saçaklar bulunur. Kaz kanatları da şamanın kıyafetini süsler. Kheripte şaman "kaz tanrı doğdu" demiştir[255]. Bu kuş Hinduizm'de önemlidir. Saf ruhu ve maneviyatı temsil eder. Kostüm ruhlar için dönüm noktasıdır.

[252] Sieroszewski, 1986, s. 626.
[253] Kortt, 1984, s. 298.
[254] Kortt, 1984, s. 320.
[255] Popov, 1934, s. 77.

Kıyafetlerin ritüel pratiklerindeki rolü üzerine yapılan araştırmalar, şamanların kıyafetlerinin sadece birer giysi değil, aynı zamanda birer kutsal araç olduğunu göstermektedir. Şamanların giydikleri kaftanlar, başlıklar ve diğer aksesuarlar, onların ruhani güçlerini artırmak ve doğaüstü dünyayla daha derin bir bağ kurmak için tasarlanmıştır[256]. Ayrıca, davulun üzerindeki semboller ve şamanik kıyafetlerin üzerindeki semboller, şamanın ritüel sırasında doğa ruhlarıyla kurduğu bağları ve bu bağların toplumsal düzeydeki yansımalarını temsil eder[257] (Resim 17). Şamanik kıyafetler üzerine yapılan diğer çalışmalar, bu kıyafetlerin farklı kültürlerde nasıl kullanıldığını ve zaman içinde nasıl evrildiğini incelemektedir. Örneğin Sibirya'daki şamanların kıyafetleri, sert iklim koşullarına uygun olarak tasarlanmış ve bu kıyafetler, aynı zamanda şamanların doğa ruhlarıyla olan ilişkilerini yansıtan sembollerle süslenmiştir[258]. Diğer yandan, Orta Asya ve Anadolu'daki şamanlar, daha çok kozmolojik semboller ve hayvan figürleri kullanarak, doğanın ruhani güçlerini temsil eden kıyafetler giymişlerdir[259].

Şamanik kıyafetler ve semboller, şamanın doğaüstü dünyayla olan ilişkisinin bir yansıması olarak büyük bir öneme sahiptir. Bu kıyafetler, sadece şamanın kişisel gücünü artırmakla kalmaz, aynı zamanda onun toplum içindeki rolünü de belirler. Şamanik kıyafetlerin üzerinde yer alan semboller, ritüelin amacını gerçekleştirmek ve şamanın ruhani dünyadaki etkinliğini artırmak için kullanılır. Şamanlar, ritüeller sırasında doğa ruhlarıyla bağ kurarken, bu kıyafetler aracılığıyla kendilerini doğaüstü güçlere karşı korurlar ve onların gücünü topluma aktarırlar[260]. Şamanik kıyafetler, genellikle ritüel sırasında giyilen özel giysilerden oluşur. Bu giysiler, şamanın doğa ruhlarıyla iletişim kurmasını kolaylaştırmak ve ritüelin başarısını garanti altına almak amacıyla tasarlanmıştır. Örneğin bir şamanın giydiği kaftan, onun doğaüstü dünyayla olan bağını simgeler ve bu kaftanın üzerinde yer alan semboller, şamanın doğa ruhlarıyla olan ilişkisini güçlendirir. Bu semboller, genellikle hayvan figürleri, kozmolojik motifler ve doğa unsurlarını temsil eder[261]. Şamanlar, bu semboller aracılığıyla ritüel sırasında doğa ruhlarıyla kurdukları bağları güçlendirir ve bu bağlar, ritüelin amacını gerçekleştirmek için kritik bir rol oynar[262].

[256] Çoruhlu, 2014, s. 127; Arlı, 1984, s. 168.
[257] Çoruhlu, 2014, s. 127.
[258] Çoruhlu, 2002, s. 108.
[259] Çoruhlu, 2014, s. 127; Akgün, 2008, s. 172.
[260] Çoruhlu, 2014, s. 129.
[261] Çoruhlu, 2014, s. 129.
[262] Çoruhlu, 2002, s. 108.

Şamanik kıyafetlerin ritüel pratiklerdeki rolü üzerine yapılan araştırmalar, bu kıyafetlerin yalnızca birer giysi olmadığını, aynı zamanda şamanın ruhani gücünü artıran kutsal araçlar olduğunu göstermektedir. Şamanlar, ritüel sırasında giydikleri bu kıyafetlerle doğaüstü güçlerle olan bağlarını güçlendirir ve ritüelin başarısı için gerekli olan ruhani desteği sağlarlar[263]. Örneğin şamanların giydiği başlıklar, onların doğaüstü dünyayla olan bağlarını temsil eder ve bu başlıkların üzerindeki semboller, şamanın ritüel sırasında doğa ruhlarıyla kurduğu ilişkiyi pekiştirir. Bu semboller, aynı zamanda şamanın toplum içindeki statüsünü güçlendirir ve onun ruhani lider olarak kabul edilmesine katkıda bulunur[264].

Şamanik kıyafetler ve semboller üzerine yapılan diğer çalışmalar, bu kıyafetlerin farklı kültürlerde nasıl kullanıldığını ve zaman içinde nasıl evrildiğini incelemektedir. Örneğin Sibirya'daki şamanların kıyafetleri, sert iklim koşullarına uygun olarak tasarlanmış ve bu kıyafetler, şamanın doğa ruhlarıyla olan ilişkisini yansıtan sembollerle süslenmiştir. Bu semboller, genellikle hayvan figürleri ve doğa unsurlarını temsil eder ve şamanın doğaüstü dünyayla olan bağını güçlendirmek amacıyla kullanılır[265]. Sibirya şamanları, bu kıyafetler aracılığıyla doğa ruhlarının gücünü topluma aktarır ve bu güç, ritüelin başarısını garanti altına almak için kullanılır[266]. Diğer yandan, Orta Asya ve Anadolu'daki şamanlar, ritüel kıyafetlerinde daha çok kozmolojik semboller ve hayvan figürleri kullanarak, doğanın ruhani güçlerini temsil eden giysiler giymişlerdir. Bu kıyafetler, şamanın doğaüstü dünyayla olan bağını simgeler ve ritüelin başarısı için gerekli olan ruhani desteği sağlar. Orta Asya'da, şamanların giydiği kıyafetler, genellikle gök tanrı inancını ve doğa ruhlarını temsil eden sembollerle süslenmiştir. Bu semboller, şamanın ritüel sırasında doğa ruhlarıyla kurduğu bağları güçlendirir ve bu bağlar, ritüelin amacını gerçekleştirmek için kritik bir rol oynar[267].

Anadolu'da ise şamanik kıyafetler, eski Türk inanç sistemleriyle büyük benzerlikler gösterir. Bu kıyafetler, genellikle doğa ruhlarıyla olan bağı simgeleyen sembollerle süslenmiş olup şamanın ritüel sırasında bu ruhlarla olan iletişimini güçlendirir. Anadolu'da kullanılan bu kıyafetler, zamanla İslamiyet'le birleşerek yeni bir form kazanmış ve şamanların ritüel pratiklerinde önemli bir rol oynamaya devam etmiştir[268]. Bu kıyafetler,

[263] Çoruhlu, 2014, s. 129; Arlı, 1984, s. 178.
[264] Çoruhlu, 2014, s. 130.
[265] Çoruhlu, 2002, s. 109.
[266] Çoruhlu, 2014, s. 130.
[267] Çoruhlu, 2014, s. 132; Akgün, 2008, s. 173.
[268] Çoruhlu, 2014, s. 132; Akgün, 2008, s. 173.

şamanın doğa ruhlarıyla olan bağını temsil eder ve bu bağların ritüelin başarısı üzerindeki etkisini artırır[269].

Şamanik kıyafetlerin ve sembollerin ritüel pratiklerindeki rolü, Şamanizm'in toplumsal yapısında merkezî bir yer tutar. Bu kıyafetler, şamanın doğaüstü dünyayla olan bağını güçlendirir ve ritüelin başarısını garanti altına almak için kritik bir rol oynar. Şamanik semboller, genellikle doğa ruhlarını ve kozmolojik unsurları temsil eder ve bu semboller, şamanın ritüel sırasında doğaüstü güçlerle olan ilişkisini pekiştirir[270]. Bu semboller, aynı zamanda şamanın toplum içindeki statüsünü güçlendirir ve onun ruhani lider olarak kabul edilmesine katkıda bulunur[271].

Şamanik kıyafetler ve semboller üzerine yapılan araştırmalar, bu kıyafetlerin ve sembollerin toplumsal yapı üzerindeki etkisini anlamak açısından da büyük önem taşır. Şamanik kıyafetler, sadece birer giysi değil, aynı zamanda şamanın ruhani gücünü artıran kutsal araçlardır. Bu kıyafetler, şamanın doğaüstü dünyayla olan bağını güçlendirir ve ritüelin başarısı için gerekli olan ruhani desteği sağlar[272]. Ayrıca, şamanik kıyafetler, şamanın toplum içindeki statüsünü güçlendirir ve onun ruhani lider olarak kabul edilmesine katkıda bulunur[273].

Şamanik kıyafetler ve semboller, şamanın doğaüstü dünyayla olan ilişkisini temsil eden kritik unsurlar olarak büyük bir öneme sahiptir. Bu kıyafetler, ritüelin başarısını garanti altına almak ve şamanın doğa ruhlarıyla olan bağını güçlendirmek için kullanılır. Şamanik kıyafetlerin ve sembollerin ritüel pratiklerindeki rolü, Şamanizm'in toplumsal yapısında merkezi bir yer tutar ve bu kıyafetler, şamanın ruhani gücünü artıran kutsal araçlar olarak kabul edilir[274]. Bu nedenle, şamanik kıyafetler ve semboller üzerine yapılan çalışmalar, Şamanizm'in anlaşılmasında ve bu inanç sisteminin toplumsal yapı üzerindeki etkilerinin incelenmesinde kritik bir rol oynar[275].

[269] Çoruhlu, 2002, s. 111.
[270] Çoruhlu, 2014, s. 132.
[271] Çoruhlu, 2014, s. 134; Arlı, 1984, s. 178.
[272] Çoruhlu, 2014, s. 134.
[273] Çoruhlu, 2014, s. 136.
[274] Çoruhlu, 2014, s. 136; Arlı, 1984, s. 178.
[275] Çoruhlu, 2014, s. 137.

2.9. Şamanizm'in Kültürel ve Coğrafi Yansımaları

Şamanizm'in kültürel ve coğrafi yansımaları üzerine yapılan çalışmalar, bu inanç sisteminin farklı coğrafyalarda nasıl evrildiğini ve yerel kültürlerle nasıl etkileşim içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Şamanizm, Orta Asya'dan Amerika'ya, Kuzey Avrupa'dan Sibirya'ya kadar geniş bir coğrafyada varlık göstermiştir[276]. Her coğrafyada, Şamanizm, yerel kültürel unsurlarla birleşmiş ve bu süreçte farklı ritüel pratikler ve inanç sistemleri gelişmiştir[277]. Orta Asya'da Şamanizm, gök tanrı inancı ve doğa ruhlarıyla kurulan derin bağlar üzerinden şekillenirken, Amerika'nın yerli halkları arasında doğanın enerjileri ve ruhlarıyla kurulan ilişkiler daha ön planda olmuştur[278].

Şamanizm'in Anadolu coğrafyasındaki yansımaları ise özellikle İslamiyet öncesi Türk inançlarıyla olan bağlantılarıyla dikkat çeker. Anadolu'da yapılan şamanik ritüeller, eski Türk inanç sistemleriyle büyük benzerlikler gösterir ve bu ritüeller, zamanla İslamiyet'le birleşerek yeni bir form kazanmıştır[279]. Ayrıca, Şamanizm'in bu coğrafyada müzik, sanat ve mimari gibi kültürel unsurlar üzerinde de derin bir etkisi olduğu görülmektedir[280]. Şamanizm'in farklı coğrafyalardaki etkileri, sadece ritüel pratiklerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda toplumların kültürel kimliklerini de şekillendirmiştir. Bu inanç sistemi, toplulukların doğa ile olan ilişkilerini derinleştirmiş ve onların sosyal yapısını güçlendirmiştir[281]. Şamanizm'in kültürel yansımaları üzerine yapılan çalışmalar, bu inanç sisteminin farklı coğrafyalarda nasıl adapte olduğunu ve yerel kültürlerle nasıl bütünleştiğini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır[282].

Şamanizm'in geniş coğrafi yayılımı ve kültürel etkileri, bu inanç sisteminin evrensel bir yapı taşı olduğunu ve farklı toplumlar arasında köprüler kurduğunu göstermektedir. Şamanizm, doğaüstü güçlerle kurulan iletişim ve bu güçlerin toplumların yararına kullanılması üzerine kurulu bir sistem olarak, farklı kültürler arasında ortak bir anlayış geliştirilmesine de katkıda bulunmuştur[283]. Bu nedenle, Şamanizm'in kültürel ve coğrafi yansımaları üzerine yapılan çalışmalar, bu inanç sisteminin evrensel niteliğini ve toplumsal

[276] Handelsman, 2000, s. 99; Arce, 2006, s. 173.
[277] Çoruhlu, 2002, s. 115.
[278] Masucci, 2008, s. 495; Stothert, 2010, s. 64.
[279] Çoruhlu, 2014, s. 137; Akgün, 2008, s. 179.
[280] Esin, 2004, s. 84.
[281] Çoruhlu, 2002, s. 118.
[282] Arce, 2006, s. 173.
[283] Çoruhlu, 2014, s. 141.

yapı üzerindeki derin etkilerini ortaya koymaktadır[284]. Şamanizm'in kültürel ve coğrafi yansımaları, bu inanç sisteminin farklı bölgelerde nasıl evrildiği, yerel kültürlerle nasıl etkileşimde bulunduğu ve bu süreçlerin toplumsal yapılar üzerindeki etkileri açısından derinlemesine incelenmiştir. "Herhangi bir anda herhangi bir toplumun kültürünün, kendisinin bir sistem, tutarlı bir bütün olmaktan çok, geçmiş ideolojik sistemlerin enkazı veya "çöküşü" gibi olduğunu iddia ederek kasıtlı olarak yanlış okuyabiliriz. Bu her zaman doğru olsa da Sosyalist Sovyetler Cumhuriyetler Birliği (SSCB) sonrası ülkelerin küçük halkları için geçerlidir. Bu "geçmiş ideolojik sistem" öncelikle SSCB'de egemen olan komünist ideolojidir, ama aynı zamanda, birçok durumda, eski ideoloji tarafından planlı bir şekilde harap edilen "mi-nority gruplarının" etnik kültürüdür. Bu gruplar için, Turner'ın Rosen-bergí'nin akıl yürütmesinin bir sonucu olarak söylediği şey de doğrudur: "insan sosyal grupları, geleceğe açıklıklarını, iyi yaşamın ne olabileceğine dair metaforlarının çeşitliliğinde ve paradigmalarının rekabetinde bulma eğilimindedir. Düzen varsa, bu nadiren önceden belirlenmiştir (gerçi geçici olarak süngüler bazı siyasi şemaların temelini oluşturabilir) her biri ikna edici bir paradigmaya (idem) dayanan, çatışan veya aynı fikirde olan irade ve zekaların sonucu olarak elde edilir. Anthony Giddens, geleneksellikten kurtulma sorununu tartışırken, "yaşayan bir müze" veya "kalıntılar" olarak tasvir edilebilecek çok benzer bir "lit-tle traditionsí" imgesi verir[285]. Etnik grupların geleneklerinin "yeniden icat edilmesi" gerekmese bile, kendi terimleriyle söylemsel olarak ifade edilmeleri ve savunulmaları gerekir. Başka bir deyişle, geleneklerin "reflexiveí" hâline gelmesi gerekir. Özünde bu anlayış, kökleri Avrupa'nın Orta çağ sonlarında yaşadığı tarihi gelişmelerde ve Rönesans felsefecilerinin Devlet egemenliğini teorik açıdan olgunlaştırmalarında yatan, Avrupa Aydınlanması düşünürlerinin açık ve kesin ifadesine kavuşturduğu, nihai zaferini Fransız Devrimi ile onun Avrupa ve dünya genelindeki karşı konulamaz yayılışıyla kazanan ulus-devlet ideolojisini temel almaktadır[286].

Şamanizm, geniş bir coğrafyada varlık gösterdiğinden, her bölge bu inancı kendi kültürel ve çevresel bağlamına göre şekillendirmiş ve zenginleştirmiştir. Bu nedenle Şamanizm'in evrensel özellikleri bulunmasına rağmen, her bölgenin kendine özgü şamanik uygulamaları ve ritüelleri gelişmiştir[287]. Orta Asya, Şamanizm'in en köklü ve derin bağlara sahip olduğu bölgelerden biridir. Bu bölgede Şamanizm, gök tanrı inancı ve doğa ruhlarıyla

[284] Esin, 2004, s. 84; Frantz, 1941, s. 65.
[285] Beck vd 1994, s. 102.
[286] Zekiyan, 2015, s. 255.
[287] Handelsman, 2000, s. 105; Arce, 2006, s. 186.

olan ilişkiler üzerinden şekillendirilmiştir. Orta Asya'nın bozkır kültürü, Şamanizm'in gelişiminde belirleyici bir rol oynamıştır. Göçebe yaşam tarzı, şamanların doğa ile olan derin bağlarını güçlendirmiş ve bu bağlar ritüel pratiklerin temelini oluşturmuştur. Şamanlar, doğanın ruhlarıyla iletişim kurarak topluluklarının refahını sağlamak için çeşitli ritüeller gerçekleştirmiştir[288]. Orta Asya'daki Şamanizm, ayrıca bölgedeki diğer inanç sistemleriyle de etkileşimde bulunmuştur. Özellikle İslam'ın bu bölgeye yayılmasıyla birlikte, Şamanizm bazı unsurlarını İslami inançlarla harmanlamış ve bu süreçte yeni bir form kazanmıştır. Şamanların ritüellerinde kullanılan dualar ve semboller, İslami unsurlarla birleşerek hem eski Türk inançlarının hem de İslam'ın bir arada yaşadığı bir inanç sistemi oluşturmuştur[289]. Bu durum, Orta Asya'da Şamanizm'in nasıl adapte olduğunu ve yerel kültürel unsurlarla nasıl birleştirildiğini göstermektedir.

Sibirya, Şamanizm'in en güçlü ve canlı olarak sürdürüldüğü bölgelerden biri olarak kabul edilir. Sibirya'nın sert iklim koşulları, şamanların doğa ruhlarıyla olan bağlarını güçlendirmiş ve bu bağlar, ritüel pratiklerin merkezinde yer almıştır. Sibirya'daki Şamanlar, doğa ruhlarıyla iletişim kurarak topluluklarının fiziksel ve ruhani sağlığını koruma görevini üstlenmiştir. Bu bölgedeki şamanik ritüeller, genellikle hayvan ruhları ve doğa unsurları üzerine odaklanmıştır[290]. Sibirya'daki Şamanizm'in bir diğer önemli yönü, bu inanç sisteminin toplumsal yapının korunmasında oynadığı roldür. Şamanlar, ritüel pratikler aracılığıyla topluluklarının sosyal düzenini korumuş ve bu düzenin sürekliliğini sağlamıştır. Sibirya şamanları, doğa ruhlarıyla olan bağlarını kullanarak, topluluklarının refahını ve güvenliğini sağlamaya çalışmıştır[291]. Sibirya'daki Şamanizm'in bu yönü, bu inanç sisteminin toplumsal yapı üzerindeki derin etkisini ortaya koymaktadır. Kuzey Avrupa'da, özellikle İskandinavya'da, Şamanizm Hristiyanlık öncesi dönemde önemli bir yer tutmuş ve bu bölgenin mitolojisi üzerinde büyük bir etki bırakmıştır. İskandinav mitolojisinde yer alan bazı unsurların Şamanizm'le paralellikler taşıdığı görülmektedir. Örneğin İskandinav mitolojisindeki Odin figürü, şamanların doğa ruhlarıyla olan ilişkisini yansıtan bir karakter olarak kabul edilir. Bu bağlamda, Şamanizm'in Kuzey Avrupa'daki yansımaları, bu bölgenin kültürel yapısının ve inanç sistemlerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Odin

[288] Çoruhlu, 2002, s. 120; Akgün, 2008, s. 185.
[289] Çoruhlu, 2014, s. 141; Akgün, 2008, s. 185.
[290] Çoruhlu, 2002, s. 120; Akgün, 2008, s. 185.
[291] Esin, 2004, s. 87.

inancı belirli bağlamlarda her şeyi kapsayan Viking inancı kabul edilmiştir. Büyük pagan tapığanında da yer alır[292].

Şamanizm'in Amerika kıtasındaki yansımaları, özellikle yerli halklar arasında önemli bir yer tutar. Amerika'nın farklı bölgelerinde yaşayan yerli halklar, doğanın enerjileri ve ruhlarıyla derin bir bağ kurmuş ve bu bağlar, şamanik ritüellerin merkezinde yer almıştır. Özellikle Amazon bölgesinde, şamanik inançlar doğanın iyileştirici güçlerine erişim sağlamayı ve bu güçleri topluluklarının yararına kullanmayı amaçlamıştır. Amazon şamanları, bitkisel ilaçlar ve diğer doğal unsurları kullanarak, doğanın ruhani enerjilerini yönlendirmiştir[293].

Amerika'da Şamanizm'in bir diğer önemli yönü, bu inanç sisteminin sosyal yapı üzerindeki etkisidir. Yerli halklar arasında şamanlar hem ruhani liderler hem de toplumsal düzenin koruyucuları olarak kabul edilmiştir. Şamanik ritüeller, topluluğun sosyal yapısını pekiştirmiş ve bu yapının sürekliliğini sağlamıştır. Şamanlar, ritüel pratikleri aracılığıyla topluluğun sağlığını korumuş, sosyal düzeni sağlamış ve topluluğun kültürel değerlerini nesilden nesile aktarmıştır[294]. Amerika'da Şamanizm'in bir diğer dikkat çekici yönü, bu inanç sisteminin zamanla Hristiyanlık gibi diğer dinlerle etkileşimde bulunmasıdır. Yerli halklar, Hristiyanlıkla tanıştıktan sonra bazı şamanik unsurları Hristiyan inançlarıyla harmanlamış ve bu süreçte yeni bir inanç sistemi geliştirmiştir. Bu durum, Şamanizm'in farklı inanç sistemleriyle nasıl bir arada var olabileceğini ve bu süreçte nasıl evrildiğini göstermektedir[295]. Anadolu coğrafyası, Şamanizm'in İslamiyet öncesi Türk inançlarıyla olan bağlantılarıyla dikkat çeker. Anadolu'da yapılan şamanik ritüeller, eski Türk inanç sistemleriyle büyük benzerlikler gösterir ve bu ritüeller, zamanla İslamiyet'le birleşerek yeni bir form kazanmıştır. Bu bölgedeki şamanik ritüeller, genellikle doğa ruhları ve kozmolojik unsurlar üzerine odaklanmıştır. Anadolu'da şamanlar, doğanın ruhani güçleriyle iletişim kurarak, topluluklarının refahını ve güvenliğini sağlamak için çeşitli ritüeller gerçekleştirmiştir[296]. Anadolu'da Şamanizm'in bir diğer önemli etkisi, bu inanç sisteminin müzik, sanat ve mimari gibi kültürel unsurlar üzerindeki yansımalarıdır. Şamanik ritüellerde kullanılan müzik, dans ve diğer sanatsal ifadeler, Anadolu'nun kültürel mirasında derin izler

[292] Brink ve Price, 2012, s. 212.
[293] Arce, 2006, s. 186; Masucci, 2008, s. 495.
[294] Arce, 2006, s. 189; Stothert, 2010, s. 64.
[295] Handelsman, 2000, s. 107; Masucci, 2008, s. 495.
[296] Çoruhlu, 2014, s. 141; Akgün, 2008, s. 189.

bırakmıştır. Bu ritüeller, topluluğun kültürel kimliğini pekiştirmiş ve bu kimliğin nesilden nesile aktarılmasında önemli bir rol oynamıştır[297].

Şamanizm'in Anadolu'daki etkileri, sadece ritüel pratiklerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda bu bölgenin sosyal yapısında da derin izler bırakmıştır. Şamanik inançlar, topluluğun sosyal yapısını güçlendirmiş ve bu yapının sürekliliğini sağlamıştır. Dramada da bu sosyal yapıda önemli rol oynamıştır. Olması gereken arasında rol oynama, doğaçlama ve fiziksel aktivite vardır. Bu üç unsurun yer aldığı durumlarda dramatik bir eylemin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Kökeni Sibirya ve Orta Asya olan Şaman geleneğini yakından incelendiğimizde dramayla örtüşen pek çok unsuru görebiliriz. Bunlardan rol oynama; bir karakterin duygu, düşünce, istek ve beklentilerinin canlandırılmasıdır[298]. İnsan doğasında da tiyatro sanatının olmazsa olmazı olan taklit vardır. İnsan taklit eder, "gibi ya da gibiymiş gibi" yapar. Bunu sanatsal kaygı gütmeden, günlük yaşam içinde doğaçlama biçiminde gerçekleştirir. Taklit ile öğrendiği pekişir ve yine bu yolla tiyatro sanatının oluşumu sağlanır. Taklit ve canlandırma dramanın kendine özgü yapısını belirlerken, gelişime açık yanına da sahip çıkar[299]. "Bir olayı taklitle canlandırma olayına Şamanların büyüsel törenlerinde de rastlanmaktadır"[300]. "Bu ayinlerde Şaman taklidin yanı sıra jest ve mimiklerini de sergiler"[301].

Ritüelin başlangıcında Şaman, hayvan dostlarının güçlerini basit biçimde canlandırmaz, aksine o hayvanın kılığına girerek, onun bedeninde ve bilgisinde onu yeniden dünyaya getirir[302]. Hayvana karakter kazandıran Şaman onun rolüne girer. Rol oynama esnasında kendinden geçer, istediği karakteri ya da varlığı tüm benliğinde hissederek canlandırır. Oyunun felsefesinde, Şaman'ın öteki dünyanın varlıklarına benzemesi ve kendini bir tiyatro aktörü gibi role sokması durur. Şaman'ın kuş donuna girmesi, ayıya dönüşmesi aslında rol üstlenmekten başka bir şey değildir. Şaman, özgü bir düşünce ve dramatiklikle ona yüklenen oyunculuk görevini yerine getirmiş olur. Aksi takdirde Şaman öteki âleme giremez[303].

[297] Esin, 2004, s. 87.
[298] Genç, 2003, s. 203.
[299] Uzgören, 2005, s. 22.
[300] Asutay, 2003, s. 8.
[301] Zonrnıckaja, 2002, s. 187.
[302] Jacobson, 2006, s. 104.
[303] Bayat, 2006, s. 222.

Şamanlar, ritüel pratikleri aracılığıyla topluluğun ruhani sağlığını korumuş, sosyal düzeni sağlamış ve topluluğun kültürel değerlerini nesilden nesile aktarmıştır[304]. Şamanizm'in kültürel ve coğrafi yansımaları üzerine yapılan çalışmalar, bu inanç sisteminin farklı coğrafyalarda nasıl adapte olduğunu ve yerel kültürlerle nasıl bütünleştiğini anlamak açısından büyük önem taşır. Örneğin Şamanizm'in Afrika'daki yansımaları, bu bölgedeki yerel inanç sistemleriyle nasıl bir etkileşim içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Afrika'da, şamanik inançlar genellikle atalara tapınma ve doğanın ruhlarıyla iletişim kurma üzerine odaklanmıştır. Bu ritüeller, topluluğun sosyal yapısını güçlendirmiş ve bu yapının sürekliliğini sağlamıştır[305]. Şamanizm'in kültürel ve coğrafi yansımaları, aynı zamanda bu inanç sisteminin evrensel bir yapı taşı olduğunu ve farklı toplumlar arasında köprüler kurduğunu göstermektedir. Şamanizm, doğaüstü güçlerle kurulan iletişim ve bu güçlerin toplumların yararına kullanılması üzerine kurulu bir sistem olarak, farklı kültürler arasında ortak bir anlayış geliştirilmesine de katkıda bulunmuştur. Bu durum, Şamanizm'in evrensel niteliğini ve toplumsal yapı üzerindeki derin etkilerini açıkça ortaya koymaktadır[306]. Şamanizm'in geniş coğrafi yayılımı ve kültürel etkileri, bu inanç sisteminin toplulukların kimlik oluşumunda nasıl bir rol oynadığını da ortaya koymaktadır. Şamanizm, toplulukların doğa ile olan ilişkilerini derinleştirmiş ve bu ilişkiler, toplumsal yapının korunmasında merkezi bir rol oynamıştır. Örneğin Güney Amerika'daki yerli halklar, şamanik ritüeller aracılığıyla doğanın enerjilerini yönlendirmiş ve bu enerjiler, topluluklarının refahını sağlamak için kullanılmıştır[307]. Şamanizm'in bu tür yansımaları, bu inanç sisteminin toplulukların kültürel kimliğinin korunmasında ve nesilden nesile aktarılmasında oynadığı kritik rolü vurgular. Şamanik ritüeller, sadece birer dini pratik olarak değil, aynı zamanda topluluğun kültürel kimliğinin ve sosyal yapısının bir parçası olarak da kabul edilir. Bu ritüeller, topluluğun ortak hafızasını korur ve bu hafızanın sürekliliğini sağlar. Şamanizm'in kültürel ve coğrafi yansımaları, bu inanç sisteminin evrensel niteliğini ve toplumsal yapı üzerindeki derin etkilerini anlamak açısından büyük önem taşır. Şamanizm, farklı coğrafyalarda ve kültürel bağlamlarda farklı resimlerde evrilmiş, ancak temel ilkelerini koruyarak toplumsal yapı üzerinde derin bir etki yaratmıştır. Bu durum, Şamanizm'in evrensel bir yapı taşı olduğunu ve farklı toplumlar arasında ortak bir anlayış geliştirilmesine katkıda bulunduğunu göstermektedir[308]. Şamanizm'in geniş coğrafi yayılımı ve kültürel

[304] Çoruhlu, 2002, s. 132; Akgün, 2008, s. 190.
[305] Arce, 2006, s. 186; Masucci, 2008, s. 495.
[306] Çoruhlu, 2014, s. 142.
[307] Masucci, 2008, s. 496; Stothert, 2010, s. 66.
[308] Çoruhlu, 2014, s. 142.

etkileri, bu inanç sisteminin toplulukların kimlik oluşumunda ve sosyal yapının korunmasında oynadığı kritik rolü açıkça ortaya koymaktadır[309].

[309] Esin, 2004, s. 87.

3. ŞAMAN OBJELERİ

Şamanizm, kökeni çok eski çağlara dayanan ve doğa ile insan arasındaki derin bağlantıyı vurgulayan bir inanç sistemidir. Şamanlar, ruhlarla iletişim kurabilen, hastalıkları iyileştiren ve toplumlarına manevi rehberlik yapan kişilerdir. Bu süreçte çeşitli objeler kullanılır ve bu objeler, şamanın ritüellerini icra etmesinde kritik bir rol oynar. Şaman objeleri, yalnızca fiziksel nesneler değil, aynı zamanda mistik ve ruhsal güçlerin sembolleridir. Ritüellerde kullanılan her obje, belirli bir anlam taşır ve şamanın ruhsal yolculuğunda önemli bir araç görevi görür. Şaman objelerini kategorilere ayırarak incelediğimizde, her birinin özel bir işlevi olduğu görülmektedir. Şamanla bağlantılı tüm nesneler, onunla ve doğaüstü güçlerle temasları deneniyle kutsaldır. Aynı zamanda psişik güçlere de sahiptirler. İbraniler benzer şekilde Tanrı'nın meskeni olan Sina Dağı'nı o kadar kutsal sayarlardı ki herhangi birinin oraya girmesi ölümcül olarak adlandırılır. Aynı metinde Tanrı şöyle der: "Yüzümü göremezsin çünkü kimse beni görmeyecek ve yaşamayacak ama sen beni göreceksin." Kutsallık kavramının başlangıçta büyücülükle ilgilidir. Kutsal olmayanla kutsallık arasında bağlantı vardır[310]. Bir Şaman'ın açıklamasına göre disk üzerinde betimlenen koşumlu lider köpek ve diğer köpekler büyük ziyafet sonrası bebek ruhlarını öbür dünyaya götürürler. Şamanlar aynayı ruhun gölgesi olarak görmüştür. Şamanların kemerlerinde asılı duran ve atları temsil eden asılı demir aynalar vardır[311].

3.1. Şaman Giysileri ve Aksesuarları

Şaman giysileri, yalnızca bir kıyafet değil, aynı zamanda şamanın ruhsal kimliğini ve ritüellerde üstlendiği rolü belirleyen önemli sembollerle dolu özel bir donanımdır. Şaman, fiziksel ve ruhsal dünyalar arasında bir köprü işlevi gördüğünden, giydiği kıyafetler de bu geçişi yansıtacak şekilde tasarlanır. Kullandığı giysiler, ona kutsal bir görünüm kazandırırken, aynı zamanda ruhsal rehberleriyle olan bağını güçlendirir ve mistik yolculuklarını destekler. Bu nedenle, şaman giysileri ve aksesuarları rastgele seçilmiş parçalar değil, her biri derin anlamlar taşıyan ve özel olarak hazırlanan kutsal objelerdir[312].

[310] Ringgren, 1948, s. 23.
[311] Sarközi, 1984, s. 329.
[312] Britannica. 2025, s.287

Şamanların giydiği kaftanlar, cübbeler ve gömlekler, genellikle doğadan ilham alınarak tasarlanır. Bu giysiler, çoğunlukla hayvan motifleri, tüyler, kemikler ve özel işleme teknikleriyle süslenir. Şamanın taşıdığı her sembol, onun ruhsal rehberlerini ve doğayla kurduğu bağları simgeler. Örneğin kartal tüyleri, gökyüzüyle bağlantıyı ve yüksek bilinci temsil ederken, kurt dişleri güç, cesaret ve liderlik anlamına gelir. Bazı şaman giysilerinde metal plakalar veya çıngıraklı objeler bulunur, bunlar ritüeller sırasında ses çıkararak ruhsal varlıkları çağırmaya yardımcı olur. Ritmik sesler, trans hâline geçmeyi kolaylaştırır ve şamanın bilinç seviyesini değiştirerek ruhlar dünyasına geçişini hızlandırır. Kuşlara benzeyebilmek için de törenlerde, daima kılığına bürünmeye çalıştıkları hayvanların, genellikle de kuşların taklitlerini içeren oyunlar ortaya koymak istemişlerdir. Yardımcı ruh, şamanın gök katlarına çıkabilmesinde, yer altına inebilmesinde, kötü ruhlarla mücadele etmesinde etkilidir[313].

Şaman giysileri ve aksesuarları, yalnızca estetik veya dekoratif amaçlarla kullanılan objeler değildir. Her detayın bir anlamı ve bir işlevi vardır. Şaman, bu giysileri giydiğinde, yalnızca bir ritüele katılan biri olmaktan çıkar ve tamamen farklı bir varoluş seviyesine geçer. Ritüeller sırasında giysilerin hareketleri, kullanılan aksesuarların çıkardığı sesler ve sembollerin enerjisi, şamanın ruhsal yolculuğunu derinleştiren unsurlar hâline gelir. Bu nedenle, bir şamanın ritüel giysilerini seçmesi ve hazırlaması uzun bir süreç gerektirir; her parça özel olarak hazırlanır ve ritüellerle kutsanarak şamanın enerjisiyle bütünleşir. Türk Şaman giysilerinin önemli özelliklerinden biri kadın ve erkek Şamanlarının elbiseleri arasında üzerlerindeki süs unsurları dışında fazlaca fark olmamasıdır. Bu süs unsurları bazen saç örüğü, bazen ise boncuk gerdanlık ya da kızlara özgü başlıklardır. Türk Şaman'ında genel olarak bulunması gereken giysiler vardır[314].

Başlıklar da şaman giysilerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu başlıklar, genellikle tüyler, boynuzlar veya sembollerle süslenmiş olup şamanın kutsal varlıklarla iletişim kurmasını sağlayan özel aksesuarlar arasında yer alır. Şaman, başlığını giydiğinde yalnızca bir insan değil, aynı zamanda doğanın bir temsilcisi, bir köprü ve bir bilge kişi hâline gelir. Bazı şaman topluluklarında, başlıklar belirli hayvan ruhlarını çağırmak için kullanılır. Örneğin geyik boynuzlarıyla süslenmiş bir başlık, doğadaki dengeyi ve bereketi simgelerken, baykuş tüyleri içeren bir başlık, şamanın sezgilerini güçlendirdiğine inanılan bir obje hâline gelir.

[313] Zonrnickaja, 2002, s. 190.
[314] Drury, 1996, s. 36.

Bütün ayrıntıları ile Şaman'ın hizmetinde bulunduğu ruhların verdiği talimatla eş, dost ve akrabaların desteği ile kadın tarafından dikilirler. Şaman'ın kendi ailesine mensup kadınlar ve komşu kadınlar yardım eder. Genellikle bu sorumluluğu tecrübeli (us kiji) kadın üzerine alır ve başkalarına rehberlik eder. Giysinin her parçası önce ayrı ayrı hazırlandıktan sonra birleştirilir. Şaman giysisinin hazırlanmasında kullanılan malzemeler son derece önemlidir[315].

Giysilerin yanı sıra, şamanların taktığı kemerler, bilezikler, kolyeler ve diğer takılar da ritüellerin ayrılmaz bir parçasıdır (Resim 18). Kemerler, genellikle metal objelerle süslenmiş olup şamanın enerjisini dengelemesine ve ritüel sırasında ruhani gücünü artırmasına yardımcı olur. Şamanlar, bu kemerlere küçük çanlar veya tılsımlar ekleyerek, ritüel esnasında belirli sesler çıkarmasını sağlarlar. Bu sesler, ruhlarla olan bağlantıyı güçlendirdiği gibi kötü ruhları uzaklaştırmak amacıyla da kullanılır. Takılar ise çoğunlukla şamanın kişisel koruyucularıdır. Özel taşlardan veya hayvan kemiklerinden yapılan bu aksesuarlar, kişinin ruhsal enerjisini korur ve ona güç verir[316].

3.2. Şaman Davulu ve Müzik Aletleri

Şamanizm'de ses, ruhsal dünyaya açılan kapılardan biri olarak kabul edilir. Ritmik sesler, trans hâline geçmeyi kolaylaştırır, bilinç seviyesini değiştirir ve şamanın farklı boyutlara yolculuk etmesine olanak tanır. Bu yolculukların en önemli araçlarından biri şaman davuludur. Şaman davulu, yalnızca bir müzik aleti değil, aynı zamanda ruhlarla iletişime geçmeyi sağlayan güçlü bir ritüel aracıdır. Şaman, davulunu çaldığında, yalnızca fiziksel dünyada değil, ruhsal dünyada da yankılanan bir ritim oluşturur. Davulun sesi, ruhlara çağrıdır ve onların varlığını hissettiren bir titreşim yayar[317].

Şaman davulları genellikle ahşap bir çerçeve üzerine gerilmiş hayvan derisinden yapılır. Derinin seçimi rastgele değildir; her hayvanın ruhsal bir enerjisi olduğuna inanılır ve davulun sesi, kullanılan deriye göre farklı bir titreşim yaratır. Örneğin geyik derisinden yapılan bir davul, doğanın ruhuyla daha derin bir bağ kurmayı sağlarken, at derisinden yapılan bir davul, hareket ve dinamizmi temsil eder. Şamanlar, davullarını ritüel öncesinde

[315] İnan, 1998, s. 438.
[316] Hoppál, 2007, s.270.
[317] Drake, 2012, s.98.

belirli tütsülerle arındırır, üzerine semboller çizer ve bazen ruhsal rehberlerinin isimlerini bu davullara kazır. Çünkü davul, sadece bir enstrüman değil, aynı zamanda şamanın ruhsal yolculuğunun bir parçasıdır. Davul çalmak, şaman için yalnızca bir müzik pratiği değil, ruhsal dünyayla kurulan bir diyalogdur. Ritmik vuruşlar, ruhsal enerji akışını yönlendirir ve şamanın transa geçmesine yardımcı olur. Bazı kültürlerde, davulun sesi bir atın ayak seslerine benzetilir ve bu sesin, şamanı ruhsal dünyalara taşıyan bir binek görevi gördüğüne inanılır. Davulun temposu arttıkça, şamanın bilinci farklı bir düzeye yükselir ve ruhsal rehberleriyle iletişime geçebilir. Bu nedenle, davul çalma ritmi, ritüelin amacına göre değişir; bazen sakin ve düzenli vuruşlar meditasyon ve içsel yolculuk için kullanılırken, bazen hızlanan ve yoğunlaşan ritimler ruhsal varlıkları çağırmak veya kötü enerjileri uzaklaştırmak için kullanılır. İnsan yaşamının her döneminde rahatlatıcı bir gücü olduğuna inanılan müzik ve dansın, ruh ve beden sağlığında önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu nedenle, yüzyıllar boyunca çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılmışlardır[318].

Kostüm ve üzerinde tasvir edilen her figür, şamanik inançlar ve figürlerle ilgilidir. Örneğin en önemli nesne şaman davuludur. Davul evreni simgeler, Güney Asya'dan yayıldığına inanılır. Görüşe göre Tibet Budizm'ine ait davul Sibirya, Çukçi ve Eskimo davullarının şeklini etkiledi. Tibet Bön rahiplerinin kıyafeti ve davulu ile Sibirya şamanlarının kartal tüyleri şeritli bir miğfer ve çeşitli silahlar gibi benzerlikler de fark edildi. Ancak Koppers, prototipin Tibet kökenli olduğunu düşünmez. Bunun yerine, şeklinin Hindistan'ın arkaik halkları olan Santal, Bhil ve Baigaların kullandığı pirinç savurma sepetlerine benzediği kanısındadır[319].

Davulun yanı sıra, şamanların kullandığı başka müzik aletleri de vardır. Bunlardan biri de çıngıraklardır. Çıngıraklar, genellikle metal veya hayvan kemiklerinden yapılır ve üzerlerine tılsımlı semboller kazınır. Çıngırak sesleri, kötü ruhları uzaklaştırmak ve ritüel alanını temizlemek için kullanılır. Aynı zamanda, bu seslerin ruhlara rehberlik ettiği ve ritüelin enerjisini yükselttiği düşünülür. Şamanlar, çıngırakları yalnızca çalmakla kalmaz, bazen bedenlerine bağlayarak dans ederler ve hareket ettikçe çıkan seslerin enerjiyi yükselttiğine inanırlar. Bunun yanında, bazı şamanik geleneklerde flütler ve ağız kopuzları da kullanılır. Flütler, daha yumuşak ve melodik sesler çıkararak şamanın ruhsal dünyayla nazik bir bağlantı kurmasına yardımcı olur. Ağız kopuzları ise metal veya ahşap

[318] Genç, 2006, s. 699.
[319] Eliade, 1999, s. 23.

malzemelerden yapılır ve titreşim yoluyla ruhsal farkındalığı artırır. Bu tür enstrümanlar, genellikle şamanın kişisel meditasyonları sırasında veya bireysel ruhsal yolculuklarında kullanılır. Toplumun sosyal ihtiyaçlarını müzik aracılığı ile çözmeğe çalışırlarken müziğe de yön vermişlerdir. Bu Şamanlıkla ilgili ayinlerde çalgı olarak kopuz ve davul kullanılmıştır. Şaman dansının ana ritmini davul sesleri oluşturmaktadır. Davulun, müzik aleti olmanın yanı sıra insan ile Tanrı arasında iletişimi sağlayan bir araç olduğuna inanılmıştır[320] (Resim 19).

Müzik, şaman ritüellerinin temel taşlarından biridir. Kullanılan enstrümanlar yalnızca birer ses kaynağı değil, aynı zamanda ruhsal dünyaya açılan birer anahtardır. Şaman, müziğin ritmiyle bilincini yönlendirir, ruhsal rehberleriyle bağlantı kurar ve topluluğuna şifa enerjisini aktarır. Şaman davulu ve diğer müzik aletleri, yalnızca ses çıkaran nesneler değil, aynı zamanda ruhsal titreşimleri taşıyan kutsal araçlardır. Bu nedenle, her ritüel öncesinde özenle hazırlanır, arındırılır ve ruhsal dünyaya saygıyla sunulur. Şamanlar için müzik, evrenin dili gibidir. Davulun vuruşları, kalbin atışlarıyla birleşir; flütün sesi, rüzgârın melodisi olur; çıngırakların tınısı, ruhların fısıltılarını taşır. Bu enstrümanlar, yalnızca ritüelin bir parçası olmakla kalmaz, aynı zamanda şamanın ruhsal kimliğini tamamlayan unsurlardır. Bir şaman davulunu çaldığında, sesi yalnızca duyulmaz, hissedilir; bilinç seviyesini değiştirir ve ritüelin gücünü artırır[321].

3.3. Tılsımlar, Totemler ve Amuletler

Şamanizm'de, nesneler yalnızca fiziksel varlıklar olarak değil, aynı zamanda ruhsal enerjiyi taşıyan araçlar olarak görülür. Tılsımlar, totemler ve amuletler de bu inancın bir parçasıdır ve her biri belirli enerjileri barındıran, şamanın ruhsal yolculuklarında ona eşlik eden özel objelerdir. Şamanlar, bu nesneleri koruma, rehberlik ve güç kazanma amacıyla kullanırlar. Ritüeller sırasında ya da günlük yaşamda taşınan bu objeler hem bireyin ruhsal gücünü destekler hem de kötü enerjilere karşı bir kalkan oluşturur. 1. Ruhlarla temas kurar. 2. Hastaları iyileştirir. 3. Ölen adamın ruhunu öteki dünyaya götürür. 4. Kısırlığı tedavi eder. 5. Avın bol olmasını sağlar. 6. Fal bakarak gelecekten haber verir. 7. Evi kötü ruhlardan temizler. 8. Kurban sunmak gibi bazı dinsel törenleri, bunların başında Bay Ülgen'e ve Erlik

[320] İnan, 2020b, s. 442-444; Burbar, 2020, s. 35; Özalp, 2000, s. 43.
[321] Drake, 2012, s. 111.

Han'a sunulan kurbanlar gelir, icra eder. 9. Sığırlara ve atlara zarar veren ruhları uzaklaştırır[322].

Tılsımlar, doğanın enerjisini içinde barındıran kutsal objelerdir. Çoğunlukla taşlar, kemikler veya özel ağaçlardan yapılır ve üzerlerine kutsal semboller işlenir. Her tılsım, sahibinin niyetine göre hazırlanır ve belirli bir ruhsal amaca hizmet eder. Örneğin şifacı şamanlar, iyileştirme gücü taşıdığına inanılan bitkisel motifler içeren tılsımlar taşırken, savaşçı şamanlar, güç ve cesaret veren hayvan figürlerini kullanabilir. Tılsımların en önemli özelliklerinden biri, kişinin enerjisini dengelemesi ve ruhsal yolculuklarda ona koruma sağlamasıdır. Bu yüzden, her tılsım bir şamanın kişisel kimliğinin ve ruhsal gücünün bir parçası olarak kabul edilir[323].

Kehanet, kısmen doğa hakkında sahip olduğu bilgilere bazen de grup psikolojisi anlayışına dayanır. Kırgızlar ve Moğollar koyunun yanmış omuz kemiğindeki çatlakların yorumlanması ile yapılır. Bir hayvanın kemiği, hayvanın gizemini yenilenmesini sembolize eder. Koryaklar kehanette bulunmak için fokun kürek kemiğini kullanır. Aynı yöntem eski Çin Shang Dönemi'nden beri uygulanmaktadır. Tarih öncesi çağlardan beri uygulanmaktaydı ve tarih öncesi çağlardan beri Asya'nın diğer bölgelerinde kullanılır[324].

Bazı şamanlar ok atmak için kullanılan yayla kehanette bulunurlardı. Yay üzerinde ruhların toplandığına inanırlardı. Şaman ya da falcı yayın kirişine hafifçe ya da kuvvetlice vurarak onu titreştirir. Bazen de yayın kirişi üzerinden ateşe bırakmak bir kehanettir. Türklerin huş ağacından yapılmış davul toprakları çukur kısmı çok büyük olmayan bir kaşık şeklinde kullanılır ve kehanet gerçekleşir. Tokmak aynı zamanda şamanın yer altı dünyasına giderken atını zorlamak için kullandığı bir kamçı olarak kabul edilir. Davul, ormanda kesildiği ağacın büyümesinden başlayarak dalın koparılıp davul olana kadarki süreci anlatır. Davul derisinin sahibi olan hayvanın da hayat hikâyesini, doğumundan avcılar taraflarından vurulana dek detaylı bir şekilde anlatır. Canlandırma ritüeli, davulun şamana her işinde yardımcı olacağına söz vermesiyle sonlandırılır[325].

[322] Bayat, 2010, s. 101.
[323] Bayat, 2004, s. 71.
[324] Creel, 1936, s. 21.
[325] Popov, 1934, s. 94.

Kehanet yöntemi olarak bir yere doğru cevap verildiğinde sallanacak olan bir taş, tahta muska veya hayvan kafası asmaktır (Resim 20). Kuzgunlar, kaçan hayvanların yönünü Sibirya avcılarına bir hizmetleri karşılığında, kesilen hayvanların iç organları ve bağırsakları kuşlara veriliyordu. Tunguz'ca konuşan insanlar bir hayvanı asla spor olsun diye öldürmez, bunu sadece gerektiğinde yapardı[326]. Büyü yoluyla şifa verme Orta ve Kuzey Asya şamanlarının ana işlevlerinden biridir. Ruh kaybı koma, ateş, hezeyanda olduğu gibi kısmi bilinç kaybıyla bağlantılıdır. İzinsiz hastanın ruhuna vekalet edecek ruhlar yakalanır. Kötü gelen ruhlar üç, yedi, dokuz yıl sonra öldürülür ya da kovulur. Hipnoz ve telkin yöntemi de kullanılır. Avrupa tıbbının kendisi etnografik bir fenomendir. Ayrıca Nenet şamanları şifacı şamanlardır. Kaybolan geyikler, geyik başlığı takılarak şaman eşliğinde bulunurdu (Resim 21). Ruh konuşurken balta ağaca saplanıp kalıyordu. Balta ruh gittiği zaman tekrar işlevine devam edebilirdi. Kamlık, genelde kam-atalardan geçer; fakat Tuvalarda Şamanların başka kategorileri de vardır:

1. Kam soyundan gelen kamlar.
2. Soyu yer ve su iyelerine dayanan kamlar.
3. Soyu göğe dayanan kamlar.
4. Soyu kötü ruh 'albıs'tan gelen kamlar. 5. Soyu kötü ruh 'aza'dan gelen kamlar[327].

Lapon davulları kehanet amacıyla kullanılır. Tokmağın yere düştükten sonraki konumu sorulan sorulara şaman cevap verir. Tunguz davulları, Tuuri ağacının onuruna canlı bırakılan bir karaçam ağacından kesilir. Lapon davulları, Dünya Ağacı, güneş ve ay gökkuşağı, kurbanlık at, yedi oğlu ve yedi kızı ile Erlik'in yeraltı dünyası gibi imgelerle kaplıdır. Üç kozmik bölge ile tasvir edilir. Üç bölge kavramı, Paleolitik avcıların düşünce tarzından kaynaklanan kavramdır[328].

Totemler ise bireyin veya topluluğun ruhsal rehberini temsil eden özel objelerdir. Genellikle hayvan figürleri şeklinde tasarlanan bu nesneler, kişinin içsel gücünü artıran ve ona yol gösteren kutsal sembollerdir. Totem hayvanları, kişinin karakter özelliklerini ve ruhsal bağlantılarını yansıtır. Örneğin bir şamanın totemi kartal ise, bu onun yüksek bilinç seviyesine sahip olduğunu ve ruhsal yolculuklarında keskin bir sezgiyle hareket ettiğini

[326] Shirokogoroff, 1935, s. 89.
[327] Gömeç, 2003, s. 85.
[328] Vajnstejn, 1984, s. 364.

gösterir. Kurt totemine sahip bir kişi, sadakat, liderlik ve dayanıklılık özellikleri taşıdığına inanır. Ayı totemi ise içsel bilgelik ve koruyucu gücü temsil eder. Totemler, genellikle ahşap, taş veya metal üzerine işlenerek kutsal alanlara yerleştirilir ya da şaman tarafından kişisel bir obje olarak taşınır. Ayının özelliği diğer hayvanlara göre şamanlarda daha baskındır. Ayı mezarı kutsal sayılır. Ayının kafatasını ve kulaklarını ağaca asarlar, bu güya kötü ruhlardan korunmaya yardım edermiş. Oroçalar, Nivhler ve Aynalar ayıya "ölüm yerinde" öldürme öncesinde veda sözleri söylerler, aynı şekilde bayramın bitişiyle "mezara" konulması sırasında kafatasına hitap ederler. Bundan başka onu "beslerler", kafatasının yanına votka, tütün, meyve, bitki kökleri vb. şeyler koyarlar. Dualarda sadece ayıya değil, aynı zamanda insana av ganimeti veren orman ruhunu, ezcümle ayıların cümlesini anarlar. Nivhler ayı bayramının bitişinden birkaç gün sonra, et yenildiğinde, kemikleri mezara veya kutsal ambara konulduğunda, ayının canlı ve zararsız olacağına, onun için öldürülen birkaç köpeğin de ona eşlik edeceğine, hediyeler ve süslerle en yüksek dağın "iyesine" koşacağına inanırlar. Nivhler ayıyı öldürürken "Bir yıl sonra gel, sana yeniden bakmamız için kürkünü değiştir!" derler[329].

Ayrıca hayvan totemleri davul eşliğinde uygulanır. Gilyak ve Olçilerde davul ve kuşak şamanın aksesuarlarının en önemli parçasıdır. Kemer sert deriden yapılır, performans sırasında çok ses çıkaran bakır halka ve sallantılı metal süsler iliştirilir. Kemere takılan sallantılı metal Mançu etkisi gösteren kabartma süslemeli büyük bakır disktir[330]. Davul süslemeleri Transbaykal Tunguz davulları, insan figürlerinin yanı sıra kuşları, yılanları ve diğer hayvanları tasvir eder [331]. Davul ve ritim fizyolojikve psişik bir durum üretir. Buurada ruh konuşur, davulun etkisi ikiye katlanır Enstürmanın merkezi dünyayı suların üzerinde tutan sekiz dengeyi simgeleyen sekiz çift çizgi dışında bezemesiz yapılmıştır[332].

Altay ve Moğol davullarında benzer süslemeler bulunur, merkezden geçen yatay çizgi iki dünyayı birbirinden ayırır. Davulun alt kısmında huş ağacı simgelenmiştir. Bu ağaç, hayvanların kurban edildiği yeri çevreleyen ağaçlara ve Uluhan'ın memleketinde yetişen iki ağaca bir göndermedir. Ayrıca siyah beyaz kurbağalar, yedi yuva ve yedi tüyle ilişkili ruhlarda resmedilir. Bu ruhlar hastalık getiren ruhlardır. Ülgere'ye kulak ağrısı, diş ağrısının

[329] Sokolova, 1982, s. 173.
[330] Czaplicka, 1914, s. 260.
[331] Shirokogoroff, 1935, s. 297.
[332] Shirokogoroff, 1935, s. 297.

geçirilmesi için dua edilir. Ateşin anası Ot-imeze de şifa versin diye dua edilir. Davulun üst kısmında güneş ve iki karatavuk, bir ayının dişi Uluhan'ın atları resmedilir. Beyaz figürler Kızıl-kih-han avladığı hayvanları temsil eder. Her ritüel öncesi kendisine dua edilir[333]. Buralar veya burgalar adı verilen ve dünya ruhları ve şamanın kendisi için binek hayvanı işlevi gören Türk davullarında çeşitli hayvanlar tasvir edilir. Bir Teleut davulundaki ilk hayvan bura davulunun sahibine aittir. Ruhun elinden burası elinden alınınca şamanlık yapamaz[334].

Teleut davullarında en çok buralar ve çeşitli tanrılara ait atlar betimlenir. Her klanın tanrısı belirli bir renkte bir ata biner. Yutların soluk kırmızımsı sarı, Mundularınki siyah, Merkitlerin açık zeytin kahvesidir. Baraba davullarının alt kısımlarında uzun bacaklı bir kurbağa tasvir edilir. Şamanların koruyucu hayvanları davul görsellerinde resimlenir. Klanlar davulu şamanlık yapmak için kullandıklarında üzerine kutsal hayvanlar tasvir edilir[335]. Sibirya'da yaşayan Çulim Türklerinde şamanlara özel bir kostüm yoktur. Demir tabanlı bir çizme ile ayaklarını vurarak kötü ruhları kavarlar. Çulimler tören sırasında davul yerine çıngırak kullanarak kötü ruhları uzaklaştırmak için kullanırlardı. Ketlerin davul yapma töreni, çalgının canlı bir varlık olarak kabul edildiğini gösterir. Davulun kasnağı ve kulpu da kökünden kesilmemiş, canlı bir ağacın iri bir dalından kesilen odun parçasından yapılır. Davul yapılırken çıkan tüm kıymıklar toplanıp ormana götürülür ve burada ağacın doğu tarafındaki bir oyuğa dökülür [336].

Tadar (Hakas) halkına mensup bir adam, davulun derisini boydan boya geçen dikey çizginin, bilinmeyen bir bölgedeyken yön bulmaya hizmet ettiğini belirtmiştir. Evenki davulları şamanlar tarafından kuzeye yönlendirilir. Ülker yıldız kümesi, Nganasan davullarında, bakıldığında yönlendirme görevi gören delikler şeklinde temsil edilir. Hristiyan rahipleri birçok davulu yakmışlardır. Amuletler ise daha küçük ve taşınabilir objeler olup, bireyin enerjisini koruma ve kötü etkilerden uzak tutma amacı taşır. Genellikle boyunda, bilekte ya da kemerde taşınan amuletler, sahibine şans, koruma ve ruhsal denge getirdiğine inanılan nesnelerdir. Şamanlar, amuletleri özel ritüellerle kutsar ve kişinin enerji alanına uyumlu hâle getirir. Bazı amuletler, belirli dualar veya sembollerle işlenmiş

[333] Czaplicka, 1914, s. 221.
[334] Dioszegi, 1978, s. 111.
[335] Dioszegi, 1978, s. 113.
[336] Çoruhlu, 2002, s. 78.

taşlardan yapılırken, bazıları hayvan dişleri veya tüyleri gibi doğal unsurlar içerebilir. Özellikle savaşçı şamanlar, cesaret ve korunma sağlamak için güçlü hayvanlara ait parçaları içeren amuletleri tercih ederler[337].

Tılsımlar, totemler ve amuletler, yalnızca ritüellerin değil, günlük yaşamın da bir parçasıdır. Bir şaman için bu objeler, fiziksel dünyayla ruhsal dünya arasındaki dengeyi sağlayan köprülerdir. Bu nesneler, kişinin kendini güvende hissetmesini sağlarken, aynı zamanda ruhsal gelişimine de katkıda bulunur. Şamanlar, bu objeleri hazırlarken ve kullanırken doğanın enerjisini ve ruhların desteğini aldıklarına inanırlar. Bu nedenle, her bir obje, rastgele seçilmiş bir eşya değil, ruhsal bir anlam taşıyan özel bir varlık olarak kabul edilir[338].

3.4. Ruhsal Yolculuk Araçları ve Kutsal Objeler

Şamanizm, ruhsal dünya ile fiziksel dünya arasındaki ince çizgide yürüyen bir inanç sistemidir. Şamanlar, yalnızca bedenleriyle değil, ruhlarıyla da yolculuk yapabilen, farklı boyutlarla bağlantı kurabilen kişilerdir. Bu süreçte kullandıkları çeşitli araçlar ve kutsal objeler, onların ruhsal rehberleriyle iletişime geçmesini, trans hâline ulaşmasını ve mistik deneyimlerini yönetmesini sağlar. Ruhsal yolculuk, yalnızca bir bilinç değişimi değil, aynı zamanda bir arınma ve öğrenme sürecidir. Şamanın bu yolculuğa çıkarken yanına aldığı her obje, belirli bir enerjiyi temsil eder ve ritüelin başarısını doğrudan etkiler[339].

Ruhsal yolculukların en önemli unsurlarından biri aynalardır. Aynalara büyük güçler atfedilmiştir. Suyu arındırabilir, düşman güçleri arındırabilir, hastalıkları ve acıları önleyebilir, ruhu içerebilir veya ruhların yerini değiştirir. Ağır bronz aynaların arkasında zaman döngüsünü simgeleyen on iki hayvan veya Çin Budizm'indeki "ebedi düğüm" tasvir edebilir. Bir şamanın ne kadar çok aynası varsa bilgeliği ve zekâsı da o kadar büyüktür. Şamanın bedeni doğal şeyleri, güneşi, ayı ve yıldızları her şeyi emer. Şamanlar her şeyi aynalar aracılığıyla bilir[340]. Şamanlar, aynaları yalnızca bir yansıma aracı olarak değil, ruhsal dünyaya açılan bir kapı olarak görürler. Bazı kültürlerde, özel olarak hazırlanmış metal veya

[337] Askarbek, 2017, s. 39.
[338] Eliade, 2001, s.182.
[339] Eliade, 2001, s.149.
[340] Humphrey ve Onon, 1996, s. 260.

kristal aynalar, ritüel sırasında kullanılır ve şamanın farklı boyutları görmesine yardımcı olur. Bu aynalar, ruhların dünyasına geçiş yapmayı sağlayan bir pencere gibi kabul edilir ve şaman, aynanın yansımasında yalnızca fiziksel formunu değil, aynı zamanda ruhsal kimliğini de gözlemleyebilir. Aynalar, şamanın içsel keşif yolculuğunda ona rehberlik eden güçlü objeler arasında yer alır[341].

Ritüellerde sıklıkla kullanılan diğer bir obje de kutsal taşlardır. Doğadan gelen bu taşlar, enerjileriyle şamanın ruhsal frekansını yükseltir ve bilinç seviyesini açar. Her taşın kendine özgü bir anlamı vardır; kuvars kristalleri, sezgiyi güçlendiren ve şamanın ruhsal bağlantılarını kuvvetlendiren bir araç olarak kullanılırken, obsidyen taşı, kötü enerjileri engelleyen ve şamanı koruyan bir kalkan görevi görür. Bu taşlar, yalnızca ritüellerde değil, günlük yaşamda da şamanlar tarafından korunur ve enerji merkezlerini dengede tutmak için taşınır. Bazı şamanlar, özel meditasyon seanslarında bu taşları kullanarak ruhsal rehberleriyle daha derin bir bağ kurarlar. Ruhsal yolculuk sırasında kullanılan bir diğer önemli obje, tütün çubukları ve tütsülerdir. Tütün, pek çok şamanik gelenekte kutsal kabul edilen bir bitkidir ve trans hâline geçişi kolaylaştıran bir araç olarak görülür. Şamanlar, ritüellerde tütün dumanını ruhlara bir mesaj iletmek veya kendi bilinç hallerini değiştirmek için kullanırlar. Bunun yanı sıra, adaçayı, sedir ve ardıç gibi bitkilerden elde edilen tütsüler de ruhsal temizlenme ritüellerinde önemli bir yer tutar. Dumanın yayılması, negatif enerjilerin arındırıldığına ve ortamın ruhsal olarak temizlendiğine işaret eder. Şaman, bu tütsüleri yakarak yalnızca kendisini değil, ritüele katılan diğer insanları da ruhsal olarak hazır hâle getirir. Ruhsal yolculukta kullanılan nesneler arasında tılsımlı nesneler de bulunur. Bunlar genellikle şamanın kişisel koruyucuları olarak kabul edilen küçük objelerdir ve ruhsal gücü artırmak için taşınırlar. Tılsımlı objeler arasında hayvan kemikleri, tüyler, özel sembollerle işlenmiş taşlar ve hatta belirli ritüellerde kullanılan kutsal su kapları yer alır. Bu objeler, yalnızca şamanın ruhsal enerjisini dengelemekle kalmaz, aynı zamanda ruhsal rehberlerle bağlantıyı da güçlendirir. Özellikle bazı şamanlar, ruhsal yolculukları sırasında yanlarında kutsal bir nesne taşımadan asla ritüele başlamazlar, çünkü bu nesnelerin ruhsal güvenlik sağladığına inanılır. Bütün bu araçlar, şamanın ruhsal yolculuğunu destekleyen ve bilinç seviyesini genişleten unsurlardır. Ruhsal yolculuk, yalnızca bir trans hâli değil, aynı zamanda geçmişle, gelecekle ve farklı boyutlarla kurulan bir bağlantıdır. Şamanın kullandığı objeler, bu yolculuğun güvenli ve etkili bir şekilde tamamlanmasını sağlar. Aynalar, taşlar,

[341] Eliade, 2001, s.184.

tütsüler ve tılsımlar gibi objeler, şamanın ritüel sırasında bilinç değişimini kolaylaştıran ve ona ruhsal dünyada rehberlik eden unsurlardır. Şamanın ruhsal dünyaya yaptığı bu mistik yolculuk, yalnızca bireysel bir deneyim değil, aynı zamanda topluluğuna aktardığı bilgelik ve şifa dolu bir süreçtir[342].

3.5. Ateş ve Duman Objeleri

Şamanizm'de duman, fiziksel ve ruhsal dünyalar arasındaki köprüyü temsil eden güçlü bir aracı olarak görülür. Tütsüleme ritüeli, yalnızca kötü enerjileri uzaklaştırmakla kalmaz, aynı zamanda şamanın ruhsal rehberleriyle bağlantıya geçmesine yardımcı olur. Şamanlar, bu ritüeller sırasında özel bitkileri yakarak ortaya çıkan dumanı kutsal bir araç olarak kullanır ve onun yardımıyla hem kendilerini hem de ritüel alanını arındırırlar. Bu uygulama, kadim geleneklerin bir parçası olup günümüzde de birçok kültürde farklı şekillerde varlığını sürdürmektedir[343].

Tütsüleme için kullanılan bitkiler, rastgele seçilmez; her bitkinin kendine özgü bir enerjisi olduğuna inanılır. Adaçayı, kötü ruhları ve negatif enerjileri uzaklaştıran en yaygın tütsüleme bitkilerinden biridir. Özellikle Kuzey Amerika yerlileri ve Orta Asya şamanları tarafından sıkça kullanılan adaçayı, arındırıcı özelliğiyle bilinir. Şamanlar, ritüel öncesinde adaçayı yakarak dumanını hem kendilerine hem de ritüel alanına yönlendirirler. Bu sayede hem fiziksel bedenlerini hem de ruhsal enerjilerini temizlediklerine inanırlar. Bunun yanı sıra, sedir ve ardıç gibi ağaçlar da tütsüleme ritüellerinde önemli bir yer tutar. Sedir, koruyucu bir bitki olarak kabul edilir ve kötü ruhların alana girmesini engellemek amacıyla kullanılır. Ardıç ise şamanın ruhsal yolculuklarında ona rehberlik eden bir bitki olarak görülür. Özellikle uzun ve derin trans yolculuklarında ardıç tütsüsünün yakıldığına ve bu dumanın, ruhsal rehberleri çağırmada etkili olduğuna inanılır. Bu nedenle, tütsüleme ritüeli yalnızca bir temizlik aracı değil, aynı zamanda şamanın ruhsal dünyayla iletişim kurmasını sağlayan bir yöntemdir. Dumanın yükselmesi, aynı zamanda duaların ve niyetlerin evrene gönderilmesi olarak da yorumlanır. Şamanlar, belirli bitkileri yakarak ortaya çıkan dumanı elleriyle yönlendirir ve bu dumanın, ruhsal varlıklar tarafından algılandığını düşünürler. Bazı kültürlerde, bir kişinin ruhsal sıkıntısını gidermek veya kötü enerjilerden arınmasını sağlamak amacıyla bu duman, doğrudan kişinin bedenine doğru yönlendirilir. Şaman,

[342] Eliade, 2001, s.200.
[343] Hoppál, 2007, s. 55.

tütsüyü kişinin başının etrafında dolaştırarak onun enerji alanını temizler ve ruhsal dengeyi sağlar. Şamanik inanışlara göre tütsüleme ritüeli sadece bireysel olarak değil, topluluk içinde de uygulanır. Özellikle büyük ritüeller öncesinde, tören alanı dumanla arındırılır ve böylece katılımcılar ruhsal olarak saf bir ortama adım atarlar. Bu tür uygulamalar, şamanın doğayla ve ruhsal varlıklarla uyum içinde çalıştığını gösteren önemli bir gelenektir. Aynı zamanda tütsüleme, şamanın ruhsal yolculuğunu destekleyen bir araç olarak kabul edilir[344].

[344] Çam, 2024, s. 45-49.

4. BAZI MÜZELERDE SERGİLENENEN ŞAMAN OBJELERİ

3.6. Anadolu Medeniyetleri Müzesi (Ankara)

Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Türkiye'nin zengin tarihini ve şamanik kültürel mirası barındıran önemli bir müzedir. Bu müzede yer alan şamanik objeler, ritüel sırasında kullanılan davullar, maskeler ve şamanik kıyafetler gibi ögelerden oluşmaktadır. Özellikle davullar, şamanın ruhani varlıklarla iletişimini simgeleyen önemli araçlardır. Davullar üzerindeki hayvan figürleri ve kozmik semboller, doğa ile olan ruhsal bağlantıyı simgeler ve bu nedenle şamanın doğadaki yerini ifade eder (Resim 22).

Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenen davullar, şamanlar için ritüel sırasında hayati bir rol oynamaktadır. Bu davullar, tören esnasında şamanın transa geçmesine yardımcı olan bir ritim aracı olarak kullanılır. Üzerlerinde yer alan yılan, kartal ve kurt gibi figürler, doğayla bütünleşmeyi simgeler. Özellikle yılan figürü, dönüşümü ve ruhani değişimi temsil ederken, kartal gökyüzüyle bağlantıyı, kurt ise şamanın rehber ruhunu simgeler. Şamanlar, bu davulları çalarak doğa ruhlarıyla iletişime geçmeyi amaçlar ve davulun ritmik sesi, ritüelin etkisini arttırır. Müzedeki maskeler de şamanik ritüellerin önemli bir parçasıdır. Şamanların bu maskeleri takarak gerçekleştirdiği ritüeller, onların ruhani varlıklarla doğrudan temas kurmalarını sağlar. Maskelerde bulunan desenler ve figürler, her bir ruhun özelliklerini yansıtan sembollerle doludur. Örneğin bir maske üzerindeki kozmik spiral deseni, şamanın evrenle olan bağını ve sonsuz döngüyü simgelemektedir. Ayrıca, bazı maskelerde yer alan kırmızı, siyah ve beyaz renkler, şamanik inançta dünyaların ve ruhani seviyelerin temsili olarak kabul edilir[345].

Müze koleksiyonunda yer alan şamanik kıyafetler de doğayla olan derin bağın bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu kıyafetlerde kullanılan tüyler, kemikler ve doğal boyalar, şamanın doğaya olan bağlılığını ve ondan aldığı gücü simgeler. Özellikle kuş tüyleri, şamanın gökyüzü ruhlarıyla olan bağlantısını güçlendiren bir semboldür. Kıyafetlerde yer alan hayvan sembolleri ise, şamanın rehber ruhları olarak kabul edilen hayvanlarla bütünleşmesini temsil eder. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki bir kıyafet

[345] Erginsoy, 1978, s. 59.

örneği, şamanın ayı ruhuyla olan bağını gösteren sembollerle süslenmiştir ve ayı figürü, şamanın fiziksel gücünü ve ruhani koruyuculuğunu ifade eder[346].

Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunan bir diğer dikkat çekici obje ise şamanların meditasyon ve trans durumlarına geçerken kullandıkları ritüel sopalardır. Bu sopalar, şamanın doğa güçlerine olan hâkimiyetini ve ruhani rehberliğini temsil eder. Üzerinde çeşitli hayvan figürleri bulunan bir sopa, şamanın ruhani yolculuğunda karşılaştığı güçlerin simgesidir. Örneğin aslan figürü, güç ve cesaret anlamına gelirken; yılan figürü, ruhsal uyanışı ve yenilenmeyi temsil eder. Bu semboller, şamanın doğa ruhlarıyla olan derin bağını ifade etmektedir. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenen küçük ritüel nesneler, şamanların doğa ve ruhani dünya ile kurdukları bağları simgelemektedir. Örneğin küçük taş figürinler, şamanın doğadaki unsurlarla olan birliğini ve doğa ruhlarını çağırma yeteneğini temsil eder. Bu figürinlerin üzerindeki çizimler, şamanik dünya görüşünün temel unsurlarını yansıtmaktadır. Çizimlerde sıkça rastlanan güneş ve ay sembolleri, yaşam döngüsünü ve evrenin döngüsel yapısını ifade eder. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenen bu figürinler, şamanların ruhani dünyayla olan bağlarını ziyaretçilere aktarmada güçlü bir araç olarak öne çıkar.

3.7. Etnografya Müzesi (Ankara)

Etnografya Müzesi, özellikle Anadolu'daki şamanik ritüellerde kullanılan objelere dair önemli bir koleksiyona sahiptir. Müze koleksiyonunda yer alan başlıca objeler arasında şaman kıyafetleri, süslemeler ve tüylerle bezeli başlıklar bulunmaktadır. Bu objelerin her biri, şamanın doğa ile bütünleşmiş ruhani varlığını yansıtır. Özellikle başlıklar üzerindeki desenler, hayvan motifleri şamanın şifa gücünü artırır. Bu müzede yer alan diğer bir önemli obje ise şamanların ritüel sırasında kullandığı ve doğa ruhlarını çağırdığı maskelerdir. Maskeler üzerindeki işleme ve desenler, doğa ile ruhsal bütünleşmeyi simgeler[347]. Başlıklar da maskeler kadar önemli yere sahiptir.

Etnografya Müzesi'nde sergilenen şaman kıyafetleri, çeşitli hayvan figürleri, tüyler ve doğal materyallerle süslenmiş durumdadır. Şamanik inançlarda, şaman kıyafetleri doğayla bütünleşme ve ruhani dünyaya erişim için önemli bir araçtır. Özellikle kuş tüyleri,

[346] Çoruhlu, 2014, s. 247.
[347] Erginsoy, 1978, s. 59.

şamanın gökyüzü ruhlarıyla olan bağlantısını güçlendiren bir sembol olarak öne çıkmaktadır. Bu kıyafetler, şamanın doğanın bir parçası olarak insanları ruhani dünyalarla birleştiren bir köprü görevi görmesini sağlamaktadır. Kıyafetlerde bulunan kurt ve ayı figürleri ise şamanın ruhani rehberleri ve koruyucuları olarak kabul edilir; bu hayvanların ruhları, şamanın güç kazanmasında ve ritüeller sırasında transa geçmesinde rol oynar.

Etnografya Müzesi'nde sergilenen bir diğer dikkat çekici obje, ritüel sırasında kullanılan ve üzerine kozmik semboller işlenmiş maskelerdir. Bu maskeler, şamanın doğa ruhlarıyla yüz yüze gelmesine ve onları yönlendirmesine olanak tanır. Maskelerde yer alan spiral, üçgen ve dairesel motifler, doğanın döngüsel yapısını ve ruhsal yolculuğun evrensel döngüsünü simgeler. Spiral desenler, ruhun gökyüzüne yükselişini temsil ederken, üçgen desenler doğanın üç ana unsurunu (hava, su, toprak) simgeler. Böylece, bu maskeler şamanların doğa ruhlarıyla iletişim kurmasını ve bu ruhların enerjisini kendi ritüellerine kanalize etmesini sağlar[348].

Etnografya Müzesi'nde yer alan bazı objeler, özellikle Anadolu'daki şamanların doğa ruhlarına olan bağlılıklarını gösteren simgelerle bezenmiştir. Şamanlar için önemli sembollerden biri olan "kozmik ağaç" figürü, müzede sergilenen bazı objelerin üzerine işlenmiştir. Kozmik ağaç, şamanik inanç sisteminde ruhani dünyanın merkezî olarak kabul edilir ve şamanların gökyüzü ile yer altı dünyası arasında bir köprü kurmasına olanak tanır. Şamanlar, ritüel sırasında bu ağaç figürünün enerjisini kullanarak ruhani yolculuklarına başlarlar ve bu yolculuklarda ruhsal rehberleriyle buluşurlar. Bu sembolün kullanıldığı objeler, şamanın doğayla ve evrenle olan bağını ziyaretçilere yansıtan önemli öğelerdir.

Müzenin koleksiyonunda yer alan küçük tılsımlar ve şaman taşları da şamanların doğa ile olan bağlantısını ifade eden nesnelerdir. Bu taşlar üzerinde, doğadaki dört ana elementi simgeleyen motifler (su dalgaları, ağaç yaprakları, güneş ve ay figürleri) işlenmiştir. Her bir taş, şamanın doğanın ruhsal enerjisini kullanmasına ve kendini doğayla bütünlemesine olanak tanır. Örneğin su dalgalarını simgeleyen bir taş, şamanın su ruhlarıyla iletişim kurmasını sağlarken, güneşi simgeleyen taş ise şamanın ruhani güçlerini arttırmak için kullanılır. Ayrıca, Etnografya Müzesi'nde sergilenen bazı özel nesneler, Anadolu'daki şamanik ritüellerde kullanılan enstrümanları içermektedir. Bu enstrümanlar arasında

[348] Çoruhlu, 2014, s. 247.

özellikle ritim tutmak amacıyla kullanılan çalgılar yer almaktadır. Şamanlar bu enstrümanları çalarak transa geçer ve doğa ruhlarının enerjisini toplar. Enstrümanlar üzerinde bulunan geometrik şekiller ve hayvan figürleri, her bir ruhun özelliklerini temsil eder. Örneğin bir davul üzerindeki ayı figürü, fiziksel dayanıklılığı simgelerken, aynı davul üzerindeki kartal figürü ise ruhani yükseklik ve öngörüyü temsil eder.

Müzede sergilenen bazı şamanik kolyeler ve takılar, şamanların ritüel sırasında kullandığı koruyucu ve ruhani güçleri arttırıcı sembolleri içermektedir. Bu kolyeler, genellikle taş ve metalden yapılmış olup, üzerlerinde doğal motifler ve hayvan figürleri bulunur. Anadolu şamanları için bu tür takılar, ruhani yolculuklarında kendilerini koruma ve doğanın enerjisini hissetme amacıyla kullanılır. Bu objelerin üzerindeki hayvan sembolleri ve doğa motifleri, şamanların ritüel sırasında doğanın enerjisini nasıl kendilerine çektiklerini gösterir[349].

3.8. Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi (Ankara)

Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi'nde yer alan şamanik objeler hem sanatsal hem de kültürel miras açısından önemli semboller taşımaktadır. Müzede sergilenen objelerden bazıları, şamanların doğa ile ruhani bir bağ kurmasına yardımcı olan ritüel gereçlerdir. Bu objeler, üzerlerinde bulunan semboller aracılığıyla şamanın doğa ile olan uyumunu ve ruhani güçlerini yansıtır. Özellikle taş ve kemiklerden yapılmış objeler, şamanın doğanın bir parçası olduğunu simgeler.

Müzede yer alan taş figürinler, şamanik inançlarda doğanın gücünü temsil eden önemli objelerdir. Bu figürinler üzerinde yer alan kozmik motifler ve hayvan figürleri, şamanın doğa ile olan bağını ve ruhani yolculuklarında doğadan aldığı desteği simgeler. Örneğin bir figürinin üzerinde yer alan güneş sembolü, şamanın evrensel güçlerle olan bağlantısını ifade ederken; ay sembolü, gece ile olan uyumunu ve ritüel esnasındaki ruhani dönüşümünü simgeler. Bu tür objeler, şamanların ritüellerinde doğanın enerjisini kanalize etmelerini sağlayan güçlü sembollerdir[350].

[349] Arslan ve Çöteli, 2015, s. 194.
[350] Eruz, 1993, s. 72.

Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi'ndeki kemikten yapılmış şamanik nesneler, özellikle doğaya yakın olmayı vurgulayan objeler arasında yer almaktadır. Kemik malzemesi, doğanın bir parçası olarak şamanın güç aldığı kaynakları temsil eder. Şamanlar, bu kemik objeleri kullanarak hayvan ruhları ile bağlantı kurar ve onların enerjisini ritüellerde rehberlik etmesi için davet ederler. Örneğin bir kemik obje üzerinde bulunan yılan figürü, ruhsal uyanış ve yenilenmeyi simgelerken; kuş figürü, gökyüzü ruhlarıyla olan bağını ve yüksek bilinç düzeyine erişimini temsil etmektedir[351]. Bu objeler, şamanın doğanın her bir ögesiyle olan derin bağını yansıtır.

Şamanik kültürde önemli bir yere sahip olan tılsımlar da Erimtan Müzesi koleksiyonunda yer almaktadır. Bu tılsımlar, genellikle küçük taş parçalarından yapılmakta olup üzerlerinde çeşitli kozmik semboller ve hayvan figürleri barındırmaktadır. Tılsımlar, şamanın doğa ruhlarından korunma sağladığı ve ruhsal yolculuğunda ona rehberlik eden araçlar olarak kullanılır. Müzede yer alan bir tılsım üzerinde bulunan kozmik ağaç sembolü, şamanın ruhani dünyaya erişimini sağlayan bir köprü görevi görür. Aynı tılsım üzerindeki spiral desenler, ruhun yükselişini ve doğadaki döngüselliği ifade etmektedir.

Müzenin koleksiyonunda yer alan bir diğer önemli obje grubu ise şamanların ritüel sırasında kullandıkları taş kaplardır. Bu taş kaplar, şamanların doğanın elementlerini toplayarak güç kazanmalarına yardımcı olan sembolik araçlardır. Kapların iç kısmında yer alan desenler, su, toprak, hava ve ateş gibi temel doğa elementlerini simgelemekte olup, bu elementler şamanların ritüel esnasında enerjilerini birleştirerek ruhani bir güç elde etmelerine olanak tanır. Taş kapların üzerindeki güneş ve ay sembolleri ise şamanın ruhani yolculuğunda gece-gündüz döngüsünün önemini yansıtır.

Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi'nde sergilenen diğer objelerden bazıları, şamanların ruhani rehberlerle iletişimini temsil eden maskelerdir. Bu maskeler, şamanların doğa ruhlarıyla yüz yüze gelmelerini ve onların enerjisini kendilerine çekmelerini sağlar. Maskeler üzerinde bulunan üçgen ve daire motifleri, doğanın döngüsünü ve şamanik yolculukların sonsuzluğunu simgeler. Örneğin bir maskede yer alan üçgen sembolü, şamanın içsel gücünü ve doğadaki elementleri kontrol etme yeteneğini ifade ederken; dairesel

[351] Çoruhlu, 2002, s. 247.

motifler ise evrenin bir bütün olarak ele alınmasını sağlar. Bu maskeler, şamanın doğa ruhlarıyla güçlü bir bağ kurmasına olanak tanır[352].

Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi'nde sergilenen bazı özel ritüel objeler, şamanın doğaya olan bağlılığını vurgulayan takı ve aksesuarları içermektedir. Bu takılar, şamanın ruhani dünyayla bağlantısını güçlendiren sembollerle süslenmiştir. Üzerlerinde bulunan hayvan figürleri ve kozmik motifler, şamanın ritüellerde kullandığı doğa enerjisini arttırmasına yardımcı olur. Özellikle kartal figürü, şamanın gökyüzü ruhlarıyla bağlantısını ve evrensel bilinç düzeyine olan erişimini temsil eder. Kartal sembolü, şamanın ruhani dünyada yolculuk yaparken rehber olarak kabul edilen bir figürdür ve takıların üzerine işlenmiş hâli, şamanın ruhani yolculuğunu ifade eder.

3.9. İstanbul Arkeoloji Müzeleri (İstanbul)

İstanbul Arkeoloji Müzeleri, şamanik objelerin tarihi ve kültürel bağlamını yansıtan çeşitli ögeleri barındırmaktadır. Bu müzede yer alan şamanik figürler, tören maskeleri ve çeşitli sembollerle süslenmiş ritüel objeler, Anadolu ve Türkî kültürlerdeki şamanik geleneklerin izlerini taşır. Özellikle maskeler, şamanın ruhani dünyayla olan bağlantısını ve doğa ruhlarını temsil eder. Şamanlar tarafından kullanılan bu maskeler, doğa ruhlarıyla iletişime geçme amacını taşır[353].

Müzenin koleksiyonunda bulunan maskeler, genellikle kuş ve yılan figürleri gibi sembollerle süslenmiştir. Kuş figürü, özellikle gökyüzü ruhlarıyla olan bağlantıyı simgelerken; yılan figürü ise yenilenme, dönüşüm ve yeraltı dünyasıyla olan ilişkiyi ifade eder. Kuş ve yılan sembollerinin bir arada bulunması, şamanın hem gökyüzü hem de yeraltı dünyası ile bağlantıda olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir[354]. Bu semboller, şamanların ruhani rehberleri ile bağlantı kurmasına ve ritüel sırasında ruhani dünyada yolculuk yapmasına olanak tanır. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde sergilenen diğer bir önemli obje grubu ise, şamanların doğa ruhlarından koruma sağlamak amacıyla kullandıkları tılsımlardır. Bu tılsımlar, genellikle doğal taşlar ve kemiklerden yapılmakta olup üzerlerinde çeşitli kozmik semboller ve hayvan figürleri taşımaktadır. Tılsımlar

[352] Arce, 2006, s. 68.
[353] Çoruhlu, 2002, s. 247.
[354] Göde, 1994, s. 122.

üzerindeki ay ve güneş sembolleri, doğanın döngüsel yapısını ve şamanın ruhani yolculuğundaki denge arayışını temsil etmektedir. Şamanlar, bu tılsımları ritüel sırasında kendilerini koruma amacıyla kullanır ve bu sayede doğanın enerjisini kendilerine çekerler[355].

Şamanların ritüel sırasında kullandıkları kaplar ve kadehler de müzenin koleksiyonunda yer almaktadır. Bu kapların yüzeyinde yer alan spiral desenler ve geometrik şekiller, şamanik inançlarda ruhani yolculukların sonsuz döngüsünü simgelemektedir. Kapların üzerindeki desenler, ritüel sırasında doğanın enerjisini toplama ve bu enerjiyi ruhani güçlere dönüştürme amacı taşır. Örneğin bir kadeh üzerindeki spiral deseni, ruhun gökyüzüne yükselişini ve ruhani dönüşümü simgelemekte olup, şamanın ruhsal arayışını yansıtmaktadır[356]. Müzede sergilenen figürinler de şamanların doğa ile olan bağlarını yansıtan önemli nesneler arasındadır. Bu figürinler, doğa ruhlarını simgeleyen hayvan figürleri ve bitki motifleriyle süslenmiştir. Özellikle yaprak motifleri, doğanın döngüselliğini ve yaşamın yeniden doğuşunu ifade ederken, hayvan figürleri ise şamanın ruhani rehberleriyle olan ilişkisini yansıtır. Şamanlar, bu figürinleri ritüel sırasında doğa ruhlarını çağırmak ve onların enerjisini ritüele dahil etmek amacıyla kullanmaktadır.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunan bir diğer dikkat çekici obje ise şamanların transa geçmesini sağlayan davullardır. Şamanik kültürde davullar, ritim yoluyla ruhani varlıklarla iletişim kurmanın en etkili aracıdır. Bu davulların üzerindeki desenler, doğa elementlerini ve ruhani güçleri simgelemektedir. Örneğin bir davul üzerinde yer alan su dalgası motifi, ruhani yolculuklarda suyun arındırıcı gücünü temsil ederken; ay sembolü, şamanın ruhani dönüşümünü ve içsel yolculuğunu simgeler[357]. Davullar, ritmik sesleriyle şamanların ruhani dünya ile bağlantıya geçmesine ve trans halinde ruhsal yolculuk yapmasına olanak tanır.

Müzenin koleksiyonunda bulunan kemikten yapılmış kolyeler ve bilezikler de şamanlar için önemli sembolik anlamlar taşır. Bu aksesuarlar, şamanların doğanın enerjisiyle olan bağlantısını güçlendirmek ve ritüel sırasında doğanın koruyucu güçlerinden yararlanmak amacıyla takılmaktadır. Üzerlerinde yer alan hayvan figürleri, şamanın doğa ruhlarına olan bağlılığını ve doğanın enerjisini kendi ruhani gücüyle birleştirme amacını

[355] Erginsoy, 1978, s. 64.
[356] Eruz, 1993, s. 72.
[357] Arce, 2006, s. 69.

ifade eder. Özellikle kurt figürü, şamanın koruyucu ruh olarak gördüğü bir sembol olup ritüel sırasında şamanın yanında olan bir ruhani rehber olarak kabul edilir.

3.10. İzmir Arkeoloji Müzesi (İzmir)

İzmir Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen şamanik objeler, şamanların ruhsal rehberlik yaparken kullandıkları tılsımlar, taşlar ve küçük figürinlerdir. Bu objeler, şamanın doğa ile olan güçlü bağını ve ruhsal yolculuklarında kullandıkları araçları temsil eder. Tılsımlar üzerindeki simgeler, şamanın ruhani dünyaya geçişinde kullandığı semboller olarak değerlendirilir. Ayrıca, tılsımlardaki desenler ve kullanılan doğal taşlar, şamanın doğadaki unsurlarla olan ilişkisini yansıtır[358].

Müzenin dikkat çeken parçalarından olan tılsımlar, genellikle doğal taşlardan yapılmış olup üzerlerinde çeşitli semboller barındırır. Bu tılsımlar, şamanların doğa ruhlarından koruma sağladığı ve ruhani yolculuklarında rehber olarak kullandıkları objelerdir. Tılsımlar üzerindeki semboller, her biri farklı bir doğa ruhunu veya elementi temsil eden özel motiflerle süslenmiştir. Örneğin ay ve güneş sembolleri, doğanın döngüselliğini ve şamanın ruhani dünyaya geçişindeki denge arayışını temsil ederken; su dalgası ve yaprak motifleri, doğa ile olan ruhsal uyumu simgeler[359]. İzmir Arkeoloji Müzesi'nde yer alan taş objeler de şamanların doğayla olan bağlarını güçlendiren önemli ritüel araçlardandır. Şamanlar, bu taşları ruhani enerjiyi toplamak ve doğanın enerjisini ritüellerinde kullanmak amacıyla taşırlar. Taşların üzerindeki simgeler, doğanın dört ana elementini su, ateş, toprak ve hava temsil eder ve şamanların bu elementlerle olan bağlantılarını simgeler. Örneğin bir taş üzerindeki ateş sembolü, şamanın ruhani gücünü arttırmak ve doğa ile bütünleşmek için kullandığı enerjiyi simgelerken; su sembolü ise şamanın ruhsal arınmasını ve yenilenmesini temsil eder.

Figürinler, şamanik ritüellerde kullanılan bir başka önemli objedir ve İzmir Arkeoloji Müzesi'nde bu figürinlerin çeşitli örnekleri sergilenmektedir. Bu figürinler, şamanların doğa ruhlarıyla iletişim kurmasını ve onların enerjisini ritüellere dahil etmesini sağlamak için tasarlanmıştır. Örneğin hayvan figürlü bir figürin, şamanın ritüel sırasında ruhsal rehber olarak gördüğü bir doğa ruhunu temsil eder. Kurt figürü, şamanın koruyucu ruhu olarak

[358] Erginsoy, 1978, s. 64.
[359] Çoruhlu, 2002, s. 247.

kabul edilip ona güç verirken; yılan figürü ise dönüşüm ve yenilenmeyi simgeleyen bir rehber olarak şamanın ruhani yolculuklarında yer alır[360]. Bu figürinler üzerindeki ayrıntılı işlemeler, doğanın ruhsal zenginliğini ve şamanların doğa ile olan derin bağlantısını yansıtır.

Müzenin koleksiyonunda bulunan diğer bir obje grubu ise şamanların ruhani yolculuklarında kullandıkları doğal taşlarla süslenmiş kolyeler ve bileziklerdir. Bu aksesuarlar, şamanların doğanın enerjisini toplamasını ve ritüel sırasında ruhani gücünü arttırmasını sağlar. Özellikle mavi ve yeşil tonlarında taşlarla süslenmiş bu aksesuarlar, su ve toprak elementlerini temsil eder ve şamanların doğadaki enerji kaynaklarına olan bağlılığını ifade eder. Ayrıca, kolyeler üzerindeki desenler ve figürler, doğa ile olan ruhani uyumu ve içsel dengeyi simgeler. Şamanların ruhani rehberlik yaparken kullandıkları bir diğer önemli obje ise müzenin koleksiyonunda yer alan özel kemiklerdir. Kemiklerden yapılan bu objeler, doğanın bir parçası olarak şamanın kendisini ruhsal olarak güçlendirmesine ve doğayla uyum sağlamasına yardımcı olur. Kemikler üzerindeki simgeler, şamanın ruhani rehberlerle olan bağını ve doğa ruhlarından aldığı gücü temsil eder. Örneğin bir kemik üzerinde bulunan kartal figürü, şamanın gökyüzü ruhlarıyla olan bağını ve ruhani rehberlik arayışını simgelerken; ayı figürü, doğanın koruyucu gücünü ve şamanın ruhani yolculuklarında sahip olduğu dayanıklılığı ifade eder.

3.11. Eskişehir Müzesi (Eskişehir)

Eskişehir Müzesi, şamanik semboller içeren çeşitli püsküller, tüyler ve boncuklarla süslenmiş objelere ev sahipliği yapmaktadır. Bu objeler, şamanların doğa ruhlarıyla iletişime geçme amacıyla kullandıkları önemli ritüel öğeler olarak bilinir. Özellikle püsküller, ritüel sırasında şamanın enerjisini arttırdığı düşünülen sembolik bir araçtır. Püsküllerin rengârenk yapısı, doğanın çeşitliliğini ve doğayla bütünleşmeyi simgeler. Eskişehir Müzesi'nde sergilenen püsküllerin çoğu, kırmızı, yeşil, sarı ve mavi renklerden oluşmaktadır. Bu renkler, doğanın dört ana elementi olan ateş, toprak, hava ve suyu temsil etmektedir. Örneğin kırmızı püsküller şamanın ritüel sırasında ruhani bir enerji toplamasına ve bu enerjiyi yönlendirmesine yardımcı olurken; yeşil püsküller doğanın yenilenme gücünü ve şamanın doğayla olan uyumunu simgeler. Bu renkli püsküller, ritüel sırasında şamanın ruhani bir bütünlük sağlamak için doğanın enerjilerini kullanmasına olanak tanır.

[360] Arce, 2006, s. 69.

Müzede sergilenen diğer bir dikkat çekici obje grubu ise çeşitli kuş tüyleriyle süslenmiş ritüel aksesuarlarıdır. Şamanik geleneklerde kuş tüyleri, gökyüzü ruhlarıyla olan bağlantıyı simgeleyen önemli bir unsurdur. Şamanlar, ritüel sırasında bu tüyleri kullanarak ruhani bir yolculuğa çıkar ve gökyüzü ruhlarından rehberlik alır. Özellikle kartal ve şahin tüyleri, şamanın yüksek ruhsal farkındalığa erişmesine yardımcı olan semboller olarak kabul edilir. Eskişehir Müzesi'nde sergilenen bu tüyler, şamanların doğa ruhlarıyla olan derin bağını ziyaretçilere aktarmaktadır[361].

Boncuklarla süslenmiş ritüel objeler de Eskişehir Müzesi koleksiyonunun önemli parçalarından biridir. Boncuklar, şamanların ruhani güçlerini arttırmak için kullandıkları koruyucu semboller olarak bilinir. Mavi ve beyaz boncuklar, kötü ruhlardan korunma amacı taşırken; kırmızı ve turuncu boncuklar, ritüel sırasında şamanın ruhani gücünü ve enerjisini yükseltmesine yardımcı olur. Boncuklarla süslenmiş bu objeler, doğanın enerjilerini ve ruhani koruma sağlama amacını temsil eden önemli şamanik araçlardır. "Estetik; bir ürünün tat alma, koku, dokunma, duyma ve görme organlarına hitap etmesidir[362]". Eskişehir Müzesi'nde sergilenen bazı şamanik objeler ise doğanın zenginliğini yansıtan ve şamanların ritüel sırasında kullandığı çeşitli taşlarla süslenmiştir. Bu taşlar, şamanın doğayla olan bağlantısını güçlendirmek ve ruhani yolculuklarında rehberlik almak amacıyla kullanılır. Taşlar üzerindeki desenler ve semboller, doğanın elementlerini ve ruhani dünyadaki farklı güçleri temsil eder. Örneğin, su sembolleri taşıyan taşlar, şamanın ruhani temizlenme ve yenilenme ihtiyacını karşılamasına yardımcı olurken; toprak sembolleri taşıyan taşlar ise şamanın doğaya kök salmasını ve ruhsal olarak denge sağlamasını simgeler.

Eskişehir Müzesi'nde sergilenen tüy ve püskül kombinasyonları, şamanların ruhani gücü toplamak için kullandıkları ritüel aksesuarlarının en güzel örneklerinden birini oluşturmaktadır. Bu kombinasyonlar, şamanın ruhani yolculuk sırasında doğadan aldığı enerjiyi artırmasına ve ruhsal olarak daha güçlü bir hale gelmesine olanak tanır. Örneğin bir obje üzerinde yer alan kartal tüyü ve kırmızı püsküller, şamanın gökyüzü ruhlarıyla olan bağlantısını ve enerjik gücünü temsil ederken; mavi püsküller ve beyaz boncuklarla süslenmiş başka bir obje ise şamanın ruhani koruma sağlama amacını taşır.

[361] Arce, 2006, s. 73.
[362] Schmitt, 1999; Lindstrom, 2006, s. 33.

3.12. Müzelerdeki Objelerin Özellikleri, İşlevleri ve Tarihsel Bağlamı

Her bir müzede sergilenen objelerin özellikleri, şamanik ritüellerdeki işlevleri ve tarihsel bağlamları detaylı olarak analiz edilmiştir. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki davullar, şamanın doğa ruhlarıyla bağlantı kurmasına yardım eden ruhani araçlar olarak kullanılırken, Etnografya Müzesi'ndeki başlıklar ve maskeler şamanın topluluk içindeki ritüel rehberliğini yansıtır. Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi'nde sergilenen kemik objeler, şamanların doğa ile iç içe olan yaşamını simgelerken; İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki maskeler, doğa ruhlarıyla iletişimin bir sembolü olarak öne çıkar. İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki tılsımlar, şamanın ruhani yolculuğunda ona rehberlik eden sembollerle bezenmiştir.

Bu objelerin her biri, farklı müzelerde sergilense de Şamanizm'deki ortak ritüel ve sembolik özellikleri paylaşmaktadır. Örneğin Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen maskeler, doğa ruhlarıyla iletişim kurma amacını taşırken; Eskişehir Müzesi'ndeki püsküller, ritüellerde enerji arttırıcı olarak kullanılmıştır. Şamanik objeler, bulundukları müzelerde kültürel bağlamlarına uygun sergilenmekte olup, ziyaretçilere Şamanizm'in ruhani ve sembolik yönlerini yansıtmaktadır. Etnografya Müzesi'nde sergilenen başlıklar ve maskeler, şamanların ritüel sırasında üstlendiği rehberlik rolünü ve toplum içindeki yerlerini vurgulamaktadır. Bu başlıklar, şamanların doğa ruhlarıyla birleşmelerine yardımcı olurken; üzerlerindeki tüy ve boncuk detayları, şamanın doğayla olan bütünleşmesini simgeler. Maskeler ise, şamanın doğa ruhlarıyla yüzleşmesine ve onların enerjisini ritüel boyunca kullanmasına olanak tanır. Etnografya Müzesi'nde sergilenen bu başlık ve maskeler, şamanların topluluk içindeki rolünün sembolik birer yansımasıdır[363].

Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi'ndeki kemik objeler, şamanların doğayla iç içe olan yaşamını ve doğa ruhlarına olan bağlılığını yansıtır. Kemik objeler üzerindeki yılan ve kartal gibi hayvan figürleri, şamanların doğanın ruhsal gücüyle nasıl bağlantı kurduklarını ve bu gücü nasıl ritüel sırasında kullandıklarını gösterir. Özellikle yılan figürü, yenilenme ve dönüşüm sembolü olarak şamanın ruhsal yolculuğundaki derin değişimi ifade ederken;

[363] Arce, 2006, s. 81.

kartal figürü ise gökyüzü ruhlarıyla olan bağını ve yüksek bilinç düzeyine erişimini simgeler[364].

İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde sergilenen maskeler, doğa ruhlarıyla doğrudan iletişim kurmayı amaçlayan ritüel araçlardır. Bu maskeler, şamanın ruhani bir boyuta geçiş yapmasını sağlayarak doğa ruhlarıyla yüz yüze iletişime geçmesine olanak tanır. Maskeler üzerindeki kuş ve yılan motifleri, doğanın ruhsal enerjisini temsil eder ve şamanın bu enerjiyi ritüel boyunca yönlendirmesine yardımcı olur. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki maskeler, şamanların doğa ile olan bağını ve doğa ruhlarıyla kurdukları iletişimi ziyaretçilere detaylı bir şekilde sunar. İzmir Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen tılsımlar, şamanların ruhani yolculuklarında koruma sağlamak ve rehberlik almak amacıyla kullandıkları sembollerle bezenmiştir. Bu tılsımlar üzerindeki ay, güneş, yaprak ve su dalgası gibi semboller, doğanın döngüselliğini ve şamanın içsel yolculuğunda denge arayışını temsil eder. Doğal taşlardan yapılmış bu tılsımlar, şamanların ritüel sırasında doğanın enerjisini kendilerine çekmelerine olanak sağlar. Bu objeler, doğanın enerjisini ritüellere taşıyan ve şamanın ruhani yolculuklarında rehberlik eden güçlü sembolik araçlardır[365].

Eskişehir Müzesi'nde sergilenen renkli püsküller, doğanın renkli yapısını ve şamanların ritüellerinde enerji arttırıcı olarak kullandıkları sembolleri yansıtır. Püsküller, şamanların doğa enerjisini kendilerine çekmesine ve ruhani yolculuklarını güçlendirmesine yardımcı olur. Kırmızı, mavi, yeşil gibi renklerden oluşan püsküller, doğanın dört elementi olan ateş, hava, toprak ve suyu temsil eder. Şaman, bu elementlerle olan bağlantısını ritüel sırasında güçlendirerek doğa ile bütünleşir ve enerjisini arttırır. Her bir müze, bu objelerin kültürel bağlamlarına uygun şekilde sergilenmesini sağlayarak ziyaretçilere Şamanizm'in ruhani ve sembolik yönlerini detaylı bir biçimde sunmaktadır. Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen maskeler, doğa ruhlarıyla iletişim kurma amacını taşırken; Eskişehir Müzesi'ndeki püsküller, şamanların doğa enerjisini toplamasına yardımcı olan araçlar olarak öne çıkar. Bu objelerin her biri, farklı müzelerde sergilense de şamanik inancın ortak ritüel ve sembolik özelliklerini paylaşmaktadır. Böylece, ziyaretçilere Şamanizm'in doğa ile bütünleşme ve ruhani yolculuk temalarını aktarmakta önemli bir rol üstlenirler[366].

[364] Çoruhlu, 2002, s. 251.
[365] Çoruhlu, 2002, s. 84.
[366] Çoruhlu, 2002, s. 90.

4. SONUÇ

Şamanizm, tarih öncesinden günümüze kadar varlığını sürdüren ve insanın doğa ile kurduğu en eski, en temel ilişkilerden birini temsil eden inanç sistemlerinden biridir. Bu inanç sisteminde, şamanların kullandığı objeler ve ritüel araçları hem maddi hem de manevi boyutları içeren çok katmanlı sembolik yapılar olarak değerlendirilmektedir. Şaman objeleri, şamanın ruhsal yolculuğunda ona eşlik eden, enerjiyi yönlendiren ve ritüelin etkinliğini artıran unsurlar olarak öne çıkar. Bu bağlamda, şaman giysileri, müzik aletleri, tılsımlar, totemler, amuletler ve dumanla gerçekleştirilen tütsüleme ritüelleri, yalnızca fiziksel nesneler değil; aynı zamanda doğa, ruh ve insan arasındaki ilişkilerin canlı temsilleri olarak kabul edilmektedir[367].

Şaman objeleri, tarihsel süreç içerisinde farklı kültürlerde benzer işlevler üstlenmiş; çeşitli sembolik anlamlar yüklenmiştir. Bu objeler, maddi olarak üretilmiş olsalar da şamanın ruhsal dünyayla olan bağlantısını ve enerjiyi yönlendirme yetisini temsil etmektedir. Literatürde, şaman objelerinin kullanımında belirli bir sistematik yapı izlediği; her bir nesnenin kendine has bir enerji, sembol ve işlev barındırdığı ifade edilmektedir[368]. Bu bağlamda, şaman objeleri genel olarak şu kategorilere ayrılabilir:

- Giysi ve Aksesuarlar: Şamanın kişisel kimliğini ve gücünü sembolize eden unsurlar (Resim 23).
- Müzik Aletleri: Ritüellerin dinamiklerini belirleyen, trans hâline geçişi kolaylaştıran araçlar.
- Tılsımlar, Totemler ve Amuletler: Koruyucu, rehberlik edici ve dönüşüm sağlayan sembolik nesneler.
- Duman ve Tütsüleme Araçları: Ruhsal arınma ve temizlik sağlayan, dualaların evrene iletilmesinde kullanılan unsurlar.

Bu sınıflandırma, yalnızca nesnelerin fiziksel özelliklerini değil; aynı zamanda ruhsal enerjiyi yönlendirme, doğayla uyum sağlama ve ritüel etkinliğini artırma işlevlerini de gözler önüne sermektedir. Şaman giysileri, geleneksel inanç sistemlerinde sadece koruyucu veya süsleyici işlevler taşımamaktadır. Tılsım ve körlük sağlamakta da etkilidir (Resim 24).

[367] Eliade, 1964, s. 317; Vitebsky, 1992, s. 154.
[368] Hoppál, 1998, s. 68.

Aksine, bu giysiler şamanın kimliğini, ruhsal gücünü ve doğa ile olan bağını sembolize eden çok boyutlu unsurlardır. Geleneksel şaman kıyafetleri, genellikle hayvan postları, tüyler, kemikler ve doğal materyallerden üretilmektedir. Bu materyaller, her biri kendine özgü bir enerji taşıyan unsurlar olarak değerlendirilir; örneğin kartal tüyleri yüksek bilinç düzeyini ve gökyüzü ile olan bağlantıyı simgelerken, kurt postu şamanın liderlik vasıflarını ve cesaretini temsil eder[369].

Şamanın giydiği kıyafetlerde yer alan sembolik işaretler ve motifler, ritüel sırasında şamanın ruhsal yolculuğunu destekleyen mesajlar içerir. Bu bağlamda, giysi üzerindeki çizimler, nakışlar ve aksesuarlar, yalnızca estetik bir özellik taşımakla kalmaz; aynı zamanda şamanın ruhsal rehberlerle ve doğayla olan ilişkisini pekiştiren, enerjiyi yönlendiren araçlardır. Örneğin:

- Hayvan Motifleri: Her hayvan figürü, belirli bir güç veya karakteristik özellik ile ilişkilendirilir.
- Doğal Semboller: Bitkiler, ağaçlar ve doğal elementlerin temsili, doğa ile uyumun ifadesidir (Resim 25).

Bu sembolik unsurlar, şamanın ritüel esnasında evrenle kurduğu ilişkiyi derinleştirir ve ruhsal gücünü artırır. Giysi ve aksesuarların bu yönü, kültürel antropoloji ve etnografya literatüründe geniş yer bulmuş; şamanın toplumsal kimliğinin inşasında ve ritüel performanslarda merkezî bir rol oynadığı vurgulanmıştır[370]. Şaman ritüellerinde kullanılan müzik aletleri, özellikle davul, ritüelin en önemli dinamik unsurlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Şaman davulu, yalnızca bir müzik aleti olarak değerlendirilmemekte; aynı zamanda ruhsal âlemlere açılan kapı, trans hâline geçişin bir aracı ve evrensel enerjilerle iletişim kurmanın bir yöntemi olarak kabul edilmektedir. Ritmik vuruşlar, şamanın bilinç durumunu değiştiren, onun ruhsal yolculuğunu kolaylaştıran ve farklı varlıklarla olan iletişimini güçlendiren bir unsurdur[371].

Davul çalarken, üzerine işlenen semboller ve kullanılan doğal materyaller, ritüelin mistik yönünü pekiştirir. Bazı şamanlar, davullarını kutsal hayvanların derisinden üreterek,

[369] Eliade, 1964, s. 317.
[370] Hoppál, 1998, s. 68.
[371] Vitebsky, 1992, s. 154.

bu hayvanların ruhsal enerjisini ritüellerine entegre etmektedir. Bu durum, müzik aletlerinin yalnızca akustik bir özellikten ziyade, sembolik ve ritüel bir araç olarak işlev gördüğünün altını çizmektedir. Aynı zamanda, çalınan belirli ritimler ve melodiler, şamanın evrensel enerji akışına uyum sağlamasında ve ruhsal rehberlerle olan bağlantısının derinleşmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Ritüel müzik aletleri, modern antropolojik çalışmalar açısından da büyük önem arz etmektedir. Birçok araştırmacı, bu aletlerin kullanıldığı ritüellerdeki sesin, şamanın bilinç durumunu değiştiren psikolojik ve biyolojik etkilerine değinmiş; sesin titreşimleri ile ruhsal enerjinin yönlendirilmesi arasında bir bağlantı kurmuştur. Bu bağlamda, müzik aletleri Şamanizm'de hem bireysel dönüşümün hem de toplumsal uyumun sağlanmasında temel bir araç olarak değerlendirilmektedir. Davulun iç kısmına bir değneği andıran sopa konulmaktadır. Bu sopa ile türlü demir metal parçaları da yerleştirilir ki davul her sallandığında ses çıkartabilsin. Bu sopayı andıran ürün renkli ipler, çubuklarla süslenmektedir. Davulun ve sopanın iç dış yüzeylerine kırmızı ve beyaz renklerde çizgiler çizilmektedir. Ayrıca şamanın ruhani dünyası, atalarının kültürü, mitolojik kaynakları gibi resimler de çizilir[372].

Şamanizm'de tılsımlar, totemler ve amuletler, koruma, rehberlik ve enerji dengesinin sağlanmasında kritik unsurlar olarak ortaya çıkar. Bu objeler, şamanın ruhsal yolculuğunda ona destek sağlayan, negatif enerjileri uzaklaştıran ve ruhani varlıklarla bağlantı kurmayı kolaylaştıran sembolik araçlar olarak işlev görmektedir.

- Tılsımlar: Genellikle belirli bir niyet doğrultusunda hazırlanıp ritüellerle kutsanır. Doğal materyallerden yapılan tılsımlar, her birinin kendine özgü enerjiler taşıdığına inanılır. Bu bağlamda, tılsımlar hem bireysel korunma hem de ruhsal rehberlik sunar.
- Totemler: Bireyin veya topluluğun ruhsal rehberlerini sembolize eden totemler, çoğunlukla hayvan figürleriyle ilişkilendirilir. Her hayvanın farklı bir anlamı ve özelliği bulunur; örneğin ayı gücü ve dayanıklılığı simgelerken, yılan dönüşüm ve yeniden doğuşu temsil eder.
- Amuletler: Genellikle kişisel kullanım amacıyla taşınan, kötü enerjilere karşı kalkan işlevi gören bu küçük objeler, bireyin enerjisini korumaya yönelik önemli araçlardır.

[372] Gömeç, 2003, s. 83.

Bu objeler, ritüel sırasında şamanın içsel dünyasını ve evrensel enerjilerle olan bağlantısını somutlaştırır. Akademik literatürde, bu tür sembolik objelerin toplumların inanç sistemlerinde merkezî bir rol oynadığı ve bireyin ruhsal dengesini korumasında vazgeçilmez unsurlar olduğuna dair geniş çaplı çalışmalar bulunmaktadır[373].

Duman ve tütsüleme ritüelleri, Şamanizm'in en eski ve en yaygın uygulamalarından biri olarak ruhsal temizlik ve arınma işlevi görmektedir. Şamanlar, belirli bitkileri yakarak elde ettikleri dumanı, negatif enerjileri uzaklaştırmak ve ritüel alanını manevi olarak arındırmak için kullanırlar. Özellikle adaçayı, ardıç ve sedir gibi bitkilerin tütsü olarak tercih edilmesi, bu bitkilerin arındırıcı ve koruyucu özelliklerinin yansımaları olarak görülmektedir. Dumanın ritüeldeki işlevi, yalnızca fiziksel bir temizlik değil, aynı zamanda ruhsal bir köprü vazifesi de taşır. Dumanın göğe yükselmesi, duaların ve niyetlerin evrene iletilmesi anlamını taşırken, belirli yönlere doğru hareketi ritüelin etkisini artıran unsurlar arasında yer alır. Örneğin dumanın doğuya yönelmesi yeni başlangıçları simgelerken, batıya yönelmesi geçmişin temizlenmesi anlamına gelebilmektedir. Bu ritüel uygulamalar, şamanın ruhsal dünyayla kurduğu iletişimin ve doğa ile olan uyumunun somut göstergeleri olarak değerlendirilmektedir[374].

Şaman objeleri ve ritüel araçları, yalnızca bireysel bir dönüşümün değil, aynı zamanda toplumsal bütünleşmenin de önemli araçlarıdır. Şaman, toplum içindeki konumunu bu sembolik objeler aracılığıyla güçlendirir; giysileri, müzik aletleri ve diğer ritüel nesneler, topluluk üyeleri tarafından saygı ve hayranlıkla izlenen bir kimlik oluşturur. Bu kimlik hem bireyin içsel dengesini korumasına hem de toplumsal ritüellerin düzenli ve uyumlu bir şekilde gerçekleşmesine olanak tanır. Toplumsal düzeyde, şaman objeleri, kültürel mirasın ve kadim bilgeliğin somutlaşmış örnekleri olarak kabul edilir. Şamanın kullandığı ritüel araçlar, kuşaktan kuşağa aktarılan bir bilgi hazinesini temsil ederken, bu nesneler sayesinde toplumsal hafıza ve kimlik korunmaktadır. Bu bağlamda, şaman objelerinin kullanımındaki sistematik yapı, kültürel sürekliliğin ve toplumsal uyumun temel taşlarından biri olarak görülmektedir. Literatürde, bu durumun özellikle yerli halkların ritüel pratiklerinde ve antropolojik çalışmalarda vurgulandığı görülmektedir[375].

[373] Eliade, 1964, s. 320; Vitebsky, 1992, s. 159.
[374] Hoppál, 1998, s. 73.
[375] Vitebsky, 1992, s. 159.

Şaman objeleri, modern toplumlarda da mistik ve kültürel değerlerinin izlerini sürdürmektedir. Günümüzde bu nesneler, yalnızca antropolojik ya da arkeolojik incelemelerin ötesinde, popüler kültürde ve alternatif inanç sistemlerinde de kendine yer bulmaktadır. Ancak bu durumun şaman objelerinin orijinalliğini yitirmesine neden olmadığını belirtmek gerekir. Aksine, şaman objeleri, insanın doğayla kurduğu mistik bağın, evrensel ruhsal arayışın ve bireyin içsel dünyasını keşfetme çabasının simgeleri olarak değerliliğini korumaktadır. Şaman toplumun rahat yaşamasına engel olan ve insanlara zarar veren kötü ruhlarla mücadele edebilmek için özel bir kıyafet giymeye mecburdur. Şaman tören kıyafeti kötü ruhların yaklaşamayacağı veya şamana zarar veremeyeceği simgelerle donatılmıştır. Bu bağlamda şamanın kıyafetindeki döşlük denilen kısma kötü ruhların korktuğu bir maden olan demirden birtakım şeylerin asılması tam olarak şamanın kötü ruhlarla savaş zamanı koruyacağına inanılan zırh görevini yerine getirir. Bazı bilgilere gore Şaman tören kıyafeti otuz parçadan yapılır. Ancak kıyafetler zamanla dejenere olduğu için bu simgelerin sayısı daha fazlalaştırılmıştır ve bunlardan bir kısmının anlamı açık şekilde belli değildir. Ruhlar dünyasını simgeleyen parçalar bu kıyafete dikilir[376].

Akademik çalışmalar, şaman objelerinin işlevselliğinin, toplumsal ritüellerdeki yerine paralel olarak bireyin ruhsal dengesini korumasında da etkili olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda hem bireysel deneyimler hem de toplumsal ritüel uygulamaları incelendiğinde, şaman objelerinin çok boyutlu bir işlevsellik kazandığı görülmektedir. Literatürde, bu objelerin taşıdığı sembolik anlamların, şamanın ruhsal yolculuğunda rehberlik eden unsurlar olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Öte yandan, modern antropolojik yaklaşımlar, şaman objelerinin kullanımındaki sistematik yapıyı incelerken, bu nesnelerin sadece bireysel ya da toplumsal kimliğin değil; aynı zamanda doğa ve evrenle bütünleşmenin bir ifadesi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu noktada, şaman objeleri, insanın evrenle kurduğu bütünsel ilişkiyi temsil eden simgesel araçlar olarak da değerlendirilebilir. Araştırmalar, şaman ritüellerinde kullanılan objelerin, bilinç durumunu değiştiren ve evrensel enerji akışını düzenleyen unsurlar olduğunu göstermekte, böylece şamanın toplumsal rolü ile bireysel dönüşümü arasında köprü işlevi gördüğü ileri sürülmektedir[377].

Bu kapsamda, şaman objelerinin hem materyal hem de manevi yönü, onların evrenselliğini ve zamansızlığını ortaya koyar. Şaman giysileri, müzik aletleri, tılsımlar,

[376] Bayat, 2010, s. 178.
[377] Eliade, 1964, s. 322; Vitebsky, 1992, s. 159.

totemler ve duman ritüelleri, insanlık tarihinin en eski inanç sistemlerinin ve ritüel pratiklerinin izlerini taşımakta; bu nesneler, insanın doğa ile kurduğu mistik ilişkiyi ve ruhani deneyimlerin evrensel doğasını gözler önüne sermektedir.

Şaman objeleri ve ritüel araçları, insanlık tarihinin en eski inanç sistemlerinden biri olan Şamanizm'in temel dinamiklerini oluşturan, çok boyutlu sembolik yapılar olarak değerlendirilmelidir. Bu makalede, literatür ışığında şaman giysilerinin, müzik aletlerinin, tılsımların, totemlerin, amuletlerin ve dumanla gerçekleştirilen ritüel uygulamaların işlevsel ve sembolik özellikleri ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Araştırmalar, şaman objelerinin yalnızca fiziksel nesneler olmadığını, aynı zamanda ruhsal enerjiyi yönlendiren, bireyin içsel dengesini koruyan ve toplumsal uyumu sağlayan mistik araçlar olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, Mircea Eliade'nin Şamanizm'e getirdiği yaklaşım, şaman objelerinin evrensel anlamlarını ve doğa ile kurdukları mistik bağı vurgularken, Petr Vitebsky'nin çalışmalarında ise bu nesnelerin ritüel pratikler içerisindeki işlevsel rolü detaylandırılmıştır. Mihály Hoppál'ın da belirttiği gibi şaman objeleri kültürel hafızanın ve kuşaktan kuşağa aktarılan bilgelik mirasının somut örnekleridir. Bu bağlamda, şaman objeleri, modern toplumlarda bile ruhsal arayış ve doğa ile olan uyum arzusunun ifadesi olarak varlıklarını sürdürmektedir. Şaman objeleri şunlardır[378]:

- Giysiler ve Aksesuarlar: Şamanın kişisel kimliğini ve ruhsal gücünü simgeleyen, doğa ile bütünleşmeyi temsil eden unsurlar (Resim 26),
- Müzik Aletleri: Ritüellerin dinamiklerini belirleyen, trans hâline geçiş ve evrensel enerji akışını düzenleyen araçlar,
- Tılsımlar, Totemler ve Amuletler: Bireysel ve toplumsal koruma, rehberlik ve dönüşümün sembolleri,
- Duman ve Tütsüleme Ritüelleri: Negatif enerjileri arındıran, dualaların evrene iletilmesinde kilit rol oynayan unsurlardır.

Şamanizm'in çok katmanlı ve evrensel yapısının anahtar ögeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak, şaman objelerinin hem bireysel ruhsal dönüşüm hem de toplumsal ritüel pratikler içerisindeki yeri, bu nesnelerin insanlık tarihindeki önemini ve evrenselliğini ortaya koymaktadır. Bu objeler, kadim bilgeliğin, doğa ile kurulan mistik

[378] Kalweit, 2000, s. 58.

ilişkinin ve evrensel enerjinin sembolik temsilleri olarak, günümüz kültürlerinde bile yankı bulmaktadır. Şamanizm'de kullanılan bu ritüel araçları, modern antropolojik ve etnografik çalışmaların ışığında, insanın ruhani deneyimlerine dair derin izler taşımakta hem akademik hem de pratik anlamda incelenmeye devam etmektedir.

Bu çalışma, şaman objelerinin sembolik ve işlevsel yönlerini ele alarak, bu unsurların modern toplumdaki yansımalarını ve kültürel sürekliliğini vurgular. Şaman objelerinin evrenselliği, sadece eski ritüel pratiklerin bir kalıntısı olarak değil, aynı zamanda insanın doğa ile olan mistik bağını, ruhsal arayışını ve toplumsal kimliğini belirleyen dinamik bir yapı olarak değerlendirilmelidir.

Aslına bakılırsa, şamanlar kendi halklarının kültürel bütünleşmesinde yeni roller üstlenmişlerdir. Yerli din ile etnik kimlik arasındaki ilişkiye gelince, geleneksel değerler ve inançlar sisteminin korunmasında ya da kelimenin daha geniş anlamıyla, kültürel olarak kendine özgü bir yaşam tarzının korunmasında son derece önemli bir rol oynar.

KAYNAKÇA

Adoum, J. E. (1974). "The Enigma of Ecuador's ancient pottery; did it receive the imprint of an Asian people 4,500 years ago?" *The Unesco Courier*, (4): 26-29.

Akalın, Ş. H. (2011). *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Akgün, Engin. (2008). *Türk Dünyasında Din ve Gelenek Üzerine- Şamanizm, Burhanizm ve Yesevilik*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul.

Ames, M. M. (1992). *Cannibal tours and glass boxes: The anthropology of museums*, Vancouver: UBC Press.

Anohin, A. V. (2006). *Altay şamanlığına ait materyaller,* (Z. Karadavut & J. Meyermanova, Çev.), Kömen Yayınları, Konya.

Arce, J. P. (2006). "Whistling Bottles: Sound, Mind and Water", *Studien zur Musikarchäologie-Orient Archäologie,* 5, (20): 161-182.

Arlı, M. (1984). *Beypazarında Dövme Bakırcılık*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Arslan, C. ve Çöteli, M. G. (2015). "Anadolu-Türk Şehri Tarihinde Bayburt Kenti ve Anıtsal (Kamusal) Yapı Mirası", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi,* 3, (6): 185-219.

Askarbek, G. (2017). *Kırgızlarda Hayvancılık Geleneği ve Şamanizm: Kemik Kullanımı Üzerine Bir İnceleme*, Kırgız Türk Manas Üniversitesi.

Asutay, A. (2003). *Dramanın Yabancı Dil Eğitimindeki Yeri ve Önemi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Auslander, P. (2008). *Theory for performance studies*, A student's guide. Routledge.

Aydın, K., ve Bakırcı, Ç. M. (2022). *Şaman Objeleri. Şamanların Giydiği İlginç Kıyafetlerin Doğayla İlişkisi Nedir? 2024 tarihinde Evrim Ağacı*, https://evrimagaci.org/saman-objeleri-samanlarin-giydigi-ilginc-kiyafetlerin-dogayla-iliskisi-nedir-13079?srsltid=AfmBOorGDzeYWKYJ8MVH4wCA8hGgrc_tf34eHhAeAxFMIO-71Bbzlr5y adresinden alındı

Aydın, M. (2005). *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Din Bilimleri Yayınları.

Aydın, S., & Bakırcı, B. (2024). "Şamanist Ritüellerde Nesne Kültü: Taş ve Diğer Nesnelerin Semiyotiği", *Folklor/Edebiyat*, 31, (121): 23–36.

Barakat. (2022). *Pre-Columbian Art of Ecuador. Barakat Art Gallery-Mirror of All Ages & Cultures,* London, 15 Eylül 2022. https://barakatgallery.eu/artworks/63689-chorrera-terracotta-bowl-decorated-with-monkeyheads-1100-bce-300-ce/

Bayat, F. (2004). *Türk Şaman Metinleri, Efsaneler ve memoratlar*, Piramit Yayınları, Ankara.

Bayat, F. (2006). *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, Ötüken Yayınevi, İstanbul.

Bayat F. (2010). *Türk Kültüründe Kadın Şamanlar*, Ötüken Yayınevi, İstanbul.

Beck, U. - Giddens, A. ve Lash, S. (1994). *Reflexive modernization: Politics, tradition and aesthetics in the modern social order,* Stanford, CA: Stanford University Press.

Bilgili, N. (2024). *Pinterest. https://tr.pinterest.com/pin/382243087139896882/* adresinden alındı

Boratav, P. N. (2012). *Türk Mitolojisi*, Bilge Su Yayınevi, İstanbul.

Bourriaud, N. (2005). *İlişkisel Estetik,* (Çev. S. Özen). Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Bozdemir, O. (2019). *Orta Asya Şaman Ritüelleri Sembol ve Objelerinin Seramik Formlarda Yorumu*, Sanatta Yeterlilik Sanat Çalışması Raporu, Ankara. Hacettepe Üniversitesi.

Britannica, (2025). *Shamanism - Rituals, Costumes, Tools*. Britannica. https://www.britannica.com/topic/shamanism/Dress-and-equipment

Brink, S. ve Price, N. (2012). *The Viking World*, Routledge, London and New York.

Burbar, Ş. (2020). "Şaman ve Müzik", *Z Kültür/Sanat/Şehir Tematik Dergi*, (4): 35-37.

Buyandelgeriyn, M. (2007). "Dealing with uncertainty: Shamans, marginal capitalism, and the remaking of history in postsocialist Mongolia", *American Ethnologist,* 34, (1): 127-147.

Clifford, J. (1988). *The predicament of culture: Twentieth-century ethnography, literature, and art*, Harvard University Press.

Creel, H. G. (1936). The Brith of China, ASummary of the Formative period of Chinese Civilization, London.

Czaplicka, M. A. (1914). *Aboriginal Siberia: A Study in Social Anthhropology*, Clarendon Press, Oxford.

Çam, E. (2024). "Harezm kültüründe kutsal koku ve duman: Tütsü", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 24, (1), 45-49.

Çelepi, M. S. (2010). "Danişmend-nâme'de Rüyaların İşlevleri". *Turkish Studies*, 5, (1), 263-280.

Çirkin, S. (2019). *Güney Sibirya Arkeolojisi ve Şamanizm,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Çoruhlu, Y. (2002). *Türk mitolojisinin ana hatları*, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

Çoruhlu, Y. (2014). *Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi*, Kömen Yayınları, İstanbul.

Dacheux, É. (2012). *Kamusal Alan: Demokrasinin Anahtar Bir Kavramı*, Éric Dacheux (Der.). Kamusal Alan (H. Köse, Çev.), s. 13-27. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Danyfábula, P. (2024). *Pinterest.* https://tr.pinterest.com/pin/4151824644480090/ adresinden alındı

Demir, A. F. ve Çomak Akgün, N. (2009). *Şaman ve Türk Dünyası*, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Dioszegi, V. (1978). *Pre-Islamic shamanism of the Baraba Turks and some ethnogenetic conclusions,î in Shamanism in Siberia,* 83-167, Diószegi, V. – Hoppál, M.(eds).

Drake, M. (2012). *Şaman Davulu: Ruhları Çağırmak* (Orijinal eser: *Shamanic Drumming: Calling the Spirits*). Talking Drum Yayınları.

Drury, N. (1996). *Şamanizm,* Okyanus Yayıncılık, İstanbul.

Dural Tasouji, C. (2013). "Bir Hafıza Mekânı Olarak Müze: Ankara Etnografya Müzesi". *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 3, (1), 129-143.

Eliade, M. (1964). *Shamanism: Archaic techniques of ecstasy* (W. R. Trask, Trans.). Princeton University Press. (Orijinal eser 1951'de yayımlanmıştır.)

Eliade, M. (1965). *Rites and symbols of initiation, The mysteries of birth and rebirth,* New York.

Eliade, M. (1996). *Patterns in Comparative Religion,* University of Nebraska Press.

Eliade, M. (1999). *Şamanizm*, İmge Yayınevi, İstanbul.

Eliade, M. (2001). *Şamanizm: İlkel Ekstaz Teknikleri,* (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İdea Yayınları, İstanbul.

Erdem, M. (2000). *Kırgız Türkleri Sosyal Antropoloji Araştırmaları*, ASAM Yayınları, Ankara.

Erginsoy, Ü. (1978). *İslam Maden Sanatının Gelişmesi*, Kültür Bakanlığı Yayıncılık, İstanbul.

Ergun, P. (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Eruz, F. (1993). *Konuşan Maden*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Esin, E. (2004). *Muhammed Siyah Kalem ve İç Asya Türk Geleneği, Ben Mehmed Siyah Kalem İnsanlar ve Cinlerin Ustası*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s, 63, 97.

Forsyth, J. (1992). *A history of the peoples of Siberia: Russia's north Asian colony 1581–1990,* Cambridge: Cambridge University Press.

Frankfort, H. (2011). *Ancient Egyptian Religion: An Interpretation,* Dover Publication.

Genç, N. (2003). "Eğitimde Yaratıcı Dramanın Alımlanması", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24: 196- 205.

Freud, S. (2015). Totem ve Tabu, (Çev. A. Cansever), Payel Yayınları, İstanbul.

Gençel, Ö. (2006). "Müzikle Tedavi", *Kastamonu Education Journal*, 14, (2): 697-706.

Gökalp, Z. (1976). *Türk Medeniyeti Tarihi*, haz. İsmail Aka, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Gömeç, S. (1998). "Şamanizm ve Eski Türk Dini", *PAÜ. Eğitim Fakültesi Dergisi*, (4), 38-50.

Gömeç, S. (2003). "Eski Türk inancı üzerine bir özet". *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33: 79-104.

Güngör, H. (2010). *TDV İslam ansiklopedisi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Hamayon, R. (1984). '*Is There a Typically Female Exercise of Shamanizm in Patrilinear Scocieties such as the Buryat*? in M. Hoppal (ed.) Shamanism in Eurasia. Gottingen, Edition Heredot.

Hamayon, R. (1990). *La chasse à l'ame. Esquisse d'une théorie du shamanisme siberien*, Nanterre: Sociétéd'ethnologie.

Handelsman, M. H. (2000). *Culture and Customs of Latin America and the Caribbean-Culture and Customs of Ecuador*, Greenwood Press, London.

Harner, M. (1990). *The way of the shaman (3rd ed.)*, Harper & Row, New York.

Hitchcok, J. T. ve Jones R. L. (1994). *Spirit Possession in the Nepal Himalayas*, Vikas Pub.

Hoppál, M. (1998). *Shamans and Traditions: Exploring the World of Ritual, Medicine, and the Sacred in Central Asia*, Akadémiai Kiadó.

Hoppál, M. (2007). *Şamanlar: Ruhlarla konuşanlar* (Çev. Bahadır Sina Şener). Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Hoppál, M. (2015). *Shamanism: An introduction (2nd ed.)*, Budapest: International Society for Shamanistic Research.

Hoppál, M. (2015). *Şamanlar ve semboller: Kaya resmi ve göstergebilim* (F. Sel, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Humphrey, C. ve Onon, U. (1996). *Shamans and Elders: Experience, Knowledge, and Power among the Daur Mongols*, Oxford: Clarendon Press.

İnan, A. (1953). "Türk Folklarında Simurg ve Garuda". *Türk Dili Dergisi*, 2, (19). 413-415.

İnan, A. (1972). *Tarihte ve bugün şamanizm: Materyaller ve araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

İnan, A. (1986). Tarihte ve Bugün Şamanizm- Materyaller ve Araştırmalar, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

İnan, A. (1998). *A. V. Anohin, Altay Şamanlığına Ait Maddeler, Makaleler ve İncelemeler*, C. 1, Ankara.

İnan, A. (2000). *Tarihte ve Bugün Şamanizm- Materyaller ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

İnan, A. (2006). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

İnan, A. (2020). *Eski Türk Dini Tarihi*, Altınordu Yayınları, Ankara.

İnan, A. (2020b). *Makaleler ve İncelemeler I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Jacobson, E. (2006). "Şamanlık Geleneği", (Çev: Mustafa Sever), *Millî Folklor*, 70: 104-108.

Kaçar, G. (2024). *Pinterest.* https://tr.pinterest.com/pin/1548181166887746/ adresinden alındı

Kaçar, T. (2024). "Şamanların Kutsal Nesneleri: Ritüel Taşlar ve Maskeler", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 100: 77–94.

Kalweit, H. (2000). *Shamans, healers, and medicine men*, Shambhala Publications, Boston.

Karp, I. ve Lavine, S. D. (1991). *Kültürleri sergilemek: Müzecilikte poetika ve politika, [Exhibiting cultures: The poetics and politics of museum display]*, Washington, DC: Smithsonian Institution Press.

Karp, I. ve Lavine, S. D. (1991). *Exhibiting cultures: The poetics and politics of museum display*, Washington, D. C.: Smithsonian Institution Press.

Kortt, I. R. (1984). *The Shaman as Social Représentative in the World Beyond*, in, M. Hoppâl (ed.), Shamanism in Eurasia, Gôttingen, Edition Herodot: 289-306.

Köprülü, M. F. (1981). *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Krader, L. (1956). "A Nativistic Movement in Western Siberia", *American Anthropologist*, 58, (2): 282-292.

Küçük, M. A. (2005). "Altay ve Güney Sibirya Bölgesindeki Türk Topluluklarının Dini İnanışları", *Dini Araştırmalar Dergisi*, 8, (3): 191-218.

Lacan, J. (2015). *Dinin Zaferi* (D. Kurt, Çev.). Altıkırkbeş Yayın, İstanbul.

Lewis, I. M. (1994). *Ecstatic religion: A study of shamanism and spirit possession*, [Reprint]. London, UK: Routledge. (Original work published 1971)

Lommel, A. (1967). *Shamanism: The Beginning of Art*, New York.

Mann, M. (1986). *The Sources of Social Power: Volume 1, A History of Power from the Beginning to A.D. 1760*, London: Cambridge University Press.

Maryon, H. (1949). "Metal Working in the Ancient World", *AJA*, 53, (2): 93–125.

Masucci, M. A. (2008). *Early Regional Polities of Costal Ecuador*, In, H. Silverman, W. H. Isbell (Ed.), Handbook of South American Archeology (pp. 489-503). New York: Springer Science+Business Media, LLC.

Nietzsche, F. (2019). *Tragedyanın doğuşu*, M. Tüzel (Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

O'Brien, E. (1965). *Varieties of Mystic Experience,* A Mentor – Omega Book.

Öger, A. ve Gönel, T. (2001). "Uygur Türkleri Arasında Şamanlar ve Tedavi Yöntemleri", *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6, (4), 233.

Özalp, M. N. (2000). *Türk Musiki Tarihi I,* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Pastorino, L. (2024). *Pinterest*, https://tr.pinterest.com/pin/2885187248338042/ adresinden alındı

Perrin, M. (2003). *Şamanizm,* İletişim Yayınları, İstanbul.

Popov, A. A. (1934). *Materialy po shamanstvu u yakutov [Yakutlarda şamanizm üzerine materyaller]*, Leningrad: Nauka.

Popov, A. A. (1978). *The Dolgan sajtans,* V. Diószegi og M. Hoppal (red.) Shamanism in Siberia. Budapest. s. 449-456.

Rhode, E. (1925). *Psyche*, New York: Harcourt, Brace & Company, INC.

Ringgren, H. (1948). *The Prophetical Conception of Holiness*, Uppsala: Lundequistska bokhandeln

Rothenberg, J. (1968). *Technicians of the sacred*. Doubleday.

Roux, J. P. (2001). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, Çev. Aykut Kazancıgil, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Ruben, W. (1943). "Budizmanın Menşei ve Özü". *DTCF Dergisi,* 115-131.

Sarközi, A. (1984). *A Mongolian text of exorcism,* M. Hoppal (ed.). Shnmnnisw in Eurasia, II. Gottingen: edition herodot

Schmitt, B. (1999). "*Experiential Marketing*", Journal of Marketing Management, 15: 53-67.

Shirokogoroff, S. M. (1935). *Psychomental Complex of the Tungus*, Kegan Paul and Co., Ltd, London.

Sieroszewski, V. (1986). "Opyt Etnograficheskogo Issledovania". *Russkoe Geograficheskoe Obshchestvo*, 625-651.

Siikala, A. L. (1978). *The Rite Technigue of the Siberian Shaman*, Suomalainen tiedeakatemia: Akateeminen kitjakauppa.

Siikala, A. L. (1981). "Finnish Rock Art, Animal Ceremonialism and Shamanic World View", *Temenos- Nordic Journal for the Study of Religion, 17.*

Siikala, A. L. (1978). *The rite technique of the Siberian shaman,* (FF Communications No. 220), Suomalainen Tiedeakatemia, Helsinki.

Simek, R. (1954). *Dictionary of Northern Myhology,* Brewer, London.

Sokolova, Z. P. (1982). *Puteşestvie v Yugru,* Moskova: Mısl.

Somfai Kara, D. (2018). "Rediscovered Kumandy Shamanic texts in Vilmos Diószegi's manuscript legacy". *Shaman,* (26): 107-132.

Stothert, K. (2010). *Casa del Alabado-Museum Guide*. In, J. L. G. Arenas (Ed.), The Continuity of Life (pp. 62-69). Quito: Casa del Alabado.

Stutley, M. (2023). *Şamanizm,* (Çev. Sinan Köseoğlu), Say Yayınları, İstanbul.

Şener, C. (1996). *Şamanizm,* BDS Yayınları, İstanbul.

Taksami, C. M. (1996). "The Story of a Nivkhi Shamaness as Told by Herself", Shamanism in Siberia (ed. Vilmos Dioszegi and Mihaly Hoppal), *Bibliotheka Samanistica, Volume 2,* Budapest: Akademiai Kiado, s. 102-106.

Togan, Z. V. (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Neşriyat, İstanbul.

Türkiye Diyanet Vakfı. (1997). "Şamanizm" (Cilt 37, s. 414-417). *İslam Ansiklopedisi*, https://islamansiklopedisi.org.tr/samanizm

Uzgören, S. (2005). *Yabancı Dil Eğitiminde Dramanın Rolü,* Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Ünalan, S. ve Öztürk, H. (2008). "İslamiyet'ten Önce Türkler'de Eğitim ve Öğretim", *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, (2), 89–109.

Vajnstejn, S. J. (1984). *Shamans in Tuva at the Turn of the Twentieth Century,* in M. Hoppal (ed.) Shamanism in Eurasia. Edition Herodot: Gottingen.

Vajnstejn, S. J. (1996). "The ērens in Tuva Shamanism", Shamanism in Siberia. Eds. Vilmos. Diószegi, Mihaly Hoppál, *Society for Shamanistic Research,* Vol.2. Budapest: International Akadémiai Kiadó. 167- 177.

Vitebsky, P. (1992). *The Shaman: Patterns of Siberian and Otherworldly Cults,* Routledge.

Watson, R. (2024). *Pinterst.* https://tr.pinterest.com/pin/125749014592359356/ adresinden alındı

Yılmaz, Ş. (2024). *Pinterest,* https://tr.pinterest.com/pin/9429480456286241/ adresinden alındı

Yörükân, Y. Z. (2005). *Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri Şamanizm*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Yörükan, Y. Z. (2014). *Müslümanlıktan önce Türk dinleri: Şamanizm,* (T. Yörükan, Dü.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Zekiyan, B. L. (2015). “Etnik Gruplar Arası Sorunların Yeniden İfadesine Yönelik Bir Girişim”, Çev. T Öncel, *Mülkiye Dergisi*, 39, (1), 253-259.
Zonrnickaja, M. J. A. (2002). “Yakut Şamanlarının Dansları”, (Çeviren: Metin Özarslan), *Türkbilig,* 3: 187-192.
Zumstein, L. (2001). “Dialysis and ultrafiltration”, *Curr Protoc Mol Biology*, volume 41, issue 1.

EKLER

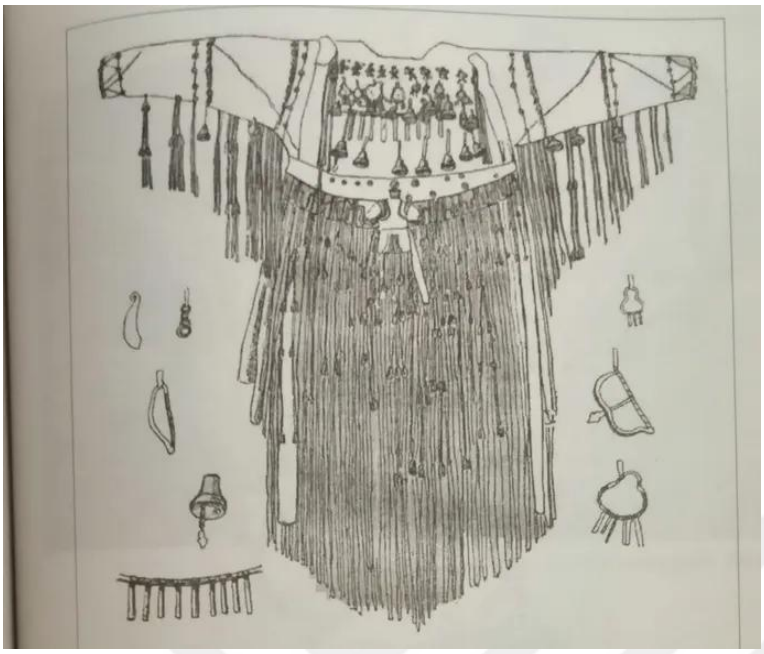

Resim 1: Manyak Kıyafeti (https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2371220)

Resim 2: Şaman davulu. (Bayat, 2006, s. 206).

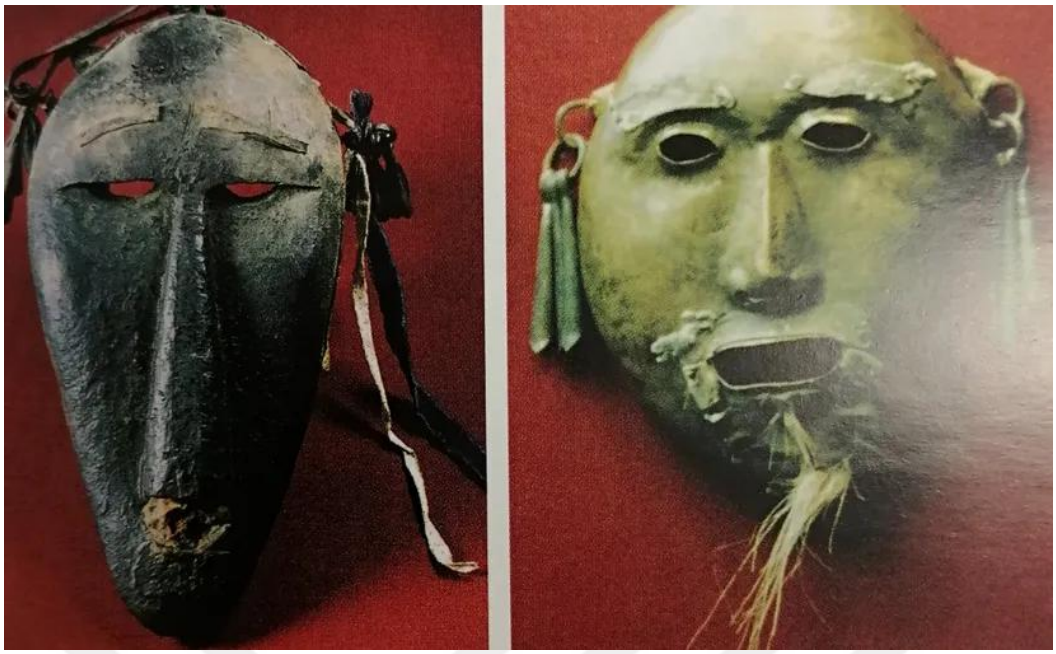

Resim 3: Buryat şaman kadını maskesi ve ölümünden sonra da büyük bir saygı gören ünlü Buryat şamanı Borto'nun maskesi (Hoppal, 2012, s. 221).

Resim 4: Şaman Davulu Örneği (Hoppal, 2012, s. 83).

Resim 5: Hayat Ağacı Figürü (https://www.antiktarih.com/2018/04/28/turklerde-agac-kultu-ve-hayat-agaci/)

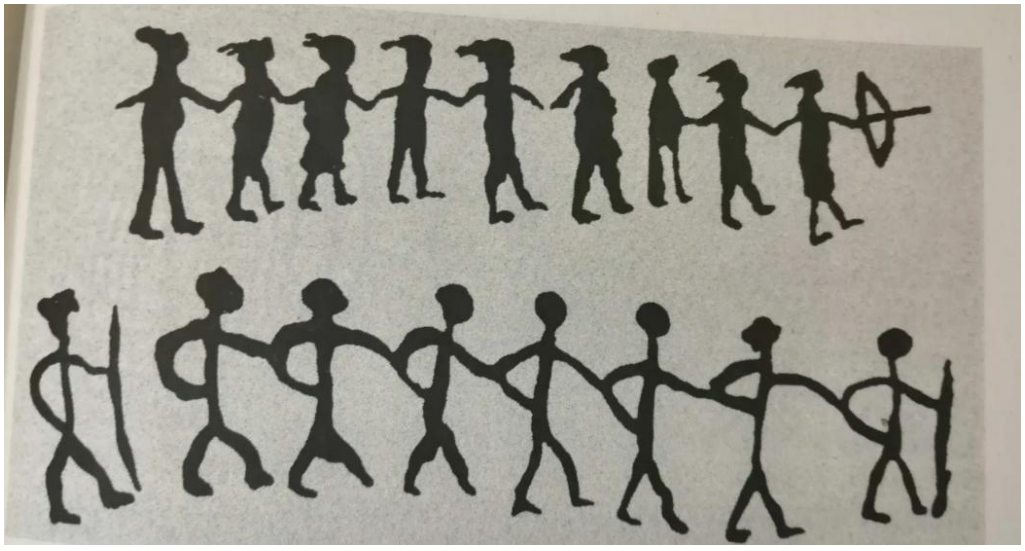

Resim 6: Hakas Davulunda Tanrı Ülgen'in Kızlarını Gösteren Çizimler (Çirkin, 2022, s. 441).

Resim 7: Şaman Kıyafeti
(https://www.museum.state.il.us/exhibits/changing/journey/objects/085costume.html)

Resim 8: Ritüellerde körlük sağlayan şaman başlığı (Hoppál, 2012, s. 176).

Resim 9: Bakır Maskeli Şaman Kıyafeti (Hoppál, 2007, s.329).

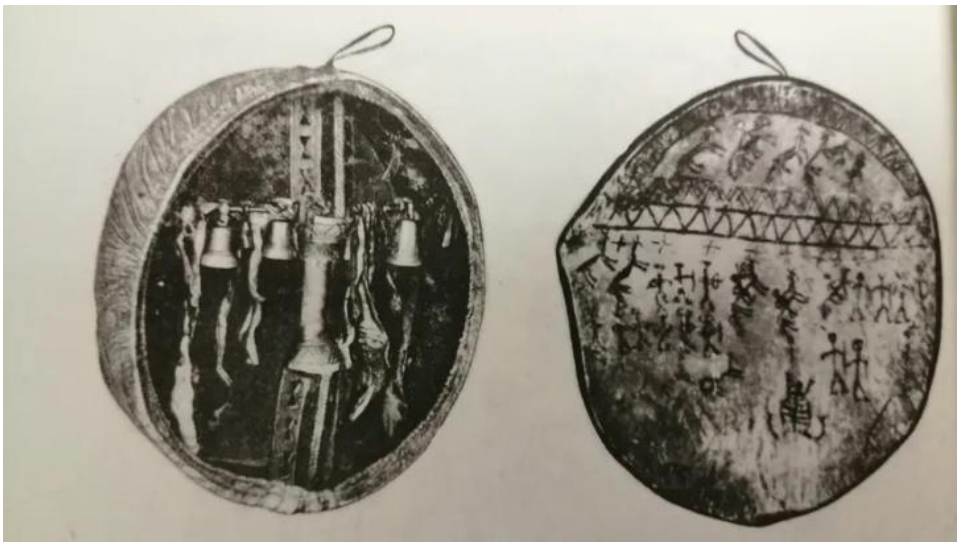

Resim 10: Mars Tipi Davullar (Çirkin, 2022, s. 436)

Resim 11: Tezim Tipi Davul (Çirkin, 2022, s. 436).

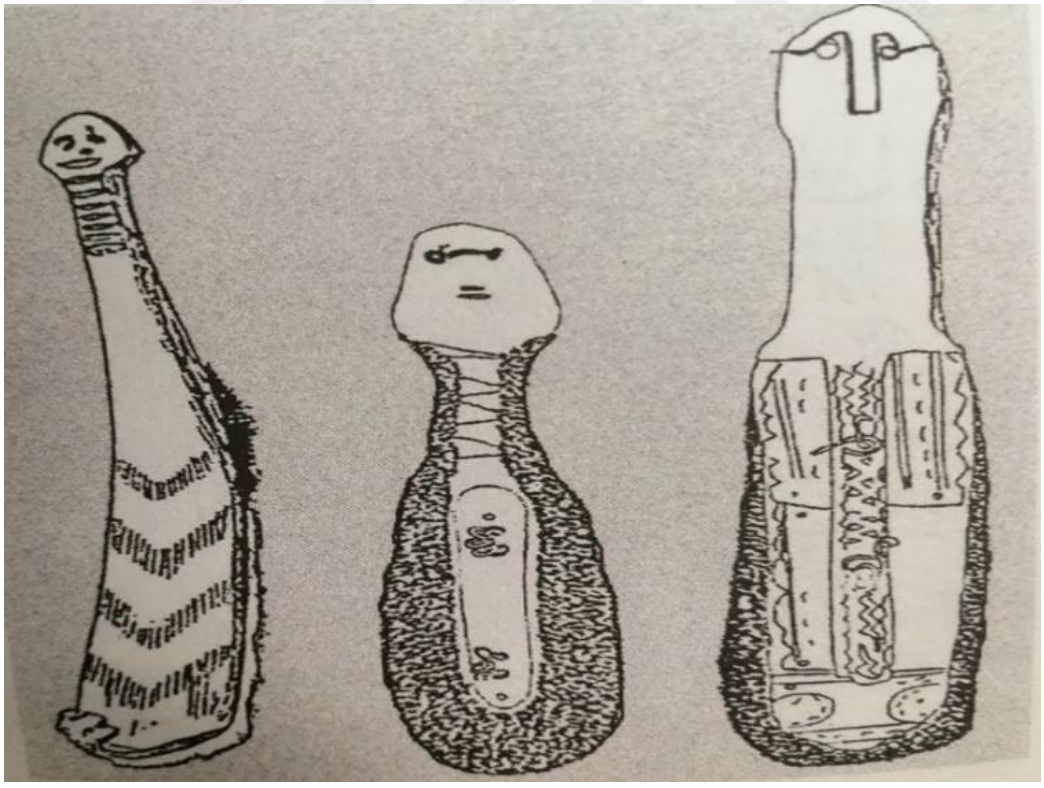

Resim 12: Doğu Sibirya Şaman Tokmakları (Çirkin, 2022,s.436).

Resim 13: Şaman Başlığı (https://akademiye.org/tr/wp-content/uploads/2020/09/Altay-Bölgesi-Türk-Halklarında-Şaman-Başlıkları.pdf)

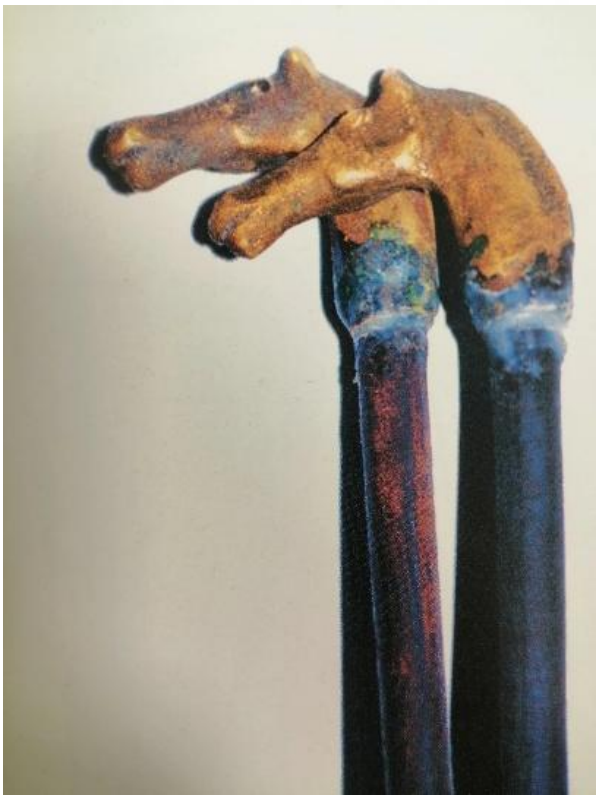

Resim 14: At Başlıklı Şaman Asası (Hoppál, 2012, s. 254).

Resim 15: Kartal Tasviri (Hoppál, 2012, s. 177).

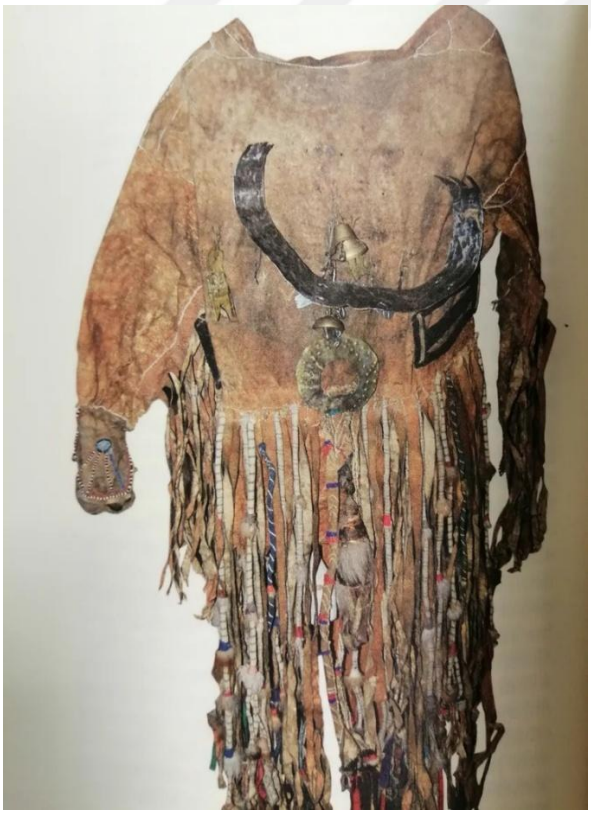

Resim 16: Dolgan Şaman Elbisesi. (Gürcan, 2018, s. 121).

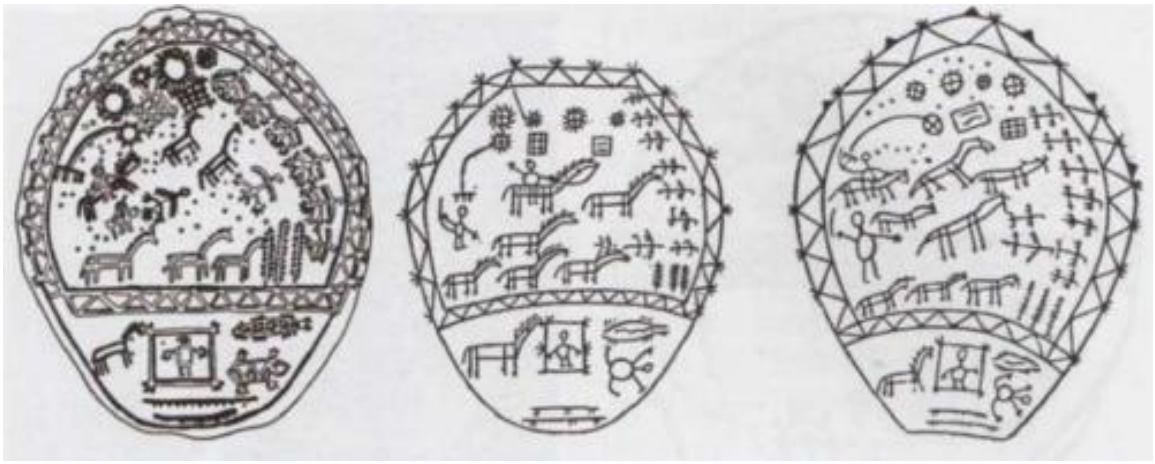

Resim 17: Şaman Sembolleri (Hoppál, 2012, s.121).

Resim 18: Buryat Şaman Giysisi Ekleri
(https://tr.pinterest.com/pin/54465476721883668)

Resim 19: Şaman sembolleri
(https://i.pinimg.com/236x/88/ec/45/88ec45b37224e2f2511b4e3e4b8560bb.jpg)

Resim 20: Sibirya Şaman Muskaları (https://bilimdili.com/arkeotarih/arkeoloji/sibirya-saman-muskalari/)

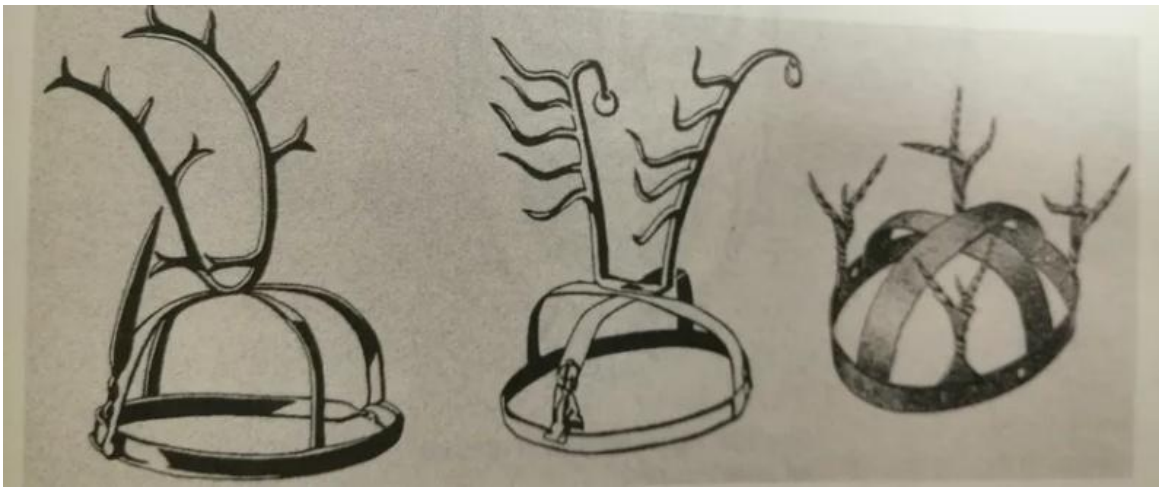

Resim 21: Sibirya Şamanlarına ait Geyik Boynuzu Biçiminde Başlıklar (Çirkin, 2022, s. 431).

Resim 22: Şaman Kıyafeti Kartal Motifi (https://tr.pinterest.com/pin/507147608010007893/)

Resim 23: Mançurya, Aynalı Şaman Giysisi (https://tr.pinterest.com/pin/342484746645938294/)

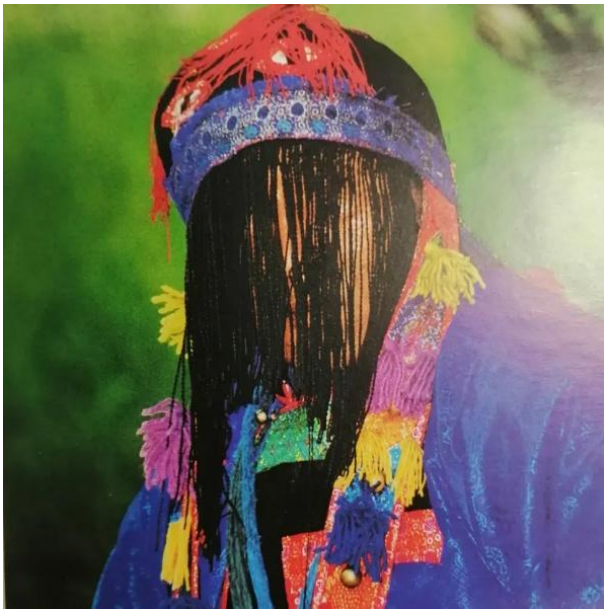

Resim 24: Ritüellerde körlük sağlayan şaman maskesi (Hoppal, 2012, s. 215).

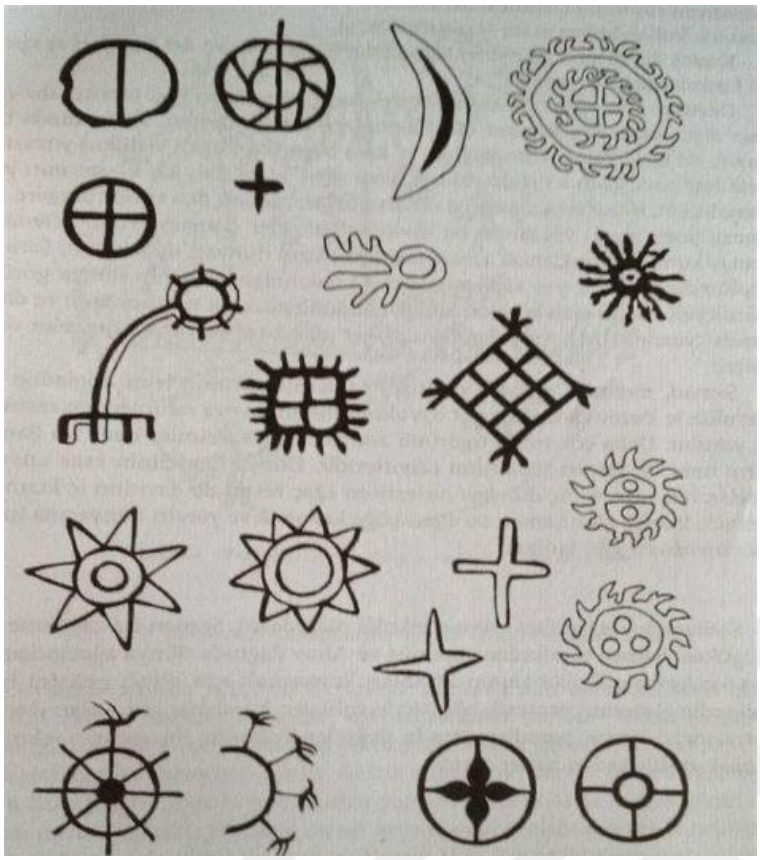

Resim25: Şaman Figürleri
(https://tengriciturkiye.blogspot.com/2016/08/saman-davulu.html)

Resim 26: Şaman Giysileri Arka Tarafı
(https://www.dunyadinleri.com/samandans.jpg)